

شورا

۳ عدد N3

۱۹۱۳ = ۱ فیورال سنه ۱۹۱۳

۱۹۱۳

محرری: رضاء الدیبہ بہ فخر الدیبہ

ناشری: «م. شاکر و م. ذاکر رامیفلر»

مندرجہ سی:

- سیر شریفہ دن بر درس .
خافینلر - احمدزکی ولیدی .
عبدالقیوم ناصرہ حقندہ
خاطر اتم - محمد نجیب توتاری .
ربا ہم واق بورچ جمعیتلری -
امام محمد طاہر بن ملا احمد
زکی بایتوگالوف .
تہ نقیدگہ قارشی -
معہ الیم عہ بدر اجمان سعہدی .
اسلام دنیا سینٹ موکلی حلی -
«ترجان» .
حقلق غالبی ، یوقسہ کوچ
وقوت می؟ - سوالینہ جوابلر .
یاتریارق حقندہ ایضاح -
عالمجان الادریسی .
دین عالم لندن بر اوتسچ -
صوفی .
تربیہ و تعلیم:
«مکتب مسئلہ سی» ناراضی .
«تقیدگہ جواب امام و مدرس
عاصم ولدانی .
مطبوع اثرلر و «مسلمان غزتہ»
لرینہ اوستدن بر قاراش» -
ک. محمدف .
شعر .
مراسلہ و محابره:
غازی آباد - ایما نقل - ازویرنی
غلاوسکی و ترویسکی دن .
مطبوعات خلاصہ سی .
متنوعہ .
حوادث .

فيورال ۱ - ۱۹۱۳ سنه

۷ ربيع الاول - ۱۳۳۱ سنه

مقاله لر :

سير شريفه دن بر درس

(مولد آبي بولق مناسبتى ايله)

رسول اکرم حضرتلری اسلام دینی اوج یلر مقدارى بولسه کبرهك، باشده یاشرون صورتده نشر قیلدی. اسلام دینی «یاشرون بر جمعیت دن عبارت ایدی. آشکار صورتده دین گه اوندارگه فرمان بولدیغدن صرگ، عربلرگه: «ای قوم! اگرده شوشی تاونک آرتدن قایتوب: اوستکرگه دشمن عسکری کیلدی، شوشی ساعتده هجوم ایتهچک، صاقلانکر! ديه سزگه خبر پیرسهه البته سوزمه اشانور ایدکر. مین بتون دنیاغه خیانت قیاسمهده سزگه قیلمازمن و جهان خلقینی آداب بترسههده سزنی آدامازمن، شولای بولسه مین، آلدکرده بر قورقچ کون بارلغندن خبر پیرمه، سز شول کوندن اوزکرنی صاقلانکر! الله تعالی مینی سزگه و بتون دنیا خلقینه پیغمبر قیلوب ییاردی، آلمزده اولم بار، اولم سوکندن ینهده نرلوب حساب قیلنو بار. حساب سوکنده یا جنت یا قوغ اولوب اوچونچی اورن یوق!» ديه اوزینی اعلام قیلدی.

اوشبو خبر تارالدیغنده مکه و آنک اطرافنده فکرلر غلیانغه کیلدی، زور تاوولر یرلوب و الوغ تاشلر واتلوب اورنلرندن توشدیگی مثالده عربلرگه تاثیر قیلدی. ایکی عرب بر یرگه کیسه، رسول الله حقنده سوبلهشله و فکر محاربهلری قیاشله ایدی. عربلرنگ الوغ بر قسمی رسول اللهغه دشمنلق ایدرگه باشلا- دیلر و هر تورلی حقارتلی سوزلر ايله قارشو طور دیلر. -حسپاتلری قوزغالوب اوز اوزلرینی طیا آماز بولدیلر. نهایت کونلرنگ برنده

عرب آقصاللری ابو طالب حضورینه حیولشوب باردیلرده: بو قارنداشک بزنگ الاهلرمنی سوگه، مذهبمنی بوزوق صانی، عقلمزنگ سلامت نوگللگینی سوپلی. آنا و بابالرمزنی ضلالتغه نسبت پیره، بزنگ بو اشلرگه چدار حالمز قالمادی، سین اوزلگده یت بزنگ مذهبمزهده. دینمزنی خورلاو ایچون سینکده حیتک قوزغالورغه تیوشلی، قسمهسی: یا بو قارنداشکنی اوشبو اشلردن طی یاگه بزگه مانع بولما! بز آنی اوزم، نی اشله تورگه ایکانلگینی بلورمز» دیدیلر.

ابو طالب، یاخشی کوکللی، عقللی بر قارت ایدی. رسول اللهنی یاینه چاقروب: «مین اوز قومندن آیرلونی ده ایسته مین، سینک کوکلک توشو وینهده طاقت کیتوره آیم، ایکی اورتاده اوگئایسز حالده قالم، نی قیلورغهده بلیم، بر آز یومشافللق ایتسهک مین ایچون یاخشی بولور ایدی» دیدی. رسوالله بو سوزدن، ابو طالب ننگ عربلر طرفینی التزام قیلوونینی آکلادی و: «ای معنوی آتام! اگرده ممکن بولوبده اولک قولمه قویاشنی وصول قولمهده آینی قویسهلر و مونه ایندی بتون دنیا سینک تصرفکده بولدی، بو اشکن قایت! دیسه نر والله مین آک التفات قیلاجق توگلمن اوشبو اشمده دوام قیلام، یا الله تعالی ننگ حکمی اوستگه چیقار یاگه شوشی یولده یوری طورغاج هالک بولورمن» دیدی ده کوزندن یاشلری تامچیلادیغی حالده ابو طالب یاتدن بولوب کیتدی. ابو طالب بو حالدن اثرلندی و شفقتی تاشوب چیقدی، رسول اللهنگ آرتدن چقروب یاینه قایتاردی ده: «ای قارنداشم! اوز اشکده دوام ایت، الله تعالی یاردمچیک بولسون!» دیدی.

بو حالنی کوردیکلرنده عربلر آچیقندن آچیق دشمنلق قیلورغه

قرآن شريف اوقودى. عتبه نك، قرآن شريفنى اول كره ايشدوى ايدى. قرآن كله لرينك على معنلرى و فصيح عبارتى كوگينه اثر و فوق العاده دهشت يردى: باسقان يرنده شاشوب قالدى. موندن صوگ رسول الله ايله نيندى سوز سويله شديكنى بلميمز لكن عربلر حضورينه باردېغنده متأثر ايدىكى، كينكان وقتدغى عتبه توگك ايدىكى يوزندن معلوم ايدى. عربلر بر آوزدن: «نى خبر؟!» ديديلر. عتبه ده بونلرغ: «عمرمه ايشتمه گان بر سوزنى محمد دن ايشتم. والله اول سوز شعر توگك، كوره زه لك اياهده مناسبى يوق، سوزمنى طوتسه گز اوكماسز شول آدمنى اوز حالينه قويگز، جفالاما گز، آندن ايشكان سوزلرم بوش سوزلر توگك. اول سوز لرنك، عقللرنى حيران غه قالددرلق تيجهسى بولور ديدى. عربلر وليدكه قاراب: «سپنى ده سحرله گان ايكان!» ديديلر.

عربلرنك ايكنجى بر قسمى بو مسئله نى حيات» مسئلهسى ايدوب قارارلر و بتون ذهنلرنى، اجتهادلرني اوشبو يولده صرف قيلورلر و محاكمه لرى ده تقريبا اوشبو روشده بولور ايدى:

بو محمد، بزگه معلوم آدم بيت. برلكده اوسدك، اوينادق كولدك، شوشى قدر قاتشوب طورددق، كوب معامله لر قىلدق، هر تورلى سوزلر سويله شدك، سرلر امانت ايدشك. بو بر امين و عفيف آدم، روحى و عقلى سلامت ايدىكى بارمزغ، معلوم. بو كون گه قدر يالغان سويله دىكى و بره ونى آلدانينى يوق. شوشى عمرده گوزل اخلاقى. ياخشى معاملهسى ايله بارمزغده كوچرگچ بولوب طيوردى. هر بر فضيلت موگا «وجدان» بولدى. قرق ياشينه قدر شوشندى روشده امين و عفيف بولوب ياشه گان بر آدم شوندى صوگ كيسا كدن گنه باشفارب، يالغان بر دعوى قيلورغ كرشسون ايجش. يوق، بو، بولا طورغان اش توگك. عقللى، روحى و بدنى سلامت آدم ايچون اوزينك وجدانينى ييرمك خصوصاً مونك كجى عفيف و امينتىل آدملر ايچون ممكّن اش توگك. طوغروسى مونى جزا فا انكار قيلورغ يارامى، مونده البته بر حكمت بار. بو الوغ دعوادر. اگرده سويله گان سوزلرى درست بولا قالسه الله صاقلاسون، بز، خدانك امرينه قارشوچيلردن بولورمز. فرض ايتدك مونك دعوالى اصلسز بولسون، مونك يالغانى تيز طوتولور. بو محمدنك ك زور دعواسى: «ميگا روح كيله، وحى كيتوره» دىكدن عبارت. بو اش الله تعالى نك قدرتدن طش بر نرسه توگك بيت. بز اوزمز اگرده «روح» نى كوره آلماسق و «ارواح» على ايله آشنا بولماسق، آندن، محمد خبرينك اصلسز ايدىكى لازم كيلمى. دناده، بز نك ذهنمز و علممز يتمه گان يك كوب نرسه لر بولورغ ممكّن. بز دن مقدم زمانلر دهده بيت ييغمبرلر بولوب اوتكان. آنرده اوشبو محمد قىلندن: «روح وحى كيتوره» ديگانلر و قوملر.

كرشديلر، استهزا و مسخره قىلورده چيكدن چيقديلر. آخرنده رسول الله غه و آنى حمايت قىلوچى هاشم اوروغلرينه بايقوت اعلان قىلديلر (ابولهب، عربلر طرفينه چيقدى). رسول الله اوزينك وطنده، نسل اوروغى آراسنده غريب بولوب قالدى. توزار حاللرى قالمادېغندن صوگ صحابه لرنك بعضيلرى حبش يورتينه هجرت ايتديلر. رسول الله نك قزى رقيه ايله كياوى عثمان ده بو مهاجرلر آراسنده ايدى. عربلرنك بتون اشلىرى رسول الله نك غيبتنى سويله ممكّن عبارت بولدى، چيكدن كيلوچيلرگه آنى يامانلاب سويله لرلر مخاطبلر حاللرينه كوره ساحرلك، كوره زه لك، مجنونلك و شاعرلك كه نسبت ييرلر ايدى. آخرنده لات و عزى يولنده رسول الله نى اولدررگه قرار بريديلر و عربلرنك هر بر قيله سینه اوشبو مبارك قاندىن بر حصه و نصيب چيقارر ايچون اتفاق توزوديلر. كوگلى توشنكى و يوق، موگلى و جين هم قرارسز بولمق لازم كيلگان بو ذات، بالعكس اوز اشنده غايت ثباتلى، جسارتلى و غيرتلى حركت ايدر. خلقلرنى هميشه الله بوليه دعوت قيلور و اوز مسلگنده خدمت ايتوگه طوزان قدر كيمچيلك كيتورماز ايدى. عربلر بونك اشلرينه عجب ايتديلر، هر تورلى جفا و جورلرينك اثر ييرمادى كينه حيران قالديلر، بو قدر ثبات و اقدامتك اصل سببى نى ايدى كينى يامى عاجز بولديلر.

سوزگه ماهر و عقللى همده ارز قومينك سيدى بولغان عتبه بن ربيعه، بر وقت عربلر طرفندن ايلچى صفتى ايله رسول الله يائنه كىلدى و عربلر اسمندن اوشبو سوزلرنى ايرشدردى: «اى محمد! يك زور اش باشلادك، اوز قومكّنك آراسينه افتراق صالدك، اقصاصالارنى كيمسوندك، دينمز و الاهلر مزنى تحقير قىلدك. آنا و بابانر مزنگ ياكلش يولدىن بوروچيلر ايدى كينى هيچ تارتمى سويليسك. عرب ملتىنى اعتبار قىلميسك، حرمتلو آدملر ايله حسابلاشميسك. اوشبو خصوصه سينك ايله سويله شرگه كىلدم، سوزلرمنى اعتبارغه آلساك شايد فائده لئورسن. بو اشدىن بر مقصدك بارلغنده شهبه يوق؛ اگرده مقصودك ما حيمق بولسه بز سيگا يك كوب ما جيبوب ييريك. اگرده مقصودك الوغلق و توره بولمق ايسه بز سنى اوزمزگه باشاق قىلىق ده بتوغز سينك امرك آستنده طوروق، اگرده بو اشلر برر تورلى خسته لك سببندن بولسه بو يولده طي ياردملر ييريك و نه قدر مالز كيتسه ده قزغانى صرف ايتيك. الحاصل نيندى مقصودك بولسه ده تمام يرينه كيتوريك، بارى سين بو اشدىن گنه توقنا، شوندى باشقه مرادلرك بزنگ باشمز اوستنده!»

مونك سوزلرى تمام بولديغندن صوگ رسول الله عتبه گه قاراب: «اى ابوالويد! يوشمگنى آكلادم، ايندى مينم سوزمنى ده دكلا!» ديدى ده «فصلت» سوره سينك باشدىن طوتاش اون ايكي آيت

خلفينلر

[سعيد . اسحاق . ابراهيم]

I

اوقوچيلر آراسنده بو خلفينلر «سوزندن بزنىك بو اورنده سويله رگه تله دكمز ذاتلرنى اكللاوچيلر، ظن ايتمه من، كوب اولماس . بزده خلفين اسمى ايله آتالغان كوب كشيلىر اولورلرده، احتمالكه، اوقوچيلر بو اسمدن اوزلىرى بلگان تورلى خلفينلرنى اويلا رغه كر شورلر . مسئله نك قارانى بو صورتده باروى مطلوب اولماقنى اوچون، بز موضوعنى تفصيل گه كرىشودن ايلگارى بزنىك «خلفينلر» مزنىك كملر ايدكن قسقه غنه ايتوب كيتەرگه، شولاي ايتوب مقاله گه قسقه بر مدخل ياصارغه توغرى كيلدى .

بز بو اورنده نه بو كونده اوز آرامزده اولغان «خلفينلر»، نه ده آلارنىك آتالارى اولغان «خلفينلر» حقنده سويليمز؛ بلكه بزنىك «خلفينلر»، مز بتونله باشقه ذاتلردر . بزنىك «خلفينلر» مز موندن يوز و آندن آرتق يللر ايلگارى بزنىك قزانيلر آراسنده غنه توگل ، بلكه بتون روسيانك علم فن عالنده مهم اورن شغله ندرگان لكن بزنىك اوستومزنى قابلا ب آلغان قارانغلق آستده كوملوب اوتلوب قالغان «تاريخى خلفينلر» در . بو خلفينلر الوغ ذاتلر بولغانلر هم بزنىك قران تاتارلرى اچندن چقانلر . لكن نى اولغاندر، بزنىك بو الوغ ذاتلر - بزنىك الوغ و كچوك كشيلىر مزدن كوزگه قولاقغه ئله كوب قالغانلر جيوغه باغشلانغان ۲ نچى جلد مستفاد الاخبارده ده، مسلمانلر نك هر جهتدن مر كرلرى اولغان دو خانوى صابرايه ياتده طوروب وبى نهايه كوب فداكارلقلر صرف ايتوب يازلغان «آثار» دهده ذكر ايتلمه گانلر .

بيك قزغانچ حال ! نى بولغانده . روسيه نك تورلى طرفلر نده طوروب «آثار» غه اشتراك ايتوچى ذاتلر ، بوكسه لر حقنده بيك آزغنه بولسه ده سوز طابوب ، رضا الدين حضرتكه بر خبر ايتده آلماغانلر (۱) . آرمونى ، بزنىك بريچه عصرلردن بيرلى شرق خلقلرى ، تورك خلقلرى ايجنده اوزنىك مدنيتى ، استعدادى ايله ديناغه مشهور بولوب كيلگان خلقمز (قزانيلر) نك اچنده كيره ك سياست، كيره ك علم، هنر، بايق جهتدن بيك مهم اورنلرنى شغله ندروب كيلگان كشيلىر بولغانلرده ، اوزلر نيك بارلق شهرتلر ن اوزلىرى ايله بر گه

(۱) چونكه خبر اينكان بولسلر رضا الدين حضرت مجموععه سنده بولار ئله قاچان يازلغان بولورل ايدى . تاريخى ترتيب ايله يازلوب كيلگان آثارده ايندى خلفينلردن كوب صوگمى كشيلىر يازلا بيلر . زكى .

ينى هدايت گه اونده گانلر ، آلارنىك اونده گان نرسه لرى قوملرى ايجون فائده لى نرسه لر بولوب تابلغان . محمدنك ده شوندى پيغمبرلر مثالنده بر پيغمبر بولووى نيك يارامى؛ موندن نيندى مانع بار؛ اونكان پيغمبرلرده يت كوكدن كيلمه گانلر وباشقه بر عالمدن توشمه گانلر ، بلكه آدم بالالرى ايدى . شونك ايجون محمدنك سوزى ده بزنىك ايجون منفعتلى بولورغه ممكن . ايندى مونك دعوت اينكان نرسه لرينى ده نيكشريك : «الله غنه قلىق قيلگر، آگا هيچ بر اورتاقلىق يوق ، فحش وسفاهتدن يراق بولگر، گوزل خلقلرنى اختيار قيلگر، فكر وعقل كوزى ايله قاراگر، تقليد دليل توگل، آگا آدلخاگر» ديه در . يه! مونده نيندى يارامازلىق اش بار؛ بز شوشى يولنى اختيار قيلسه ق موندن محمدنك شخصينه نيندى فائده بولاجق؛ اگرده شونك سببندن اوزنىك بره ر حاجتى اوتالووى صورت طوتسه ايدى اول وقتده ، « اوز فائده سى ايجون طريشه ، دييورگه يول بولور ايدى . . .

ايشته عربلر نك بر قسمى اوشبو روشده تفتيشلر ياصارلر ووجدانلر نيك جذب قىلووينه مجبور بولوب رسول صلى الله عليه وسلم يائينه باروب بره م سره م مسلمان بولوب طورلر ايدى .

بو كونگى تفتيشلردن بر نرسه ظاهر بولادر: رسول الله غه جزا فاناكار قىلوچيلر كوبسذجه مستبد قارتلر، كشيلىردن اوستون طورونى سويوچيلر، آنا و بابا عادتلىر نه يارمكنى مقدس صاناوچى ائسزلر و جماعت خدمتلر ندى يراق طوروچى يالقاولر بولوب، تصديق قىلوچيلر ايسه ياش صنفلر و كوبسذجه دنيا مشقتلىرى ايله صوغارلو-چيلر، جدى فكر صاحبلىرى و ثباتلى هم اش آدملىرى بولمشدر . بز شولاي تابدىق .

لطائف

۱۵۷

بر مجلسده قوناقلر حضورينه ، يورت خواجھسى حرمت ايتمك يوزندن ايسلى ماى كيتوروب قويمش . قوناقلر هر برى آلوب ماينى سورتتمشدر ، بعضيلرى ساچلرينى ، بعضيلرى ميقلرينى وبعضيلرى يوز و قوللرينى، قايسيلرى قول ياولقى و كيوملرينى مايلاب خوش ايسله نتمشدر . بر قارت اك صوكره غه قالب شيشه نى آلمشده قولاغينك ايجينه سالمش . باشقه قوناقلر بونك بويله عادتكه خلاف اش قىلووندن كولدېكلر نده قارت : « سز، عادتكه خلاف ايتوومه حيران قالدگر، اگرده اول ماينك قولاقنى صا كغر اولاندره طورغان نرسه ايدىكن سيزسه گر اول وقت نه اشلر ايدگر؟ ! » ديمشدر .

بز بو مقاله نی یازغان وقتده اوشبو اثرلردن فائده لاندق .

1) Историческія Записки о 1-ей Казанской гимназіи XVIII столѣтія ولادیروفنک تألیفی ۱۸۶۹ نجی یل قزانده باصلغان .

2) پرافیسور ن. ن. بولیچنگ Изъ первыхъ лѣтъ Казанскаго университета دیگان اثرینگ برنجی جلدی ۱۸۸۷ نجی یل قزانده نشر ایتلگان .

3) پرافیسور ص. بولیچنگ Очеркъ Исторіи Языкознанія въ Россіи دیگان اثری . برنجی جلد ص ۴۴۰-۴۱۶ . (بوکتاب Записки Историко-филологическаго факультета Петербургскаго университета C-مجموعه سینک ۱۹۰۴ نجی یلنی LXXV نجی جلدن تشکیل ایته) .

4) Труды третьяго международнаго съѣзда арьянталестовъ въ С. П. Б. ъ 1869 году برنجی جلدنده درج ایتلگان Свѣдѣнія объ оффеціальному преподаваніи восточныхъ языковъ въ Россіи

دیگان اثر . ۸۰-۱۸۷۹ نجی یلدرده پیتر بورغهده مطبوع .

5) قران اونیورسیتیتینگ آرخیوی .

6) قران برنجی گمنازیسینگ آرخیوی . ۱۷۷۰ نجی یلدرغه قدر .

7) Артіміفنкъ Казанская гимназія въ XVIII вѣкѣ Журналъ министерства народнаго просвѣщенія اسمی ایله
ژورنالینگ ۱۸۷۴ نجی یلنی نسخهنده درج ایتلگان رساله سی .
8) پرافیسور کوالیوسکینگ شولوق . ж . м . н . п . مجموعه
سینگ ۱۸۴۳ نجی یلنی ۳۲ نجی جلدنده III نجی قسمنده
хода и успѣховъ преподаванія восточныхъ языковъ

въ Каз. уневерситетѣ اسمی ایله درج ایتکان رساله سی .

9) پرافیسور زاگوسکیننگ Біографическій Словарь Императорскаго Казан. университета اسمی
ایله ۱۹۰۴ نجی سنه نشر ایتکان مجموعه سی . ینه قران دارالفتوینگ
موندن باشقه مجموعه لری .

10) بولاردن باشقه ینه اشیا فلاسکی، زارینسکی، ایلمینسکی
فویگت، صاویللیف، بارتولد، آریستوف، پاتانین وغیر عالمرنگ
اثرلرنده و آرخیالوغیا جمعیتلرینگ مجموعه لرنده بعض بر یول اوستندن
سویله نوب کیتکان سوزلر .

خلفینلر روس ادیاتنده ینک معروف . آلارنگ ترجمه لری
قاموسلرده (مثلا برافاوزهده) یازلغان . آلا همان تلده یوریلر . هم
صوگه سینگ سوزلری کوب وقت دلیل اورننه کیتوروله . خلفینلرنگ
ترجمه سن تفتیش ایته چک کسه لرگه اوگهای اولسون اوچون ،

فبرگه آلوب کیتکانلر؛ بو، سوداگار، فوق العاده مشغول، اوزینک بوکونر
وکیله چکن گنه قایغورتا، ماضینی بتونلهی اونوتا تورغای خلقتنگ
(قرانلیلرنگ) اچنده اوزلرینک هیچ بر ازلرن قالدرماغانلر .
آزموننی؟ آزموننی؟ . . .

بزنگ بو اورنده سویله لرگه ایتدکمز خلفینلر آتالی اوغللی
اوج کشیدر: سعید اسحاق، ابراهیم، یعنی ابراهیم اسحق اوغلی ،
اسحق سعید اوغلی .

سعید اون سکرنجی عصرنگ آخرلرنده یکاترینا (آبی پادشاه)
وقتنده علمی وملکی زور خدمتلرده اولغان ذاتدر . اول یکاترینا
طرفدن خلقلرنگ حاجتلرینه قاراب قانون توزومک اوچون حیولغان
مستنا دیپوتاتلردندر . اول ۱۷۶۹ نجی یلدن باشلاب ۱۷۸۵ نجی
یلغه قدر قراننگ برنجی گیمنازیاسنده تاتار تلی معلمی اولغان .

ایکنچیسی اسحاق ۱۷۸۵-۱۸۰۰ سنه لرده شولوق گیمنازیه ده
آتاسی کی تورک تلی معلمی . هم یکاترینا قاشنده معتبر کشی .
گوبیرناطور کانسالاریه سنده سکریتار اولغان . اوچچیاری ابراهیم
ایسه آتالرینه قاراغانده دخی مهم اورنلرنی شغاله ندرگان . اول باشده
گیمنازیاده تورکی تلی معلمی . صوکندن دارالفتوننده شرق ادیاتینگ
لیکتوری (лекторъ) دخی موندن صوک آدیونکت یعنی پرافیسور
نائبی درجه لرنده اولغان وه مسلمان مطبوعاتینه ناظر (سنزور) هم
کالیژسکی آسسیسور (коллежскій ассессоръ) درجه سنده بولغان .
قران دارالفتوننده مهم اورننی شغاله ندرگان . بولارنگ هر اوچسیده
تورکی ادیاتنگ هم روس ادیاتنده تورکی تلینگ برنجی فاعللی
بولغانلر . تورکی تلینگ نحوون هم اصلاوار (لغت) کتابلرن یازغانلر .
تورکیچه هم بعض بر مهم اثرلر هم خریستاماتیا (شاگردلر اوچون
قرائت کتابی) تألیف ایتکانلر . صوگه سی تورک - تاتار خلقلرینک
تاریخن تفتیش ایتکان . فرین کبی یاورویا و روسیانک علوم تاریخنده
اینگ زور اورن توتقان پرافیسور . اکادعیکغه ، اوز تلمزنی
اوگره نکان و بزنگ اجتماعی و عائی حللز . علمی درجه مز حقنده
اثر وجودگه کیتوروب قالدرغان . بز بو اورنده قولمزغه توشکان
اریرلرگه قاراب بو ذاتلرنگ ترجمه حاللرینه ، وطن و دولتمزنگ
ترقیسی باینده کورساتکان خدمتلرینه عائد بعض نرسه لر یازارغه
کروشه مز .

بز مقاله نی اوشبو وضعده یازارمز: ۱) روسیاده شرق تللری
اوقتلو هم خلفینلر . ۲) سعید خلفین هم آنک قیغان اشلی ۳)
اسحاق خلفین ، ۴) ابراهیم و آنک خدمتلری . ۵) ابراهیم خلفین
گیمنازیاده ، ۶) اونیورسیتیتده . ۷) سنزور . ۸) ابراهیمنگ یازغان
اثرلری . ۹) ابراهیمنگ شخصییتی ، ملت ، تل وادیات حقنده فکرلری ؛
۱۰) خاقه .

مقاله نك آخريته دارالفنون وگمنازيانك آرخيوارنده غي ماتيرباللرنك
يل ونومرلرن درج ايتهرمز.

II

روسياده شرق تللري اوقتلو هم خلفينلر

روسياده شرق و مملكتده گي ايناروديس خصوصاً تورك قوملرينك تللرن اوگره نو پيتر ويلكي و آنك خلفلري وقتدن باشلانا. پيترنك خلفلري وقتده بيگره كده XVIII نچي عصرنك صوگئي يارتيلرنده تاتار تللرينه عائد يازلغان (لكن طبع ايتامه گان) بايتاق اثرلر بار. ياوروبا هم آزيا روسياسنده گي بو قوملرنك تللرن اوگره نو اول وقت ايكي مقصود ايله ايدى. برسي ميسيانيرلق. ايكيچيسي مملكت اداره سى (администрация) اشلري. اوشبو مقصودلر ايله بزك حكومت ايناروديس لرني بله تورغان روحانلر (ميسيانيرلر) هم شول خلفلرنك تللرن بله تورغان ترجمان - تلماحلر حاضرلارگه كرشدى. و. ن. تاتيشچف اورنبروغ طرفلرن اداره ايتكان وقتلرنده ۱۸ نچي عصرنك ۴۰ نچي يللرنده ساماراده - تاتار - قالمق مكتي « آچدى. هم آنك ياننده روس - تاتار - قالمق اصلاواري تاليف ايتلدى (۱). ۱۷۴۰ نچي يل خاتون پادشاه آنا ايوانونا اسوياتيشي سينودقه ايناروديسلرغه خريستيان دين اوگره تور، آلارني خريستيان دينه كيتورر اوچون قزانده ۳۰ بوب. آرخانگيلده ۱۵ بوب حاضرلارگه قوشوب اوказ بوردى هم آلارغه زالونه تعين ايتدى. روسياده ايناروديس هم عموماً شرق تللرن انقلاب اوغو، يكاترينا II نچي (ابى پادشاه) وقتده باشلانا. ايندى مونك وقتده بو تللر ميسيانيرلق اوچونگنه توگل دخيده عالي مقصودلر اوچون بولا (۲). يكاترينا وقتده روسياده (قزانده) ايناروديس هم شرق تللري انقلاب اوقتولا باشلاغانتي سويله گان اورنده قزان پرافيسورى ن. ن. بوليچ اوشبو سوزلرني آيت:

«روسياني شرق تللرن اوگره نورگه اوزينك تاريخي جغرافي حاللري مجبور ايتدى. قزان اوزينك شرقلقد توتقان اورني ايله روسياده شرق تللري اوگره نو اوچون بر مركز ايتوب تعين ايتلگان ايدى. ايلوگكي قوتلى تاتار پادشاهلغينك پايتختي اولغان بوشهر بو وقتغه قدر كيردك تورلى ايسكي پاميتيكارى، كيردك كوبوك عدد تشكيل ايتكان هم اوزلرينك كيوملري چهرلرلى ايله باشقهلردن قام آچق

(۱) بو حقه ص. بوليچ نك مذكور O. H. Я. въ Россiи
اثرنده جلد ۱ ص ۴۰۵ هم Пекарский ك ليتراتورنيا
переписки П. H. Рычкова С.П.Б. 1867. ص ۱۰ - ۹
قارالون.
(۲) С. Буличъ. «Исторiя Языкознанiя въ Россiи» ج ۱ ص ۴۱۷-۴۱۶

آيرلوب تورغان خلفلري ايله اوزينك ايسكي اثرلرني. توسيني صاقلاب كيله. تاتار يسته لرنده قام شرق جيللري ايسه، مسجد منارلرنده آذانلر ايتوله، مدرسلرنده شرق علومى او قوللا. هم اول مدرسلردن شرق عادتتجه اوزاق يللر اوقوب موللار چنوب طورالر. شهرنك موندى شرق خاراكتيري مونده شرق تللرينك حاجت بولووى و شهرنك شرق تللري اوگره نورگه ايك اوگهاي اورن بولووى بيك ايرته، حتى قزانده برنچي گيمنازيه نك ناسيسي (گيمنازيه يلزاويتانك امري ايله ۱۷۵۸ نچي يل آچلدى) وقتده اوق اقرار ايتلگان ايدى. گيمنازيا نك برنچي ديريكستورى م. م. وير-يوكين (مونك ياننده محرر ديرزاوين اوفودى) ۱۷۵۹ نچي يل اعيراطوريتسه غه: «بو شهر، تاتارلرنك مى تللرينك حكم ايتكان اورني؛ گيمنازيه حضورنده تاتار تلى اوقتلو خصوصنده بر بر بويورق بولماسى ايتكان؛» (۱) ديب يازغان ايدى. ويريوكين نك سوزى، وقتده يرينه يتكورلمه سه ده صوگندن آنك سوزينك حقلنى ثابت بولدى (۲). هم قزان روسياده شرق تللري اوگره نورنك مركرى بولدى.

شرق تللريني روسياده فنى صورتده اوگره نو يكاترينا II وقتدن باشلاندى. اول پادشاه - ملكه اوزينك روسياده سياحتي وقتنده هم ديپوتاتلرني چاقورر آلدنده اوزينك اولوشينه نيقدر كوب ونى قدر كوب تورلى خلفلرني اداره ايتهرگه نوشكانن اوز كوزى ايله كوردى هم شولوق وقتده احتياجلرني سويله رگه كيلگان ايناروديس ديپوتاتلرينك كورگان مشقتلري هم بو عقللى، انسانيتلى پادشاه نك اوز خالقيني هه بيهت اداره ايتهر اوچون ايتكان نيتى بو تللرني اوگره نو حننده تيوشلى تدبيرلرني قيلورغه چاقردى. اول شرقى ولايتلرده گي مكستلرگه شرق تللري سبقلرى كرتدى هم اوستا ييلسكى كشير، ترجمانلر ازله رگه كرشدى. يكاترينه نك بوشاشي روسياده فن نك ترپيسنده طبيعى يول ايدى. مونده باشده عملى صورته غنه تل اوگره نو اشى علمى فنى صورته ايله نورگه تيوشلى ايدى. مثلا شول يكاترينه نك بيك ياقدن بلدى آنكليه نك و آنده فن و علم نك ترقى ايتوونده شرقى اوگرانو بيك مهم رول اوندى. مشهور انگليز عالمى Сэръ Вильямъ Джансъ نك ايتكانى كبك انگليچانلر كبي عملى (پراكتيچسكى) خلقنك ۱۸، ۱۹ عصرلرده روحاً شوندى مهم اورنغه منولرينك ايك مهم وقوتلى سببي (Сильнѣйшій Стимуль) مطلقا شرقى اوگره نو ايدى. شرقى تقميش ايتو آلارغه زور فنى تحقيقاتمه يول آچدى. شونك كبك اوگ روسياده اوزينك روحاً هم علما وقتا توپلى يولغه كروون اوزينك

(۱) ولاديميروف جزء ۱ ص ۳۹.

(۲) بوليچ، جلد ۱ ص ۱۷۶؛ كاراليوسكى ص ۸.

یوقلغی اوکھایسزلق ایٹکان ایدی . اشکلکی اوچیتلر۔ خلفینلر درس کتابلری توزوب باصدردیلر . هم شولایتوب اوقو اسبابی کوبهیدی؛ آنکلیه، فرانسیه، گرمانیا شهرلرندن کتابلر کیتوردلی (۱). قزاندهغی صورت ایله استرخان، اورنبورغ، اومسق، تابول، شهرلر نده تاتارچه تللر صنی آچلغان ایدی (۲). خلفینلر ننگ اثرلری هم بولارده درس کتابی اولدیلر (۳). ۱۸۰۵ نجی یل قزانده اونیورسیتیت آچلدی . برنجی گیمنازیان باصالغان بو اونیورسیتیت (۴) اوزنده، گیمنازیهده اوققله تورغان تاتار تلن و آکا ایهروب یوروگان عرب فارسی تللرن (بولرنی خلفینلر تاتار تلی ایله برکه آزلاب اوگره تهلر ایدی) زور همت ایله اوققورغه کرشورگه بولدی. هم بو شرق تللرن اوققور اوچون Ростовъ دن پروفیسور خرستیان مارتین فرین کیتوردلی . قایو کسه ایندی شول وقتقه قدر چغارغان اثرلری ایله گرمانیا ننگ مشهور آرباتالیستی بولا آغان ایدی (۵).

تشییه

بز اوشبو اورنده دخی دوام ایتوب روسیاده شرق تللری اوققلوننگ تاریخی هم عموماً آنک روسیاننگ ترقیسی باینده اهمیتی هم شول اشدہ خلفینلر و آلارنگ خدمتلری نیندی اورنی توتقالغی حقنده تورلی اثرلردن استفادہ ایله بایناق سوزلر سویله گان هم شول مسئله گه قائم مستشرق لازارف ننگ نطقن درج ایتوب «روسیاده شرق تللرن اوگرده نو هم خلفینلر» باین تمام ایٹکان ایدک. هم مونک سوکندہ « سعید خلفین و آنک خدمتلری » باینه کرشوب قولدن کیلگانچه حیوانان آر بیرلرگه قاراب سعید خلفین ننگ ترجمه حالن . آنک درس جدولن . هم شول وقتق بوغاجوف حادثه سی مسئله سنده گی اشن . بو مسئله نی حل ایتو توغروسندہ سمیرده انعقاد ایٹکان کاهیسپه گه چاقولوب آندہ مشهور عالم ریچکوف ایله طانشوب آکا معروف تاریخی حقنده یاردم ایتوی توغریلرن یازغان ایدک . بولارنگ مجموعسن یولدز» محرری هادی آفندی مقصودی بوغالتدی . اوشبو سیدن اوقویلا رغه اول توغریلرده سوز سویلی آئادق . چونکه مینک جیفان اربیرلرمنک بو کون یانده سوادی قالمغان هم اول کوب مأخذلردن حیوانان آر بیرلر (ماتیریلر) ننگ بار سیدہ حاضر برنجی گیمنازیه هم دارالفنون آرخیوالرنده . ایندی اکثریا اسملرن اوتدقم کتابلر آراسنده قالدی . ایندی آلازنی آقاروب یوروزگه تورلی مانلرده بار هم اوزون وقتلر صرف ایتهرگه ایندی امکانده یوق . شولای ایتوب بو خدمتم ضائع اولدی . بو مقاله قزانده مناسبتلی اولغانی اوچون اونکان یازکونی قزان غزته سی «یولدز» غه کرتونی معقول کوروب محرری هادی آفندیگه بیرگان ایدم . ایک باشندن بر نیچه صحیفه سن یولدزغہ کرتدی (نومر ۱۷۱) ینہ توقتالوب قالدی . موندن سوئک ینہ باصون اوتدکده هادی آفندی آنک اورتاسندن اون صحیفه سی

(۱) (۴) ولادیمیروف .

(۲) ص . بولیچ ص . ۴۱۷ .

(۳) ایوانوف ننگ ۱۸۴۲ نجی یل قزانده نشر ایٹلگان « تاتارچه

غرامماتیکا، سینک مقدمه سی قارالسون .

(۵) فرین و آنک خدمتلری حقنده Труды Восточнаго оид.

Имп. Рус. Арх. Общества مجموعه سینک ۲ نجی جلدنده صاولیف ننگ فرین

حقنده یازغان مقاله سی قارالسون . آندہ خانینلر حقنده ذکر بار

عقلی پادشاه سی یاکترینا وقتنده ترجمانلرغه احتیاج اسمی ایله باشلادی . هم تورلی مکتبلرده شرق تللری اوگره نونگ برنجی کلاصلرن آچدی (۱) .

قزان گیمنازیه سنده تاتارچه اوققو خصوصنده یاکترینه قزان گوبرناطوری کناز کواشینن - صامارین غه اوشبو ره وشدہ اوکاز یاردی : «... قزان گیمنازیه سی حضورنده، تله وچیلرگه تاتار تلی اوققمق اوچون تاتارچه صنف آچلسون . هم آکا ایسکی و یکی تاتار بستلر ننگ دیپوتاتی (۲) هم شونده غی آدمیرالتیسکی کاتورت ننگ تلماچی سعید خلفین تعین ایٹلسون . قایو کسه گوبرناطوریاتده غی ترجمان درجه سنده اولور هم آکا شوندی اوق وظیفه بیرلور . اول اوزی هم آنک بالاری میری ویزگولردن معاف اولورلر . تاینکه اول اوزینه تابشرلغان بو ایکی خدمتده اجتهاد ایٹسون هم بالاری ده کیله چکده خدمتک یارارلق بولور غه حاضرلانو اوچون یخشی اوموتلی بولسونلر» (۳) .

بو اوکاز بو نیچه گیمنازیه ده تاتار تلی سعید خلفین طرفندن ۱۷۶۹ نجی یل دیریکتور Фонъ Капиць حضورنده ۵ نجی اوکتابرده (۴) باشلاندی . تاتار تلی شاکردلردن اوققورغه تله وچیلرگه همه سینده اوققلدی . بو کلاصقه کرگان شاکردلر مترجمک چیکنه یتکانگه قدر مذکور کلاصده دوام ایتهرگه مجبور ایدیلر . موندہ اوقو یتک لاینچه نی ییک یخشی بلو ایله آیرلغان شاکردلرگه گنه لازم توگل ایدی . چونکه آلا رسکه دارالفنونینه بیره لرلر ایدی (۵) . باشده (گیمنازیه ننگ ۱۷۶۸ نجی یلغی ۱۷ نومرلی پلازینیه سی بو نیچه) تاتارچه کلاص . تاتار تلنده ترجمانلر یتکرور اوچونکنه اولغانلغی اوچون، گیمنازیه ده مهم اورنلر شغلله ندررگه توگل هم بو کلاصده ۸-۶ دن آرتق کشی قوباسقه ایدیلر . چونکه «فائده لی نرسه لر اوچون حاجت اولغان وقتنی اردهم ایتهرگه» معقول کورلمه گان ایدی (۶) . کلاص آچلوب اش دوام ایته باشلانچ بو توغریده غی پلان بتونله ی ایکنچی وضعیتنی آلدی . کلاصنک ییک آز وقتده کوندن کون زور فائده لری کوریله باشلادی . اول اوزینک اوصتافن تمام اوزگار تدی . اول اوزینک طبیعی (природный) اوچیتل لری آرقاسنده کوب ثمرلرن کورسه تدی . باشده اوققورغه اسباب ، درس کتابلرینک

(۱) بو سوزلر پرافیسور ن . ن . بولیچ ننگ Изъ первыхъ лѣтъ

Казанскаго университета سنده جلد ۱ ص ۸۰-۱۷۶ دن آندی .

(۲) یعنی Комисія о сочиненіе проекта новаго уложенія

ننگ دیپوتاتی . ن . بولیچ ص ۱۷۸ .

(۳) بو اوکاز کوالیوسکی ده ص ۳ . آرتیمیف ده ص ۹۰ .

بولیچ ده ص ۸-۱۷۷ . ولادیمیروفده ص ۴۵ . ص . بولیچ ده ص ۴۱۸

لرده درج اولغان .

(۴) (۵) ص بولیچ ص ۴۱۸ .

(۶) ولادیمیروف جلد ۱ ص ۴۹ .

خانه ده (۱) قزان دارالفنونده نسخه لری بار. همه سی ده یازما کویگه، چونکه کتاب نیچکده طبع ایتمه گان. سعیدنک بو اثرینی گیمنازیانک مدیری ای. ف. لیودیمان کناز پاتیمکین گه ییارگان (۱۷۸۵ نجی یل). بو اش کناز پاتیمکین هم یکاترینا ایچون ییک قیمتی اثر بولوب طابلمان. چونکه یکاترینه اول وقت اینارودیس تلرینه عائد مشهور اصلووارن (۲) - Сравнительный словарь инороди- (ческихъ племень) (۲) تالیف ایترده هم توری طرفده غی اینارودیس

تلرن بلوچیلر گه بو کتابلرینی نیچک یازر حقتده توزرلگان پلانلرینی ییاره اییدی. تاتار تلی قزان آرخییسکویی آتون ایله نیژارود بیسکویی مشهور عالم داماسکین گه [بو کشی گیتینگین دارالفنون بترگان (۳)] طابسترلغان اییدی آرخییسکوب آتون گیمنازیان بر شاکرد هم ایخانغول چوریکوف اسمنده بر تاتار صادات آوب اشله قاراسده، الوغ اش باشقاره آلمان. هم عین وقته پاتیمکین سعید خلفیننگ غراماتیکا هم اصلووارینی آلمان. کناز پاتیمکین گه ییارلگان و آنک کتبخانه سی قزان دارالفنونیه کیرلگان وقته قزان دارالفنونی کتبخانه سینه توشکان و بو کون آنده صاقلاخقه اولغان نسخه سنده مؤلفنگ اسمی یازلمان. بلکه شول گیمنازیه حضورنده تالیف ایتلدی گنه دیگان.

اوشبو سبیدن بعض کشیلر. «بو اصلووارینی شبهه سز سعید خلفین تالیف ایکناندر» دیکنه ایکناندر. ص. بولیچنگ ایتوونچه (ص ۴۲۶) اصلووارنک آزاتسکی موزه خانه ده گی نسخه سنده «مؤلفی سعید خلفین» دیگان سوز بار ایکنان. اوشبونک اوچون اصلووارنک سعید خلفین تالیفی بولونده شبهه قالمادی. اصلووارنک قزان دارالفنونده گی نسخه سی الوغ کتبخانه ننگ «یازما اثرلر هم سیره ک کتابلر قسمی» نده ۱۵۸۲ نومرده صاقلان. کتابنک برنجی صحیفه سینه اوشبو روشده یازلمان Татарскій словарь въ пользу обучающихся при Казанскихъ гимназіяхъ юношествовъ, татарскому языку, сочиненный при оныхъ-же гимназіяхъ 1785 году. (۴)

کتاب سحتیان ایله ماتورلاب زیتله نوب ایکی قالون جلدده طشانغان واعلی کاغده یازلمان. اوزونانی ۷۸ دیوم، کیکلگی ۷۸ دیوم [ص. بولیچنگ ایتوونچه بو اصلووارده ۲۵ مکن آرتق سوز کرگان]. برنجی جلد ۶۵۳ بیت، ایکنجی جلد ۸۷۶ بیت. کتاب مال اعتباری ایله اوچکه بولونه: ۱۵ ص، کتابنی کناز

(۱) ص. بولیچ ص ۴۲۷.

(۲) بو اصلووار حقتده بولیچنگ مذکور Н. Я. въ Р. سنده آیرم بانی قاراگر.

(۳) ص بولیچ.

(۴) کتابنک پتربورغده غی نسخه لری - قنده ص. بولیچ ص ۲۷.

۴۲۶ ل قارالسون.

یوالتدقن سوبله دی. مینم خدمتنگ ضائع بولوی مینی مکدر اییدی. ایندی او قویلر آراسنده مینک اوشبو قایغومه اشتراک ایوب مقاله منک اورتاسندن اوزوک بولوی اوچون مینی غفو ایتوویلر بولور دپ اولیمن. ایندی مقاله نی ینه سعید خلفین ننگ ایکنان خدمتلی دیب دوام ایته مز.

III

سعید خلفین ننگ ایکنان خدمتلی

سعیدنک اثرلری - ۱۸ نجی عصرده روس خلقی اچنده چیت قوملرنک (و بو جمله دن هم بزنگ) تلری ایله قزغردای و اش اشلردی کشی بولمان. تایشچف، کاندرا توپچ، کاتیلینکوف کبی بر ایکی آدم بولسده بولار ره تلی بر اشده اشلی آلمانلر. موللر، غوتلیب، گیولدینشتیدت. شویر کبی چیت مملکت علملری بعض بر ییک مهم بولا آلمانلر اثرلر یازغان بولسده لرد بولارنک همه سیده یازما کویگه قالغان (۱). بو حقه دک اول یخشی هم توبلی اثر یازرچی سعید خلفین (۲)، و اک اول راسیاده تاتارچه غه عائد باصلغان اثر آنک اثریدر (۳). درس اوچون حاجت بولغانغه کوره سعید بعض درس کتابلری تالیف اییدی، آلارنک بعضیلری باصلدی بعضیلری یازمه کویگه قالدی (۴).

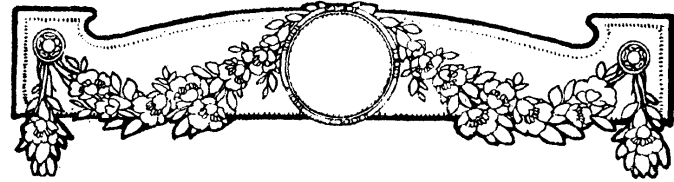
راسیاده تاتارچه غه عائد اک برنجی اثر بولوب باصلغان Азбука татарскаго языка съ обстоятельнымъ описаніемъ буквъ и складовъ (Сочиненная Казанскихъ гимназіій учителемъ Сагитомъ Хальфинымъ и татарскихъ въ Казани слободъ муллами, въ оныхъ гимназіяхъ разсмотренная и одобренная). بو کتاب مسکو دارالفنونینک باشنی ایوان میلیسین ننگ امری بوینچه مسکو دارالفنونینک مطبعه سنده باصلدی. باصلوب قام بولغاچده (۱۷۷۴ نجی یل ۴ سنتابرده) قزان گیمنازیه سینه یوز نسخه ییارلدی. ص. بولیچنگ ایتوونچه کتابنک زورلغی ۸۵ قوله ۵۲ بیتلک اولوب نسخه سی پتربورغ دارالفنونی ننگ کتبخانه سنده بار ایکنان (۵). بز بو کتابنک نسخه سین قزان ننگ دارالفنون، اکادیمی، گیمنازیه کتبخانه لرنده تابا آلمادق. واستوچنی فاکولتیت کوچرلگان رقتده موندی کتابلر ننگ پتربورغه کوچرلگان یوغاریده ایکنان ایدی.

سعید خلفین ننگ اسمن منگوگه قالدرغان اک مهم و زور خدمتی «روسچه - تاتارچه لغت» اسمی ایله یازغان اثریدر. بو الوغ کتابنک پتربورغده بولیچنی ایمپراطورسکی بیلیاتیکاده هم آزاتسکی موزه

(۱) (۲) (۳) (۴) ص بولیچ Н. Я. въ Р. ۱۹۰۲۵.

(۵) ص. بولیچ ص ۴۲۶. جلد ۱.

اوقورغه ممکن . بز نهایت شونی ایتهمز: سعیدنک اصلاواری بز ننگ بو کونلرده روسچه تاتارچه لغت یازوچی افندیلر اوچونده زور فائده ایتهر ایدی . سعیدنک موندن باشقه نیندی اثرلری بار هم نرسه لر، بز بو حقدده بر نرسه بله آمادق . ایندی بو اشلر وسعیدنک ترجمه سینه عائد باشقه تفتیشلر باشقه کشیلر مزگه قالدی . احمدزکی ولیدی . [آخری بار] .

عبدالقیوم ناصری حقدده خاطراتم

عبدالقیوم افندی ایله تکرار یولقدم . بر مصاحبه مزده اوز ننگ ایسرکک حقدده یازغان منظومه سن، دیوارغه قویار ایچون دیه بتون تاباق غه باصدرغان نسخه سن کورساتوب، « بو روشده باصدر وومنگ سبی . خلق کتابینی کوب اوقومی، دیوارغه قویغانده ایرکسز اوقورلر، کوزلری توشار؛ بر کشی اوغلینی اوقوغه محبت قویدره آلی عاجز اولعاج بر بولمه دیوارینه درس لر وکتابلر یازدروب اوغلینی شول بولمه گه قویغان، بالا بولمه ننگ هر طرفینه قاراسه درس کتابلری کورگان و آخرنده اوقورغه کرشوب شوندن اوقو یولینه کروپ کیتکان» دیب سویله گان ایدی . ینه بر مصاحبه ده مدرسه لردن زارلانوب: مدرسه، تهذیب اخلاق ایچون تأسیس ایدلگان اورنلر اولورغه تیوش بولسه ده بزم مدرسه لر بتونله ی بونگ خلافتجه اخلاق بوژا تورغان اورنلر اولوب کیتکانلر، یحشی اخلاقی بالالرمدرسه گه یوزوب اخلاقسز بولوب. اخلاقلرن بوزوب چفالر، بیک تأسفلی حال، دیب تفصیله ب سویله گان زارلانغان ایدی . ینه بر وقت سینزورغه پراشینیه فورمه سن یازورب ییاروون اوتوب یازغان خطمه قارشنی یازغان خطنده بایشاق عبرتلی سوزلری بار ایدی . لکن بو خط قایدده در ضایع اولدی . بو خطدن خاطرمدده قالغانی باری شوشی سوزلردر: « خط گزده مبهم بر تنکه آخچه کیلوب چقدی، بو آخچه میگا ملک بولوب بتای، قایتاروب ییاررگه ده قول بارمای .» مین، پروشینه فورمه سی ییارگان ایچون بر تنکه ییارگان ایدمده شونی. نی ایچون ایکانی خطده یازمغافن بولورغه کیرهک . .

محمد نجیب توتاری .

ایتمکین گه باغشلاو هم مقدمه: ۲ نچی قسم ۴۳ ص Краткая грамматика для чтения и правописания на татарском языке بو قسمنده باشده حرفلرنی و آلارننگ نیچک استعمال اولنغانن و مخرجلرن سویلی . ص ۳۲ - ۱۱ده عرب یازوین نیچک اوقورغه کیرهک ایکانن کورسه ته. صوگئی زمانده غی قرائت عربیه لر اسلوبنده، حرفلرنی اوقورغه اوگره تو، صوگئی اصول مدیه اسلوبی یعنی حرفلرنی حرف مدلرگه قوشوب آ، با، تا، ئا، او، بو، تو، نو ای، بی، تی، ئی طریضنجه یازلغان . ص ۳۳ ابجد هوزلر و آلرنگ نیندی عددلرنی بلگر تووی . ص ۳۴ سوره فاتحه هم سوره نقره باشی . ص ۴۳ - ۳۵ده سوره یسن تمام . اوچنچی قسم اصلاوار- لغت موندده سوزلر روس حروفاتی ترتیبی ایله یازلغان هم صحیفه لر اوشبو روشده اوچکه بولنگان :

تاتارچه حروفات ایله	روس حروفاتی ایله	روس حروفاتی ایله
تاتارچه سوزلر	تاتارچه سوزلر	روس سوزلری

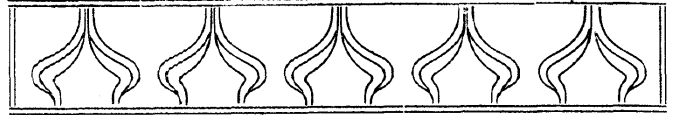
کتاب روسچه ترتیب ایله صولدن اوکمه تابا اوقولا . یازووی (سعید خانین ننگ خطی) کیرهک روسچه، کیرهک تاتارچه سی بیک آجق . ماتور . بعض روسچه سوزلر روسچه غرافاده یازلغان، تاتارچه غرافاده ترجمه لری یوق . بولار کتایده بیک آز اورنده، احتمالک یازوچی اول سوزلرگه تاتارچه ده سوز ازلهرگه آورسغاندر یا که تابا آلمغاندر . چونکه موندی سوزلر غالباً روسچه بولمغان چیت (اینوسترانی) سوزلر بولار . قایلورغه تاتارچه ده البته سوزلر طابلوب بیتی . روسیاده سعید خلیفین اثرینه قدر تاتارچه غه عائد هم غرامماتیکا هم ردتلی اصلاوار بولمغان . سعیدنک بو اثری باصلمی قالسه قالا بیرگان آنک اثرنده گی بارلق خطلاری نیلری ایله برکه کوچروب شوندی اوق زور ایتوب تابول پوی گیگانوف روسچه تاتارچه اصلاوار یازغان و گیگانت ننگ اثری اسمی ایله اکادیمیاناوک طرفندن نشر ایتلگان . بو کتابدن اون نسخه سینی ۱۸۵۶ یل قزان گیمنازیسه سینه ییارگانلر ایکان . یا کولین شونده اوق اشنی سیزگان ؛ اول « بزنگ سعید یازغان اصلاوارننگ نسخه سی نیچکده بو مؤلف قولینه توشکانده اول آندن سوزگه سوز اوزگارتقی هم بارلق خطلاری ایله کوچرگان هم شول کویگه طبع اولنغان » دیب یازغان (۱) . حالبوکه گیگانت راسیاده گنه توکل بتون یاوروبادده (۲) تاتارچه غه عائد برنجی مرتبه گرامماتیکا (۳) هم اصلاوار چفاروچی دیب مشهوردر . سعید اصلاواری بولغان بیک گیگانوف اصلاواریده قزان دارالفنون کتبخانه سنده بار . قزقسغان کشیلر

(۱) ن ن بولیچ Изъ П. Л. К. ун. ۱۷۸ - ۹ جلد ۱ .

(۲) Труды третьяго международного съезда ормян- (۳) .

галлистовъ въ С. П. Б. 1879- . ۲۵۶ .

ربا هم واق بورچ جمعیتلری

(باشی ۲ نجی عددده.)

ایکچی قسم ایکنچی قسم ربا «لا تا کلاوا و الکم یتکم بالباطل» آیتی ایله حرام قیلندی. چونکه آتون کوش طبیعی اوسمک ایچون یاراتلدقلرندن بر آی یا که یل کوغک انسانلرنک عرفلرنده حقیقی صورته اوسمک اعتبار قیلنهدر ایدی. اسلام شریعتی ایسه اوشبو عرفی اوز حالنده قرارلاندروب قالدردی. شونک ایچون بر آی یا که یل بولغان مدتی و اوسونی هضم قیلمق باشقهنگ حقیقه تیوشسز (باطل وجه ایله) تعدی و ظلم قیلمق ایدی. «انما الربا فی النسیئة» یعنی ربا کوتدرمکدهدر. حدیث شریف هم شونی تأکید ایدر. چونکه ربا کوتدرمکده دینولدی. کوغک ایچون آلمقده دینلمادی. دیمک، کوتدرمک ربادر. «لاتظلمون و لاتظلمون» آیتی ربانگ ظلم بولدیغی ایچون حرام قیلندیغی دلالت ایدر. یعنی ربا و ظلم مجتمع اولسونلر. ایندی هیچ بر عوضسز کوتدرمک بار، عادل عوض برله کوتدرمک بار. ایکنچی صورته عوض عادل بولدیغندن ظلم دینلماز. اولگی صورت عوض عادل بولمادیغندن ظلم دینلور. شویله ایسه جائز بولماغان ربا، عوضسز کوتدرمکدر. بو کلیه که نظرا مدیوننگ فقیرلگی تقدیرنده کوتدرمکی هم ظلم و حرام بولمق لازم کیلور ایدی. شونک ایچون حق تعالی «وان کان ذو عسرة فظفرة الی میسرة» آیتینی انزال قیلدی. دیمک ضرورت حالی مستشاردر.

حدیث شریفلرکه (۱) نظر قیلسهق، ابن عمر دیر: «حضرت رسول عسکر حاضرله دیکی وقتده بر دوهنی کوتارگه ایکی دوه برابرینه آلور ایچون میگا یوردی». دخی ابن عمر: «بر دوهنی. کوتارگه دورت دوه برابرینه صادم» دیر. حضرت علی: «عصفور اسملی دوهمنی کوتارگه یکریمی دوه برابرینه صادم» دیر. سمره: «رسول الله حیوانی حیوان برابرینه کوتارگه صاتودن منع قیلدی» دیمش. جابر: «قولدن بولغانده بر حیوانتی ایکی حیوان برابرینه صاتوده

(۱) عن ابن عمر رضی الله عنهما ان النبي عایه السلام جهز حیثا فامرني ان اشترى بعیرا ببعیرین الی اجل. عن ابن عمر انه باع بعیرا باربعة الی اجل. وعن علی رضی الله عنه انه باع بعیرا یقال له عصفوربعشرین بعیرا الی اجل. عن سمره عن النبي علیه السلام انه نهی عن بیع الحیوان بالحیوان نسیئة. وعن جابر لا بأس بالحیوان واحدا بآئین یدای وکره نسیئة. قال ابن سیرین فی روایة عنه لا بأس ببعیر ببعیرین ودرهم بدر همین نسیئة.

ضرر یوق، اما کوتارگه بولغانده مکروه» دیمش. ابن سیرین جابردن: «بر دوهنی ایکی دوه که و بر درهمنی ایکی درهم که نسیئه که صاتوده ضرر یوق» دیه روایت ایتمشدر.

اوشبو خبرلرنی حیوب ملا حظه ایدلسه کورلور: «قدر» بولماسه جنسنی جنس که صاتو وقتنده برنی ایکی که نقد ایدوب صاتو کراهتسز درست. اما نسیئه بولسه مکروه. ابن سیرین روایتینه کوره جنس هم قدر تابولدیغنده برنی ایکی که کوتارگه صاتوده باس یوق. دیمک مدت برابرینه عدل بها قویوب کوتارگه صاقق جائز. صحابهلر عوضسز بولغان نسیهدن صاققلانورلر بونگ حرام بولوننده شبهه ایتازلر ایدی. حتی عمر رضی الله عنه نقد صورتده بیش آتی دقیقه قدر فاصلهنگده ربا بولونندن قورقام دیر ایدی. مالک بن اوس، آلماشدر ایچون دیب طلحه که یوز آتون بیردی. طلحه آتونلرنی قارادیغندن صولک: «خزینة حیمر قایتقانغه قدر کوتوب طور!» دیدی. مونی حضرت عمر ایشدوب طورددر ایدی. شول وقت مالک که: «آیرله، رسول الله بغدادی، آتون، کوشنی اوز جنسینه صاتقاندده قولدن صاتارغه قوشدی. خانه که کروب چیقارلق مدت اوتونی ده ربا بولور دیب قورقام» دیدی (۲).

ابو جبله: یاخشی کوشلرمنرنی اون نی توقر یارم ناچار کوشلر برابرینه صاتوب آلامز، دیه مسئلهسینی عبدالله بن عمردن سورادم. بوگا قارشو: «آلای قیلمه! بلکه اوز کوشلرکرنی آتون برابرینه صاتوگرده آتونگر ایله آلرننگ کوشلرنی آلکر. قولدن بولسون! دیه جواب بیردی: دیر (۳).

حدیثلرنی ملا حظه دن کیچرسهک کورندهدر: اصحاب رضی الله عنهم، برابرنده عوضی بولماغان نسادن صاققلانورغه اجتهاد قیلا ایدیلر. مونک حرمتنده هیچ شک ایتاز ایدیلر. اوشبو نسانک حرمتینی تعلیل مقامنده فقیهلر مزده تقدمنک کوتهچکدن آرتقلغی بار. کوشنی آتونه کوتارگه صاتسهق بر طرفده عوضسز آرتقلق بولا. بو حرام دیدیلر. هشام رضی الله عنه: «رسولمز صلعم آتوننی کوشکه کوتارگه صاتودن طیدی» دیر. عطا: «معاویه آتون

(۲) ان مالک بن اوس اصطرف من طلحة بن عبیدالله صرفا بمائة دینار فاخذ طلحة الذهب یقلبها فی یدیه ثم قال حتی یأتی خازنی من الغابة و عمر یسمع ذلك فقال والله لاتفارقه حتی تأخذ منه قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الذهب بالورق ربا الاها وها و البر بالبر ربا الاها وها و قال عمر لا یتبعوا الذهب بالذهب الا مثلا بمثل ولا یتبعوا الورق بالذهب احدهما غائب والاخر حاضر وان استظرتک ان یلیج یتته فلا تنظره الا یدای یتهدات وهات انی اخشی علیکم الربا.

(۳) عن ابی جبله قال سألت عبیدالله بن عمر فقلت انا تقدم ارض الشام ومعنا الورق الثقال النافقة وندهم الخفاف الکاسدة فیتباع ورقهم العشرة بسمعة و نصف فقال لا تفعل ولكن بع ورتك بذهب واشتر ورقهم بالذهب ولا تفارقه حتی تستوفی وان وثب علی سطح فثب معه.

صاوتی آرتقغه صاندی» دیر. ابن سیرین: «بر درهمنی کوتارگه ایکی درهمنگه صا توده ضرر یوق» دیر. دیمک کومک برابرینه بر بها قویانچه صائق درست توگل، اما کومک برابرینه بها قویلسه درست. ایندی آتون کوشنگ اوسمک ایچون خلق قیلنوی، آی یاکه یل کبی مدتلرنگ مقوم (۱) بولووی اوشبو مقدار ایله اثبات قیلندی ایسه قارلرمنگ قیلرنده شبهه قالماسون ایچون بر مقدار تفصیل ایتمکنی قصد قیلوب دیم: افندمز حضر تیرینه ییغمبرلک کیلنگان زماننگ عقلاسی قاشنده آی سنه کبی مدتلر مقوم اییدی. اسلام شریعی کیلوب شول تقویغنی تقریر قیلدی. زکات باندنه شارع حکیم: «من استفاد مالا فلا زکاة علیه حتی یحول علیه الحول» دیدی. یعنی زکات مشروع بولودن مقصود، مالنگ خواجهسی اوزی فقیر و محتاج قالماسلق بر طریق ایله فقیرلرگه یاردم قیلیمق، یعنی کوب ربجدن بر مقدارینی ویرمکدر. اوسووی بولماغان مالدن زکاة واجب بولسه سنه لرنگ اوتووی ایله مالنگ خواجهسی فقیرلکده و احتیاجده قالور اییدی. اوشبو مقصدنی تحصیل قصدیله «حتی یحول علیه الحول» وارد بولدی. لکن سنه آراسنده هیچ کسب ایتمسه اصلا مالی آرقاسده شارع زکاتی توشرمادی، بلکه هنوز فرض قیلدی. دیمک اوسو بولمایدغنده زکات واجب توگل، اما یل ومدت اوتوب اوسووی بولماده زکات واجب. شویله ایکان بر سنه مدت. شارع نظرنده حقیقتا اوسو کبی اعتبار قیلندی. حقیقتا اوسوگه مرتب بولغان حکم. مدت که هم حکم بولدی. شارع. مدتی تقویم قیلدی. الله تعالی حقوقینی ادا وقتنده مدت و اجل مقوم بولوبده عاجز و محتاج بولغان بنده لرنگ حقلرینی ادا وقتنده مقوم بولماوینی فقه قبول ایتمیدر. حقوق باندنه الله حقیقه کوره بنده لر حق مقدمدر. شارع حکیم اوز حقوقده مدتی تقویم قیلووی کبی حقوق عامه دهده تقویم ایدر. بر ذمی که عمومی خزینه تصرفده غنی ییردن بر مقداری کیساب ویرلور وهر سنه فائده لنووی ایچون خراج صالنور. ذمی. بیرنی آغان سوکنده هیچ فائده لیمه ییچه او نکارسده خراجی هنوز الزام ایدلور. دیمک: فائده سی مظنون بیرگه ده مدت برابرینه خراج قویلدی. شوک کبی انسانلرنگ بر برسی برله بولغان معامله لرنده ده مدت تقویم قیلندی. بر آدم اون دیسه تینه بیرنی بر سنه مدت فائده لنور ایچون یوز روبله که اجاره که بیردی. شرع شول اجاره نی درست کورر. آوچی آدم، فائده لمانچه یلنی اوتکارسه یوز روبله نی خواجه که بیرمک لازم بولور. بر آدم اوز خانه سینی بر آی مدت فائده لنورگه بش روبله ایله ویردی. شرع شول عقدنی درست کورر. اجاره که آوچی وقتنی اوتکاردی و هیچ بر فائده لمدی لوی خواجه سینه بش روبله نی بیرمک شریعت حکمنچه

(۱) بهالی وحقلی هم قیمتلی نرسه.

لازم بولور. دیمک: ربیح کورلو ظن ایدلنگان نرسه لرده «مدت» شارع نظرنده مقومدر. شویله ایسه فائده سی ظن ایدلنگان آتون کوشنگه مقارن بولغان مدت نه ایچون مقوم بولماسون؟ فائده سی ملحوظ بولغان رأس مالنگ مدیون قولنده بر مقدار مدت قالمقی شارع نظرنده مقوم بولدی. مدیون قولنده غنی مال، خواجه قولنده بولسه اییدی کسب قیلور و هیچ بولماسه بانقلرغه صانور. ربیحی آورایدی. ایندی مدیون قولنده قادی مدیون تابشلاندی. شول ربیحنگ بر مقدارینی خواجه سینه مدت مقابلینه ویردی. دیمک: خواجه غه ویرلنگان ربیح عوضسز بر آرتقلاق بولمادی. بعضیلر دیور: اصل سرمایه برله فائده لنو موهوم بر اش، اما خواجه سینه تعیین قیلغان ربیح. معلوم هم متیقن. شویله ایکان متیقن بر مالنی موهوم بر اش که بنا قیلوب ویرمک ضرردر، آلتی ظلمدر. بو کبی اعتراضلر اعتبارغه مناسب بولسه، بلکه حکومت بانقلری بولماغان بر زمانده اعتبار قیلنورغه یارار اییدی. لکن بزم زمانزده آتون کوش برله فائده لنو موهوم توگل. زمانزنگ حکومتلری صرافلق ایدرلر، آداو یاکه آدانو احتمالی عادتا یوق. سرمایه سینی صافلارغه ویرلگان هر آدم که معلوم مقدار فائده ویردرلر. شوک ایچون آتون ایله فائده لنو محققدر. فرض قیلدق بر آدم کسبده قیلمادی، مایه سینی حکومت بانقلرینه ده ویرمادی، سنه ایچنده فائده ده کورمادی. بونک بزگه ضرری یوق. چونکه بزم کلانمز بویله حیوانیتدن آیرلماغان آدم حقدنه توگل. آفریقا و حشیرلرنگ حالینه قاراب تمدنی، عمرانی شرع وضع ایدلماز. مظنون بولغان بر شیکه مقارن زمانلرنگ مقوم ایدیکی محقق بولدی. ایشبو کلیه تحتینه کرتلوب ایجاب ایدلور. اوچونچی، بو آدمنگ فائده کورماوی اوز طرفندن بولغان بر نقصاندر. بو کبی تقصیرات عذر صانماز. شویله ایسه فائده و ربیحی ملحوظ بر شی که مقارن بولغان مدت هر قومنگ عقل اهللری قاشنده تقویم قیلندی. شارع حکیم شول تقویغنی تقریر قیلدی. شول تقویم ایله صحابه لر عمل قیلدیلر. شول تقویم که فقیهلر عیز شریعت حکملرینی بنا ایتمدیلر. انساننگ قولنده غنی مالی ایله مدت، هر ایکاوسی بر درجه ده عصمت تحتینه کردی. بس بو مدتی هیچ عوضسز بر باد قیلیمق غیرینک حقیقه تعدی ایتمک و باطل وجه ایله آشامق هم ظلم بولدی. شول جهتدن ربا دیندی تحریم متوجه بولدی.

اوچونچی قسم: اوچونچی نوع ربا یا ایها الذین آمنو لا تأکلو الربا اضعافا مضاعفا» آیتی ایله حرام ایلمش اییدی. یعنی «ای ایمان کیتورگان آدملر! ربانی مضاعف بولغان حالده اضعا ف قیلوب آشماگر!». دیمک. بهاسی جهتدن ایکی آلوش آرتقان ربانی مدت جهتدن هم آرتدروب آشامق جائز توگل. بو آیتی اوچونچی نوع ربای نسا حقدنه دیدک. چونکه سبب نزولی هم ده اضعا فا

اصل صومانی توله مک قایده، حتی ربحنی تولودن عاجز قالا و دائلر (بايلر) نك ظلملری ایله هلاک بولا ایدی. مونه شویله اضاعاف مضاعف بولغان ربانی حرام ایتوب اشبو آیت نازل بولدی و بتون اسلام ملتینی دائلر نك ظلمی اسارتندن قوتقاردی. اما مدت و اجل مقابلنده معروف مقدارده بولغانی اباحتده قالدی.

ربا لفظینه کیلسه ك عربلر نك استعمالنده زائد هم زیاده گه اطلاق اولنور. اسلام فقیهلری: «عقد ایدشوجیلر نك برسینه مستحق بولغان آرتقلددرکه آنك برابرنده عوضی یوق ایدی» ديه تعریف ایتدیلر. شویله ایکان مدت و اجل مقابلنده بر مقدار عوض برله بولغان عقد. بزم فقیهلر من قاشنده ربا توگلددر. لکن بو نوع آرتقلقنی هیچ قیدسز اباحتده قالدردمق دائلر نك ظلمینه یول آچق ایدی. بلکه عربلر نك سؤ استعمالیه ظلم طرفی شیوعسینی بولمش ایدی. درواقع انسانلر حریرلردر، بارینه قناعت ایتازلر. بلکه همیشه آرتدرو و جیو قصدنده بولورلر. اما آلتون کموش آرتق ایچون خلق قیلندی ایسه ده طبیعتک اقتضاسیه هر زمانتک حالینه مناسب مقدارده آرتقمدهدر. شویله ایسه نفوس انسانیه نك هر تلاکینه نسبتا آرتدردمق، ظلمدن خالی توگل ایدی و بر تحدیده احتیاج یك آچق ظاهر ایدی. اسلام شریعتی ایسه شول تحدیدنی بیان قیلدی. ابن سرین حضرتلری بو مقدارنی بر گه بر بولمقی ایله تقدیر ایتمش ایسه ده لکن منیم فکرمده هر زمان و مکانک حالینه قاراب تقدیر ایتمک مناسبدر. مثلا بزم زماغزده و اورغزده کاسبلر نك معامله سنده ۸ ربح اوسمک طبیعی بر حالتی آمشدر. یوقاریده بیان ایدلکناچه شول مقدارنی آلوب کوتک مباح و شونک اضاعاف مضاعفی آلوب کوتک ظلم هم حرام بولغان ربادر.

ایندی بزم واق بورچ جمعیتلرینه (میلکی کریدیتلر گه) کیلسه ك یونلر نی تأسیس قیلودن مقصود، ملتیی، یوقاریده سویله نکان بورژوا- لریزنک اضاعاف مضاعف بولغان ربخلرندن قوتقارمقدر. یعنی واق بورچ جمعیتلری تأسیس ایله حرام ربا هم ظلمدن قوتقارمقدر. شویله ایکان بانق و میلکی کریدیت عقدلری ربجی اضاعاف مضاعف بولماو شرطیه مباحدر. هم رسولمز حضرتلری حج و داعده: «و ربا الجاهلیة موضوع» ديه اعلان قیلدی. یعنی جاهلیت رباسی یتدی، دیمک اولیور. اگر ربانك هر نوعسی حرام اولسه ایدی جاهلیت قیدنی قویار ایدی. خصوصیه معاملات جاهلیه نی ملاحظه قیلیمق مقصدنك خلافنی ویرمک احتمالی بولدیغنده بلکه مطلق ذکر قیلور ایدی. شویله ایسه جاهلیت قیدنی کیتورمگی جاهلیت زماننده شائع بولغان اضاعاف مضاعف ربا یتدی دیمکدر.

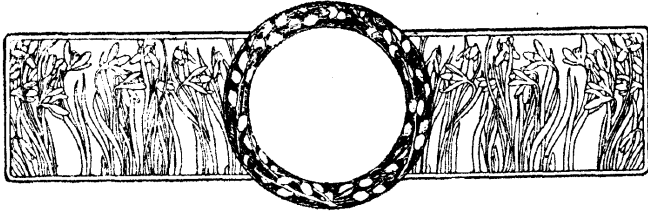
ذیل. رسولمز حضرتلری. کوتار گه آغان مالده حتی عقدده ذکر ایدلماسه ده بر مقدار آرتدروب بیرر ایدی. حضرت

مضاعف قیدی شونی ایجاب ایدر. اضاعاف مضاعفه قیدنی فقط قید واقعی بولوب بر فائده نی مفید توگل دیوب سویله وچیلر بولسه ده مجرد ذهنلرینگ تارلغندن سویله مشلردرکه، حق تعالی نك کلامی اوله تار و فائده سز بولماز. بلکه حق تعالی نك انبای بشر نك دنیاوی و آخروی سعادتلرینی بیان ایچون انزال قیلغان کلامی بر حکمت که مبنی ایدی. شویله ایکان قید واقعی دیمک قر آتک بلاغیتنه مناسب توگل بر تاویلدر.

سعید بن جبیر، عبدالرحمن بن عوف و حضرت عائشه: «جاهلیت زماننده بایلر معین بر مدتک درهملرینی آرتدروب بیرلر ایدی. مونک بعدنده ایکنچی آرتقلق صالوب ینه مدتی صوزا ایدیلر. شویله مقداری مضاعف آرتقان ربح، اجلنک آرتووی ایله هنوز آرتا ایدی. کوب الوش آرتق اوستینه کوب آرتا ایدی. شونک حقنده آیت نازل بولدی (۱). امام احمد: «بر آدمک بورچی بولور ایدی. اجلی یتکاج بورچ خواجہسی: بورچکنی بیره سکمی یا ایسه ربح بیره سکمی؟ دیر ایدی. اگر بورچنی بیره آلماسه مالنی هم اجلنی آرتدرا ایدی. مونه شوشی ربا حرام قیلنوب آیه نازل بولدی» دیدر. دیمک: ربحنی ایکی وجهله تضعیف ایدر ایدیلر. برنجی مدیونک حالسزلگی ظاهر بولو ایله ربخنک مقدارینی مضاعف آرتدرا ایدیلر. ایکنجیسی مدتک آرتووی ایله آرتدرا ایدیلر. شوشی روشلی ربا حرام قیلندی. آیتک مفادینه کیلسه ك: «ای مؤمنلر: سزلر ربانی، مقدارن مضاعف آرتدراغان حالگرده مدت ایله اضاعاف آرتدروب آشاماگر!». جاهلیه زماننده هر آیده بر مقدار ربح توله و شرطیه عقد قیلوب بورچ بیره ایدیلر. اگر مدتک اجل یتوب مدیون تولى آلماسه حقی یعنی ربخنک مقدارینی آرتدرا ایدیلر. دیمک تولاوچینک قدرتسزلگی ظاهر بولووی ایله ربخنک مقداری آرتوب اضاعاف مضاعف بولا ایدی.

بر جهتدن مناسبتی بارلغندن زماغز نك بورژووالرینک معامله لرینی کورساته یلورم: بزم بورژووالرمن اقتدارلری کامل کاسبلر گه صومینه ۸ هم ۱۰- ربح صالوب اقتداری اورتاراق بولغانلر گه ۲۰، اقتدارلری ضعیف بولغان عوام خلفینه ۵۰ ربح صالوب بورچقه ویررلر. ۸۰ تینلک آرشنی ۱۶۰ تینگه آلوب اشاغانلری هم آرتوگلددر. شونک کبی، عمربلده آرتدرا بارا ایدیلر. بر کیمسه بر یل مدت ایله ۱۰ ربح ویروب وعدهسی یتکاج تولى آلماسه ۲۰، ایکنچی وعدهسی یتکاج تولى آلماسه ۳۰ هکذا مدتی صوزا ایدیلر. مدیون

(۱) عن سعید بن جبیر و عبدالرحمن بن عوف و عائشة رضی الله عنهم: انه كان یربى ویضع فی الدارهم الی اجل معین ثم یرید فی المدة بزیادة اخرى یصیر تلك الدارهم الاضاعاف مضاعفة بزیادة الاجل فیکون الاضاعاف فوق المضاعفة فنزل هذه الآیة.

تہ نقیدکہ قارشی (*)

عہدہ میتکہ ئوز اتقان ۱۹۱۲ھ نجی بلینک قہدرلی بولہگی بولغان «آک» ژورنالیٹک برنجی سانندہ «قاواعیدئہدہیہ» تورسندہ نہجیب أفہندی خہلفین قہلمی بلہن یازلغان بر تہ نقید کورلدی . بونک ئوچن ایٹک ئلک خہلفین جہنہ بلارینہ تہشکر ہہم رحمتتی عہرض ایٹب ئوتہم . کیتاب یازوچیلار ئوچن ، دنیادا ، کیتابلازینک تہ نقید ایتلوی کبک قوانچلی ہہم لہذتلی نہرسہ بولساده ، یک آز بولا تورغاندر .

ن . خ . ئہفہندی شول تہ نقیدی بلہن قاواعیدئہدہیہ رسالہ لاری نیچک یازلورغہ تیشلگی تورسندہ غی اوین دہ ، گہرچہ تومانی رہوشدہ بولساده ، بر آز آگلانت ئوتکن . بوایسہ تل ہہم ئہدہ بیات بلہن شغللہ نوچیلہر ، بیگرہ کدہ قاواعیدئہدہیہ یازوچیلار ئوچن ئوزی بر قہدرلی نہرسہ .

شول حاللہر بلہن بر گہ . ئوکنچک . نہجیب ئہفہندی کوب اورندہ مسئلہ گہ ئوستہ نرلہہم آشغراق قاراغان . سویلہ گن فیکرلہری توری بولسالہردہ . سہلامہ تلک خاصہسندان مہحرولہر کبک کورنہ . شولای ئوق ، تہ نقید ایٹکن ئہنرلہرن انقلاب تیکشموی ئوستینہ ، ایک سوگ باسغان «ئہدہ بیات اصوللاری» ندا کوزندہ کیچرمہ گن بولورغا ئوخشی ؛ چونکی آنک قاواعیدئہدہیہ کتابلار ندان سورلغان ہہم کونکن نہرسہ لہری ئہلگی ئوچ رسالہ لہردہ قسقاغنا بولسدا ، سویلہنگن ، ئہتلگن .

تہ نقیدچی ئہفہندی برنجی آدومدوق «ئہدہ بیات ایٹک کیٹ ماغناسی بلہن نہرسہ؟» ایکہ نلگی توریسندا ئہنرہدہ سوز یوقلغن آگلانتا . حالبوکی «مختہصر قاواعیدئہدہیہ نک ۲نجی قسمندہ باشدوق ، ئہدہ بیات ہہم شیعراک تہعریفندہ: «فیکر . جیس ہہم خیالدان توغان ہہر توری بہلیغ ، فصیح ، یہعنی ہہم ماغنا ہہم ایفادہ جہتدہن گوزہل بولغان سوزلہر و عموما «ئہدہ بیات» دیب ئہیتلب ، بولار اچندہن ایٹک بہلیغ وفہصیح ایٹک عالی ہہم تہتیرلی بولغانلارینادا «شعیر» دیلہ ، دیب یازلغان . بلیم ، ئہدہ بیاتک نہرسہ ایکہنن ایٹک کیٹ ماغناسی بلہن آگلانتا تورغان آلملی تہعریف بوندان باشقا تابلورمی ایکن ؛ چونکی قولگا قہلم آلب نہرسہ

(*) ایہ سینک تکلیفینہ کورہ اوز املاسی رسمی خطی ایلہ باصلدی . «شورا» .

جابر: «میں آرغان دودہ ایلہ بارادر ایدم . رسول اللہ دودہ گہ صوقدی . دودہ موگا قدر یورمہ گن روشدہ یوررگہ باشلادی . رسول اللہ: بو دودہ نی میکا صات! دیدی . بر وقیہ گہ صاتم و مدینہ گہ قدر آدلانوب قایتونی شرط ایتم . مدینہ گہ قایتقاچ دودہ نک حقیقی بیررگہ ہہم بر آز آرتدررغہ بلالغہ قوشدی . بلال بر قیراط آرتدروب بیردی (۶)» .

بر یہودی رسول اللہ غہ کوتارگہ تیش صاتدی دہ وعدہسی یتودن ایکی کون آک بورچنی صورارغہ کیلدی . رسولم حضرتلری عمر گہ یہودی گہ بورچنی تولہرگہ . یکرمی صاع آرتدروب بیررگہ قوشدی . حضرت عمر ہہم قوشقانچہ قیلدی (جنس ایلہ قدر بار توگامی ؛) . ابن عمر بورچ آغان ایدی . صوگرہ آغان درہملر ندن یاخشیلرنی تولہدی . بورچ خواجہسی ، «بودرہملر مینم درہملر مدن یاخشیلر» دیہ آمازغہ تالاسدہ ابن عمر: «میں مونی بلدم . لکن نقسم راضی» دیدی (۲) .

«تایصوغان امامی محمدطاهر بن ملا احمدزکی بایتوگالوف .

(۱) عن جابر انه كان يسير على حمار قد اعين فر به النبي عليه السلام فضربه فسار سيرا ليس يسير مثله ثم قال بعينه بوقية قال بعته فاستثبت حملاته الى اهلي فلما قدمت المدينة اتيته بالجل فقال لبلال اقضه وزده فاعطاه وزاد قيراط .

(۲) روى النووى قال يهودى ابعت النبى صلى الله عليه وسلم ثم االى اجل فلما كان قبل محل الاجل بيومين اتيته فاخذت بجماع فيصه وردائه ونظرت اليه بوجه غليظ قلت الا تقضيني يا محمد حق فواته انكم يا بنى عبدالمطلب مظل فقال اذهب يا عمر فاقضه وزده عشرين صاعا ففعل . ان ابن عمر استلف درهم فقضى صاحبها خيرا منها فابى ان يأخذها وقال هذه خير من دراهمي فقال ابن عمر قد علمت بذلك ولكن نفسي بذلك طيبة .

شعر:

يگتکک

یتہر آرتق توبہ نلککک . مالایلققہ بو جان توزمی
آباق آستقہ سالورغہ ئلتراققہ بار ناموس - یوزنی .
بکت مین ہر رقت قبرم قازلسہ . تہن کوملسدہ
یکتلیکدن بیرہم جان . زار کورغاس . یاو کورنسدہ .
تلہ گم . عزیمہ قارشی برہودہ صرت قابارتاسون
یوغالتاسون وقتکک لحظہسن . ذہنم تارتاسون .
آشقماسدن کیچہرمن دیکگزن ہم تیسیرہن یارن
تکہ تاو . قاپقاراننی تون . قارا اورمانلرلر بارن .
بکت مین عمر وقت قبرم قازلسہ ، تہن کوملسدہ
یکتلیکدن بیرہم جان . زار کورغاس ، یاو کورنسدہ .
عزالدین ایسانبیردین .

گنه يازاچاق بولساڭدا شول فيكر . حيس - و خيالڭدان توغان ماغلارنى يازساڭ . ئەگەر ئەدەم بالاسندا بو ئوچ قودت بولماسا ايدى . بر نەرسە يازو بر نەرسە سويلەو مەككىن بولماس ايدى .

بو تەعريف غەزىتە ھەم ژورناللارنى ، فەتنى ھەم ئەخلاق ريسالەلەرنى ، اوقو كىتابلارنى ، بارسندا ، اچىنە آلا .

ئەنەردە ئەدەبىيات نەفيسە بلەن عادى ئەدەبىيات آراسىنداغى آيرىمادا يوقايدىغى تەعريفنىڭ ئوزىندەن ئوڭ آڭلاشاپ تورا . ھەم «عيلوۋ» دە سانايى نەفيسە رەتتە فەقەت شەيخ غەزىتە كىرگەن . مەنە بو تاغى عادى ئەدەبىيات بلەن نەفيس ئەدەبىياتى بر آز آيرىپ كور . سەتسە كىرەك .

ن . خ . ئەفەندى : شەيخنىڭ نەئردىن آيرىماسى نىچك؟ نەئردىن نىڭ شەيخغا (ئەدەبىيات نەفيسەگە) مقابىل ماغناسى ۋە نەئردىن ئوڭ نظمغا (جىرغا) مقابىل ماغناسى نىچك بر بىر نەدەن آيرالار؟ دى . مەنە بو سۇال بر آز تومانلى ھەم تەعقىدلى بولۇۋى ئوستىنە خ . ئەفەندىنىڭ شەيخ بلەن نەئردىن بر بىرىدىن آيرىغانغىن . نەئردەن شەيخ دىب آتالورلىق ماتور ماغناسى نەفيس نەرسەلەر كوتەگە نىلگەن آچق كورسەتەلەر . بو ايسە بتونلەي ياكلىش فيكر . چونكى شەيخ بلەن نەئردىن آيرىماسى بر نەرسەلەر آلا . يەنى شەيخ نەظمغا بولمى ، نەئردە بولا . نەظم بلەن نەئردىن تىك شەيخنىڭ ايكى تولى كىيىمى حكمنەدگە بر نەرسەلەر . ئەگەر بو سۇال اورنىنا «نەظمنىڭ نەئردەن آيرىماسى نەرسە؟» دىسە بەلكى ياراردا ايدى . لاكىن بو مەختەسەر قواعىد ئەدەبىيەدە اچق آڭلانغان .

نەجىب ئەفەندى تاغى ئەنەردە ئەدەبىي اصطىلاحلارغا اورن بىرلەنگەنلىكى ئوچن آچولانا . آنى ياراتقى . غەزىم ! اول قواعىد ئەدەبىيە ريسالەلەرى بىت ، خەزىرگى ئەدەبىياتىزغا قاراب ھەم آلا بلەن شولارنى ئوچلەو ئوچن يازغانلار . كىلەجك زەمان ئەدەبىياتى ئوچن توڭل . خەزىرگى كوندە ئەدەبىياتىزدا نەظم بلەن سويلەنگەن شەيخلار بولماسا ، آلا ئەدەبىيات دىنبازدان بتونلەي اوچكەلەرن كوتەرگەن بولسالار ، سزنىڭ دىگەنكە بەلكى درست بولور ايدى . لاكىن ، ئەدەبىياتىز اول يولدا توڭل شول . ھەم مەن ، ئەدەبىيات دىنبازدان نەظم بر واقتىدا ئوچكەسەن كوتەردى دىب اويلايمى . اول طەبىئى نەرسە .

مەدەنىيەت دىنبازدان بىزگە قاراغاندا غەرشىدە اوتورغان ياورىپد لىلەر . بىگىرەك . روسلەردا اول اصطىلاحلارنى قواعىد ئەدەبىيە كىتابلارنى چىقاروب آنا آمىلار ئەلى .

ن . ئەفەندى اسلوب تورىسنداغى سوزلەربىزنى دە كوبىسەنە «اسلوب تورىسنداغى سوزلەر ئەنەرنىڭ دورىدىن برن يىلى . باشقا مىللەتلەردە اسلوبكە بارى بر- ايكى بىتكەن اورن بىرلەدە دى . مەنمەچە

بو سوزلەردە ئوسىكى قاراشدن چىققانلار . يوغىسە اسلوب ئەدەبىيات غالەمىندە فيكر ، حيس ھەم خياللار بلەن برگە رول اوينانغان نەرسە اول . شەيخ ھەم مەھررىرلەرنىڭ دەردەجەلەرى يالغىز شونىڭ بلەن آيرىلغان كىك ، اصل ساناعە تىكلارلقدا اسلوب بلەن ئوچلەنبلەن . زور كىشىلەر : «دىنبادا بوڭا نىچا سويلەنبلەن بىتمەگەن فيكر - ماغلار يوق . ھەممەسى سويلەنگەن . بىتكەن . شەيخ ھەم ئەدىبلەر ايسە شول ايسكى ماغلارنىغىنا ياكى كىيىم كىدروب اسپايلاپ كورسەتەلەر . ھەم شەيخلىكلەرى دە شولارنى ماتور ايتىدروب كورسەتەلەر ، آماولارى (اسلوبلەرى) بلەنگەن ئوچلەنبلەن» دىلەر . شول خالدا اسلوبنىڭ قىمەتى نى دەردەجەدە بولغان ئوزگىردە آڭلارسىز .

ئەگەر ، اسلوب . سز دىگەنچە بارى بر - ايكى بىتلك سوزلەر . نىڭ كوتەردە ائورلىق دەردەجەدە ئەھمىيەتسىز بر نەرسە بولسا . اول چاغىدا . شەيخلەر بلەن مەھررىرلەرنىڭ مەھررىرلەر بلەن عادى خالقتىڭ اسلوبلەرنىدە نى آيرىما قالا ؛ آلاى ايسە آلارنى دا شەيخ ياكە مەھررىر دىب ئەيتەبىز ايدى .

مەنە شول ياقىلاردا ايسكە ائورغا كىرەك . قىسقىسى شەيخنىڭ شەيخلىگى . ئەدىبىيەت ئەدىبلىگى . عادى مەھررىرنىڭ عادى مەھررىرلىگىن آيرىپ كورسەتە تورغان آچق كوزگى فەقەت اسلوبدن عبارت . شولاي بولسە اسلوب ئەنەرنىڭ دورىدىن برن كەنە توڭل حەتتا يارىتىسەن يىلەسەدە حەققى بار .

باشقە مىللەتلەرنىڭ قاۋا عىد ئەدەبىيە كىتابلارنىدا . اسلوب سز دىگەنچە بر - ايكى بىت بلەنگەن بىمى ، بايتاق اورن آلا .

ن . خانىن جەنابلارى : « ساناعەتلىك غايەسى (توزەب برغان نەقشەسى) ماتورلىق كورسەتە بلەن برگە ئەخلاق توزەتە» دىيويچى زور كىشىلەرنىڭ ياغىنا چىغوربىزنى ھەم شول ياقى قوتلەۋبىزنى دە ھىچ ياراتمى . آڭا بىك نىق بەيلەنبلەن آلا . «اول فيكلر بتونلەي خاڭا ، دى . ھەم : «سانايى نەفيسە بالخاصە ئەدەبىياتقا ائىدى چىت غەردەضلار كورە باشلاسا ، والسلا . آنىڭ اول واقتىدا نەفاساتى بىدى ايدى» دىب ، ماتورلىق بلەن ئەخلاقى ايكىسەن برگە غايە قانبل يازغان ئەدەبىي ئەنەرلەرگە بتونلەي قولن سالتەگە نەدەن- سول تاغى مەنە بولاي دى : «بىز مۇنى مىللى ئەدەبىيەتتىزدا كوروب ئوتكەردىك . عاياض

ئەفەندى بر مىللى ئەدىب ايدى . حاضر دەدە مىللى ئەدىب . لاكىن آنىڭ ئەدەبىيات آرقتى فيكر تاراتورغە ايسە بلەگەن واقتى بولدى (زىندان ۋە آدم بىردەنلىك بەغىز يىرنى) شونىڭ بلەن بىزگە اول ئەدەبىيەتتاغى ئوزىنىڭ چىن اورننى بوغالىت توردى . آنىڭ نەفيس ئەدەبىياتى عادى ئەدەبىيات بولوب ئەورلدى . يازغان حكايەلەرى ۋەدەظەلەردىن بولغان بر نەصىحت بولوب كىندى . شونىڭ بلەن برگە باھالارى دا توشدى . باشقا ئەخلاق ريسالەلىرى رەتتە كوردى . شولاي بولمى حالى دە يوق . .»

ئەخلاقىغا خىزمەت ايتىۋولغانلارنىڭ تورمىشىنىڭ ئۇل قارا صەھىفەسىدىن تىك ماياغنا آدادا. آنى اوقوغان كىشى اول قەباحەت يورتقا ئەللە نىشلەسەدە بارب آياق باسماسلىق ايتدرب تەصوير قىلا. حەتتا، خيالنا مراجعت ايله، گىروينىڭ قەباحەتلىكى ئوچن، آنى قىزغاندرب، بتون جان ايىھلەرن، بتون سەماوات عالمىن قان آغلانا. يولدىزلاردان آچى يەشلەر توكدردە. ئە، شولاي بولا توربدا تەصوير ئوزىنىڭ بازارىن كىمتى. بەلكى نەفاسەت بائندا بىرئىچى بولب چغا.

۳۶ دان ۴۰ ئىچى يىتەكە حەتلى بولغان تەصويرلەردە شولاي اوق. حەتتا بوسن تىك ئەخلاقغا خىزمەت ايتو اويى بلەنگەن يازغان دىسەكە يارى. چونكە بوندا، مەھرير ئوزىنىڭ «تورمىشدا ايك چن كىشى ئوز قول كوچى بلەن كون ايتكەن، ئەردە تاماق بولب باشقالارنىڭ يىلكەسنى كىمرەگەن ئىشلىكى كىشى» دىگەن خىسسىيەت فېكرىن ھم شول ماتور ايدىاسىن مەيدانغا چىقارو ئوچن ترشقان. شولاي بولوۋى ئوستىنە تەصوير ئوزىنىڭ نەفاسەتن كىمتەگەن. بەلكى شول غايەگە تورى باروۋى آرقاسىندا صوقلانغىچ رەۋىشكە كىلگەن.

ايندى شولوق «تورمىشى بو» نىڭ ۱۷ دەن ۱۹ غا، ۲۴ دەن ۲۷ گە. ۳۳ دەن ۳۶ غا ۹۴ دان ۹۵ گەچە بولغان ئاقتۇرلارن ارقىب قارىق. مە بولارنى ايندى مەھرير ئەخلاقى غايە قىلمىچا تىك تەصويردە بىر شەبلىك. نەفاسەت كورسە تو اويى بلەنگەن يازغان. لاكىن ئىش بتونلەي كىرىسنىچە بولب چغا. نەفاسەت بائندا يوقايدىغان ئەخلاقى تەصويرلەرگە قاراغاندە ھىچ دەردەجەسىنە كىلە. دىستىن ئەتىكەندە بو تەصويرلەر مەيلىت يىگىتلەرنىڭ يىگرە كىدە يەش ئوسمىرلەرگە اوقورغا يارامى تورغان، آغولى بىر رەۋىشكە كىلگەنلەر. بولار بلەن مەھرير، مەيلىت يىگىتلەرنە جىنايەت قىلا؛ مەن بولارنىڭ، اوقوچىنىڭ ئەخلاقىن بوزا، آقلىن آغولى، حاصىل كىشىلگن تەمام بوغالتا ايكەن ئوزىنىڭ ھەم شەكرەتم ھەم ياقىم بولغان، ۱۵ يەشلىك بىر يەش ئوسمىرگە بىرب، اوقوتب، ەمەلى رەۋىشكە سىناپ قارادىم. ئىلگىرى، «سانە ەتەنك غايەسى ماتورلىق كورسە تو بلەن بىرگە ئەخلاق توزە تو» دىگەن فېكرگە قوشلور قوشلماستىن يورگان كىشى، بو خالىنى كوزم بلەن كورگەچ، ئەلگى فېكرگە ايمانم تەمام نغىدى.

ئەگەر، سانەتەدەن مەقصد، يەنى آنىڭ ايدىياسى فەقەت تورمىشداغى بولغان نەرسەلەرنى گەنە، اصلندا نىچىك بولغان شولاي ايتب، ھىچ ئوزگەرغىچە كورسە تو بولا تورغان بولسە اير بلەن خاتىنىڭ ايرلىك - خاتلىق (.....) مەنظەرلارن ھەم حاللارن دە شولاي اوق بولغانغاچ تەصوير ايتودە سزنىڭچە ئەدىلىك بولسا كىرەك!

تاغى سزنىڭچە، توقايف، دەردەندە، رىضالدىن خەزىرەت،

غەجەب! سانە نەفەسەت ماتورلىق كورسە تو بلەن بىرگە ئەخلاقى دە غايە ايتسە. شونىڭ بلەن آنىڭ نەفەسەتنى بىتە، يوغالماش. مەن بو فېكرگە بىر نى دىدەدە ماغنا بىرە ائىم. خەلقىن ئەفەندى فېكرىچە اياض ئەفەندى نىڭ «اينقىراض» نى «آدم بىردىم» نى «تەنچى قىزى» ھەم «زىندان» نى تاغى باشقالارنى ئەخلاقى غايە قىل يازغانلارنى ئوچن ئوزلەرنىڭ نەفەسەتلەرن ھەم ئەدەبى قىمەتلەرن يوغالتب تورالار ايش! خەير. خەير. مەن قات خەير! اياض ئەفەندىنىڭ شول ئەنەرلەرنىڭ بازارىن كوتەرگەن. ئوزىنىڭ اياض ايكەنن عالمگە تاتقان نەرسە شول مەيلى ياكى مەيلى ئەخلاقى غايە قىلغانلارنى توگىمى ايكەن؛ مەن شولاي دىب اويلىم. ھەم شەبەسز شولاي دا. «تورمىشى بو» نىڭ بىر آرىلەرن چىقاربا قالغاندا مەموم ئەنەندە اياض ئەفەندىنى. مەن. ھامان شول غايە بلەن بارا دىب بلەم. ھەم ئەنەرلەرنىڭ آلاۋىغا قاراغاندا، اياض ئەفەندى تورمىشداغى خاللەرنى. بىر تارىخ يازوچى كىك. چىلقدا نىچىك بولغان شولايغا ايتدرب يازا دىدەدە اويلىم. بەلكى اول تورمىشداغى خاللەرنى خيالندە ئىشلەب. بىر آرتۇر كەرتب، كىم تىرىن كىمتب، آرتىرىرىن آرتدرب، بىزەب. ماتورلار كورسەتە. تورمىشداغى خاللەرنى نىچىك بولغان شولاي ايتب، يالانچا كوئىچە كورسە تو سانەتە ھەم ئەدەبىيات ئىشى توگىل، تارىخ ئىشى.

سانەتەتنى زور ئەدىلەر: «طەبىئەت ھەم تورمىش كىتابىن ئوتكەن قاراش بلەن بىك نىق اوقوغاندىن سوڭ، شوڭا ئوزلگىندەن دە بىر آرتىر، خىس ھەم خياللار قوشب، شونلارنى اوقوچى ياكى قاراۋچىلارنىڭ كوڭلەرنىڭ تىرىن بىر قوزغاش، قەلبلەرنىڭ لەطىف بىر قانداق، روخلارنىڭ مەدەس بىر تولقن تودرلىق ايتدرب باشقالارغا آڭلاتا بول، نىب تە عىرىف قەلار. بوڭا كوردە. سانەتەتكار ھەم مەھريرلەر يازاچى نەرسەلەرنىڭ تىك ماياغنا تورمىشداغى آورغا مەجبورلەر. ئەمما آنىڭ آرغى ياغندا شول ماياغنى تەلەگەنچە ئىشلە، ئوزگەرتو آلا قولندە قالا. اصل شاعىرلىك وئەدە يىلك دە مەن شول واقتاغنا بلە.

ئەخلاق توزە تونى غايە قىل بازو ئەنەر و تەصوير نىڭ نەفەسەتن بوغالتا تورغان بولسا. رەجىم ايتىك، مەن سزگە شولوق غايە ئەفەندىنىڭ «تورمىشى بو» سىنداغى ئەخلاق توزە تونى غايە ايتب يازغان تەصويرلەرى بلەن، آندىن چىتەك چىغلب يازغانلارن كورسەتەم؛ نەفاسەت تورمىشدا قايسىسى آلدن بولب چىقار ايكەن؟

بىورغز! ۷۶ دان ۸۰ ئىچى يىتەكە قەدەرنى بولغان بىرلەرن قاراغىز. مەن بو، قەھرىمان - گىروينىڭ فەھشەخانەگە بارب باققانلغىن، يەنى تورمىشنىڭ قىيىق ھەم قەباحەت بولغان ئاقتۇرلارن كورسەتە. شولاي بولوۋى ئوستىنە. مەھرير بونى يازغاندا، غايە ماتورلىق بلەن بىرگە

اسلام دنیاسینک موکلی حالی

« ديار اسلامي گيزدم طولوغ ويرانلر كوردم
ديار كفري گيزدم خانلر. كاشانلر كوردم »
ضيا پاشا .

اويانورغه وقت! يتارلك يوقلادق. غفلت يوقوسى اسلام
دنياسينك هر طرفيني خراب ايتدى. بو كون بتون اسلام علمي
ويران. مسلمانلرده ماتم طوتالر. گويا فورطنه چيقمش ده بتون
اسلام دنياسيني بوزمش و خراب قيلمش.

عمرى مكلر ايله يللر بولغان الوغ ايران ايجراتورلنى، فردوسى
وحافظلرنى، سعدى و خاقانلرنى يتشدرمش ايران بو كون، نى
حالدهدر؛ قارنداشلر نك قانلرى قارنداشلر طرفدن قويلوب طورو-
نرغه، شهرلرنك نظامسز و نظافتسزلكلرينه - جامعتنك فلاكتلرينه
كوز سالكر! . جزائر و فاس مملكتلرينى ده كوركر! فقيرلك ايله
اشسزلك. نادانلق ايله يالقاولق هر طرفده حكم سوروب طورمقدمدر.
خليفه لك يورتى بولغان گوزل استانبول شهرينك، ملت گه
خيانت قيلوچيلرنك كوكللر نندن ده قارا بولغان تاقه اويلرني كوركر؟
پجراق، بالچقلى تار اوراملر نده آج و يالانچاچ يوروجى روم ايلندن
كيلمش بختسز مهاجرلرينك قايقولى حاللرينى سير قيلكر! نيندى
ويندى قايقولى حاللر!

كيچه گي كون يعنى آتچق اوتوز يللر قدر لك. توركيانك
گوده سندن آيرلوب كون كوررگه باشلامش بلغاريا، رومانلار گه ده
عبرت كوزى سالكر! «صوفيه» نك هر تورلى مكتبلرينى، «بوخا
ريست» نك كيگ اوراملر و مى باچقيلرينى، هنر و معارفلرينى قاشا
ايتوكر! بو كچوك كچوك دولتلر نك يارووشار ميليونلق منتظم عسكرى
قوتلرينى كوركر! (آوروپاييله قياس قيلورغه يارامى، آنلر دى باشقه).
بيچاره ايراتنك يالانچاچ و يالان آياق يوروجى مسكىلرينه
قارا كر! مكتبسزلك، معرفتسزلك، هنرسزلك بزلرني نيندى يان
حالر گه توشردى و نيندى قارا كونلر گه قالدردى. اسلامنك الوغ
ايجراتورلنى بولغان توركيانى اقتصادى جهتنن تمام پريشان قيلدى،
قويتا ليستلر گه باش بوگره گه مجبور ايتدى. كچوك بالقان دولتلر نندن
اوزينى صاقلى آمازلق درجه گه كيتوردى.

بو كونده معرفتنن نشان بولناغان بىر يركوررگه ايستسه كر
ايران غه بار كر! . اصول صوتيه نك اسمينى ده ايستمه گان معلملر ،

فاتيح ئەميرخان ، فاتيح كهرىمى ، عاليمجان ابراهيمف وه باشقالارنك
ئەئەرلەرنده ده ، نەفاسەت يوقدر . چونكى بولاردا ئەئەرلەرن ،
ئەخلاق قاراسينا مانب يازالار . صانعه تىگ غايەسینه ئەخلاقنى كرتە-
سەك اول صاناعات هەم ئەدەبىيات نيگە كېرەك سوگ ئەلى بزگە ؟ بز
آنسز يەشى آلميز منى ؟ آنك ئوچنگنه نيگە حيسابسز آقچالار
توگره گەدە آنك ئوچنگنه نيگە تل وه ئەدەبىياتبزننى مەكتەبلەر بزدە
اوقوتورغا ؟ . . .

بونگ ئوستينه مين ئوز ايسمىدن شونى بيك نق دعوا ايتە
آلام : طهيبعت هم تورمش عاله منده گي حاللەر شاعير وه محەرريرلەر نك
خيال هەم شەخسى حيسياتلارى بلەن (ماتورلق يا كى ناچارلقلارى)
ئوزلەرينك اصلى حاللەن ئەزگنەدە ئوز گەرتلمىچە ماتورلانمىچا
كورسە تلسەلەر ، ئەئەرلەرنده زەرە قەدەردە نەفاسەت كورغە يەچەك .
هم بو وقت محەرريرلەر تىك بىر فوتوغراف ماشيناسى كېك ، جانلى
بىر ماشينا بولماقچالاردا قالاچاقلار .

تورە شداغى حاللارنى ئوستىكى قاراش بلەن بز ئوز بزدە ،
هەر قاسييز ، كورب تورابز ، آنك ئوچنگنه برده ئەدەبىيات كېرەك
توگل . تىك بز آنداغى يەشرىب ياتقان نچكە مانعالارنى غنا بار بزدە
بىر تيگر آكلاب يتە آلميز . چونكە بونگ ئوچن جيتز هەم آلغر
خيال اولماق لازم . اول ايسە هەر كمدەدە بولى .

حسن ئەخلاق بلەن ماتورلق آراسندا بيك نق بىر بەيلەنش
بولغاندا ئيسكە آورغا كېرەك .

بىر لەطيفە بولسون : كوزگى عەيلى توكل ، دىب ئويات بىرلرنى
كوزگىگە توشربدە باشقالارغا كورسەتو ، كوزگىنك يوزينە قارلق
ياقاسادا ، اقلقدا كىلترمەس .

خەلفين جەنابلارنك : «قاواعيد ئەدەبىيە» گە خالق جىرلارن
كرتمە گەن دېكەن سورينە هەم شونى ايسكە توشرووينە كوب رەحمەت
اوقيم . بو توريدا . نيچوندر ، غەفلەت ايتكەن ايكەن . نە ايسە ،
ايندى . نە صيب بولسا ، آسپنە ، اوز اقلامى چغاچاق بىر ئەئەرمەدە
كيگ اورن بىرلور . صانايە نەفيسە آراسندە شيعرنك نيندى اورن
توتقانلغى دا شول ئەئەرگە باغشلانغان ايدى . شولاي دا ، شيعرنك
صانايە نەفيسە آراسندا ايگ قەدرلى اورن توتقانلغن «قاواعيد
ئەدەبىيەدە» دە قسقاچاغنا بولسادا آكلاب ئوتلگەندە زيان بولماس
ايكەن .

خوش ، برادەر . تەنقىدگر ئوچن تاغى بىر قات تەشەكر قلب
سوزمىنى كيسەم .

مەللىم عەبدرامان سەعدى . «آقتوبە»
۱۹۱۳ يىل غىنوار .

آنی شوشی درجه لرگه کیتوردک. شریعت: «بلوچیلر ایله بلماوچیلر برابر بولمازلر» بیوردی. اما بز. بلماوچی نادانلرنی عالم ظن قیلوب حقیق عالملرنی اکفار ایتدک. بزگه: «اوغللر کز و قزلر کزنی اوقوتو فرض» دیولدی. بز آنلرنی نادان قالدر ایچون بتون کوچز ایله طریشدق. «علم، چین مملکتده بولسه ده تحصیل قیلکز!» دیه وعظ قیلندی. اما بز حتی مسقواغه باررغده ایرندک!....

ایندی شوشی چاچکان نرسه لرمنی اورامز. خطالقلر مننگ جفاسینی تارتامز. بزنگ یاراتلومنز، عقل و گوده منز، طبیعتمز باشقه ملتدرن هیچده توبان درجه ده توگل. بز موندی فلاکتلر و موندی بلالرغه دوچار بولدی ایسه اوز مننگ یاراتلومنز یا که شریعتمز جهندن توگل، بلکه علمسزلک و مکتبسزلگمز سیندن بولدی. بزنگ اوشبو عمومی خسته لکمزنگ دواسی علم هم «مکتب» در. اوشبوننگ ایچون بز. موندن صوگ دورت قولمز ایله طریشوب ملی مکتبلر آچیق. تاریخمنی. دینمنی. تلمننی اوگردنیک. فرانسز، روس و تورک مکتبی دعیچه یندی گنه مکتب بولسه ده کروب باشقه ماتلر ایله یاریشوب اوقیق. ملی ناموسمنی صاقلار لقی درجه لرگه ایرشیک. ایندی بو کونده. هنرسز و کسبسز حال ایله دنیاده یاشاب بولمی. عام و فن ایچون بر قدر آوروپا تللری بلورگه کیرهک، حاضرنده شوندن باشقه یول یوق. نجات یولی علم، فن و هنرده. آلهه یورکز! کیله چک کون بزنجی!!!!

«ترجان»

لطائف

۱۵۸

کیتتده، «نیقولای چوخالدین». «ایوان شویستوف اسملری یازلمش تاقنا چاپلر صاتوب طوروچی بر بای اوز محله لرنده اوقو-توچی معلم گه اوچرادیننده: «بالارنی قارا تاقناغه یازدروب بوزدراسک ایش. اول یت کهرلک!، دیه شاته قیلورغه و جیکر نورگه باشلامش. معلم: «قاره تاقناغه یازدرو کهرلک بولسه بو اول مسلمانلری سزنگ اورص اسملری یازلغان تاقنا چاپلر کزنی ایزروب ایچکانلری سوکنده مسلمان اولورلر!» دیش.

ابتدائی مکتبلری «یوق» دیورلک درجه ده آز و بونک ایله برابر آدم توسلی حساب مسئله لرندن حتی الفبا دن ده محروم بولغان بر مملکت ایزله سه کز استانبول غه (آنا طولی غه دیمیم) کیلکز! ایشته بو کونده اسلام دولترینک حاللری بویله در.

ایندی برده روسیه مسلمانلرینه کیلیک. مسلمان کوب بولغان شهرلرنگ قایوسینه غه بارسه کزده، جمله سی بردر! شهرنگ گوزل، وهواسی یاخشی اورنلرده باشقه ملتلرنی. اما چوقرلرده، تار و بالچقلى هم نجسلی اوراملرده، مسلمانلر طوردیغن کوررسز. قازان، تاشکند، اورنبورغ، سمرقند، باکو، تفلیس، آفسجد شهرلری موگا مثاللر در.

سفرده باردیغکزده یراقدن بر اول کورلسه آنک مسلمان اولی بولوب بولما دیغن در حال آگلارغه بولا. اظرافنده هر توری یاشلچهلر اوسه طورغان یرلر، باچهلر بولوب اوزی معمور، یوللری توز و کیگ بولسه اسلام قریه سی توکلگی معلوم. تام بونک کیریسدیچه بولسه اول اول مطلق مسلمان اولیدر.

دنیاده هر نرسه اوزگاروب، یا کروب طورمقده در. ترقی یولینه کره گان مات اولم گه محکومدر. مونی هر کیم اوز تجربیه سی ایله ده بلور. بر اعضانی بر یل باغلاب اش اشله قی طوتسه لر شول اعضانک کوچی بتار، بوزلور، اش اشلی آلاز. بو ایسه طبیعت قانونیدر. آخرتک ایگونگی بولغان بو دنیانی تانیاوچیلرده فورغان قول حکمنده بولورلر، زمان آنلرنی یاشاقاز، کویی آزمی عمرلری آچلقده، خوارلقده اوتار.

نادانلق و هنرسزلک گه غرق بولدیغمنی قاراب طوروچی باشقه ملت: «مسلمانلر شریعت دیگان بر قانون غه ایارمشلر، قانو نلرنگ بوزوق یا که توزوک ایدیکی غره لری ایله اولچانور، اگرده غره لری یاخشی بولسه اول قانون توزوک و اگرده غره لری ناچار بولسه اول قانون بوزوق. مسلمانلر اصلا ترقی ایتمیلر، کوندن کون زبونک گه توشلر، بو ایسه اسلام شریعتنک ترقی گه مانع ایدیکنه دلیدر!» دیه حکم قیلنر.

ای مسلمانلر! اوز کزنی، بالار کزنی، ماتکزنی قزغاناسا کز هیچ بولماسه مبارک شریعتمنی قزغانکز، آگا قوروم سورتودن صاقلانکز، آنی تحقیر ایتدیره کز، آگا بوزوق گمانلر قیلدرده سبب بولما کز، و: «بو اشلرده شریعت عیبلی توگل بلکه بزنگ شریعت بلماومن عیبلی!» دیه عالم گه اعلان قیلکز. بدوی عربلرنی ایکی عصر ایچنده ترقینک الک یوقاری مرتبه لرینه مندرگان شول گوزل شریعت. بزنگ یوز توبان کیتوومن گه سبب بولماز. بر قانون، نی قدر گوزل و یاخشی بولسه ده نا اهلر قولنده طوردیغنده تانولمازلق حال گه توشار. بز. شریعت که بایتاق و هملز و خرافات قاتشدردقده

نيچه و نيچه وقوعات باردركه بازار ايسهك اوزون بولاچقدر. بنا-
برين: کوچ - حقلق غه غالب .
محمدشاکر احمدولی اوغلی فیضی . «الوغ چاقاق».

XV

حقلق غالب .

هر زمان و هر رقت « حقلق » غالب اولوب هيچ بر زمان
کوچ و قوت حقلق غه غالب كيلماز. قايسى بر واقعه لرگه اوستدنگنه
قاراغانده کوچ و قوت غالب کي کورنسه ده تیکشردکده شول اوزی
حقلق بولوب چقادر. مثلا: اسلام عالمده اولان بر مملکت که
آوروپالورنک بری هجوم ایدوب مساط بولسه. حقلق شولای اشله تش
بولادر. چونکه اول اسلام مملکتینک خلق اوزلری « حقلق » غه
قارشمشدرلر. حقلق تلهوی و اسلام بیورغنه چغه حرکت ایتمک لازم
ایکان. آنلر اوزلری تله گانچه حرکت ایتوب اسلام شریعتی اسمینه
ینک کوب خرافات و سنسپهلرنی موینلرینه یوکه، مشلرده اصل اسلام
فرضلرینی بر یاقعه تاشلامشدر. خصوصا اجتماعی و عمومی اشلرده،
حقلقنک تلهگی اتفاق و برلک، قرداشلک ایکن آنلر افتراق،
حسد و دشمنلق کي اشلر برله اواره بولمشدر. حقلقنک تلهگی
علم معرفت ایدی، آنلر ايسه نادانلق، دونلک قبول ایتمشدر.
حقلقنک تلهگی زمانهغه موافق و کیه چک ایچون حاضرلغنک ایکن،
آنلر اوتکان زمان ایچون حاضرلغمشدر. حقلق تلهگی اوتکان زمان
برله برگه، کیه چکنی ده اوبلامق ایکن آنلر اوتکان زمانتی غنه
اوبلامشدر. حقلقنک تلهگی همه تیس اشلرنی اشله مک و قبول
ایتمک ایکن، آنلر بوندن یوز دوندروب همه نچارلقلرنی بولرینه
سکدرمشدر. حقلقنک تلهگی الله نک بز نک ایچون خلق ایتکان یرینی
اشلهب یا که اشله توب فایده لاق و باشقه لرغه کسب تابوب یرو برله
فایده لاندرومق ایدی، آنلر بوگا قارشوب بوش یا قترمشدر. شونک
ایچون حقلق بوگا رضا بولمای بلکه بوش یا قترمی طورغان «من»
زگه آوب یرمشدر. منه شولای «حقلق» غه قارشو کیلمشدرده.
حقلق غالب اولوب آنلر ییکلمشدر. دیک کوچ و قوت اوزی حقلق
طرفنده در. اویله ايسه حقلق آوروپالورل طرفنده اولوب، آنلر نک
اسلام غه هجوملری ده حقلق می اولادر؛ ديه بر سؤال کیله در. درست
اجتماعی، سیاسی و عمومی اشلرده حقلق آنلر طرفنده، آنلر حقلق
تله کینه اطاعت ایتمشدر: برلک. قرداشلک آنلر ده. طرشلق
آنلر ده، هنر صنعت و یر یوزن معمور ایتو آنلر ده؛ بناء علیه حقلق ده
آنلر ده در. بو سوزدن « آوروپالورنک دینلری حق » دیکان سوز
آگلاشلماز. آنلر نک اعتقاد و عبادتلی اوزلری برله الله تعالی
آراسنده بولغان اشدر. بو طوغروده بز نک اشمز اولمادینی کي

حقلق غالبی ، یوقسه قوت و کوچی ؟

(باشی ۲ نچی عددده)

XII

دیناده قوت و کوچ . هر نه قدر حقلقغه غالب بولسه ده بو
موقت گنه بولوب آخرده حقلق و حقیقت غالب بولا کیلمشدر.
محمد عبده ، جمال الدین افغانی و مرجانی کي فیلسوف و داهیلر دیناده
بولغان ظلم و خرافاتلرغه قارشو کور کله کیرینی کیروب حقلقنی سوبله
دیله . لکن موقتاً بولسه ده جبر و کوچ . بو حقیقت غه مانع بولوب
طوردی . بولار دهری و زندیق اسمنی کوتاردیلر . و بعضیلری
نقی بلده ایدلیدیلر . اما اوزلرندن سوک بولارنک ، سوبله گان
حقیقتلری قویاش کي ظاهر اولدی . بعض کیمسلر حاضرده اسلام
دنیا سنده فاس . ایران و تورکیانک یاوروبالیلر طرفندن تالانولرینی
مثال ایدوب قوت و کوچ حقلق غه غالب دیرلر . لکن بو ، اساسسز
بر فکدر . چونکه نیندای گنه قوم و ملت اولسون اوز زمانتده غی
علم و معارف ، هنر و صنایع ایله قوراللاغسه آلارنک ته کیلوی طبیعی
هم تاریخ ایله مشبدر . اوز زمانتده غی علم و هنر ایله قوراللاغان
ملتلرنی عدالتده اوز قوجاغینه آلا آلمیدر . حاضرگی ۲۰ نچی
عصر قورالی ایله قوراللاغان اسلام دولترینه ده شول حکم جاریدر .
ذاکر معاذی . «ایمانقل» .

XIII

اگرده حقیقت . قوتسزده غالب بولسه ایدی حضرت رسول
تیک یاتور ایدی . بنا علیه کمده قوت و کوچ بولسه اول غالب و کمده
یالقاولق و نادانلق ، اوز آرا اختلاف و نزاع بولسه آنک منقرض
بولوی کون کي ظاهر در .
کلیم الله مختاروف . «اوصولیه» .

XIV

« الحق یعلو ولا یعلی علیه » که قاراغانده حقلق غالب دیک
لازم بولسه ده مع التأسف حاضرگی و وقوعات (حتی بوندن مقدم گی
بر نیچه لری ایله) کوچنک حقلق غه غالب ایدیکن کورساته در . بالقان
مشه سنده یاوروبالیلر محاربه دن مقدم (تورکیا غالب بولور دیکان
اندیشلرندن : « کیره ک قیوب طرف غالب بولسه ده » استاتوقو » اوزگار
تلمیه چک » دیشلر ایدی . نه زمان خریستیانلرنک غلبه سینی
کوردیلر . شول حینده : « بالقان متفقلرنک آغان یرلرینی تورکیه که
قایتاروب یرونی اویلا رغه ده یارمی » دیه که باشلادیلر . بونک کي

بولماسلق نرسه نی کوچ دعیلر . بکه یومشاقاق و کوچسزلک دیلر . یا که مونه بولای اثبات ایتەر که ممکن : طبیعت قانونلرنده وقتی قاعدهلر هم علمی نرسهلرده کوب وقت حقیقت غالب . مثلا : طبیعتده گی « عدم تنافذ » قانونی بر حقیقتدرکه ، مونی هیچ بر توری کوچ وقوت یگا آلمیدر . ینه ، ایکی یرده ایکی - دورت . بو هیچ بر قوت بلهن آلتی یاسیکر بولمیدر . اما سیاسی و طوروش مسئلهلرنده کوب وقت قوت و کوچ زور اورن طوتا . اول بارنده یگا . بارندنده اوستکه چغادر . فقط یاننده تجربه و اساسی علم بولماسه تیز آراده تاغیده آستقه قالووی ممکن . اگر یاننده اولی تجربه و اساسی علمده بولسه . آندی کوچ و قوتک آستقه قالووی . ییکلووی ییک اوزاق و ییک چیتن بولا . مثلا : حاضری کونده آروپا کوچی آروپانک غالبگی . ناغی مثاللر : اسکندر ما کیدونی دنیانی کوچی بلهن قابلا دی . محمد علیهمده ، حقیقتنی تاتورتلق کوچ و قوت جیولغاندن صوگ ، یر شارینک کوب یر نرینه اسلامنی تاراتو شرفینه ایرشدی . موندن توب چغش : طبیعت قانونلرنده ، فن قاعدهلرنده ییکلامازلک ردهوشده حقیقت زور اورن طوتا . اما سیاست کورهشده . ترکک و طورمشده : کوچ وقوت ، قوت و کوچ والسلام . عزالدین ایسانبردین .

XVIII

«شورا» نگ بو سؤالی بر آزعجب کوردی . چونکه حقیقی حلقق ایله قوت آراسنده آیرما یوقدر : قوت ، حلقق ایکی شی توگل ، بلکه قوت - حلقق ، حلقق - قوت . بار ایدی مسلمانلرده بر زمان حلقق . چن دین ، قوت . کیده کیده شول صاف مسلمانلر اورنینه ریاکار ، شخصی فائده قربانلری خواجه اولدیلر . لکن قانون طبیعت ، قانون الهی (ولنه لکن الظالمین... ولسکنکم الارض... یرنها عبادی الصالحون) حکمنجه آنلرنی هلاک قیلدی . «شورا» نگ سؤالینه باعث : بو کوغزده مسلمان نامنده گیرنک باشلرینه کیلگان بلاده قوتنک حقه غلبه سی توگل ، بلکه قوت و حلققنک باطلغه غلبه سی . حق - قوت . قرآن : خذوا حذرکم!... واعصموا!... ولا تضرقوا!... واعدوا!... دعیشدر . انصاف ایله نظر ایدلسه بولار ایله عامللر کمر؛ والله! شبهه قیلما دیغم حالده : بلغارلر دین . ولذا بلغارلر غلبه قیلرلر دین . هم شولای بولورغده کیرهک ، بو - حق - بو قرآن ، بو سنه الله . تکرار ایتهم : قوت ایله حق - آراسنده آیرما یوق . قوت - حق ، حق اوزی - قوت . بو کونده اولان غلبه ، قوتنک حقه غلبه سی توگل ، بلکه قوت - حقیق - اسلام پرده سی آستده اولان باطلغه غلبه سی .

اسماعیل عثمانی . «منزله» .

(دخی بولور) .

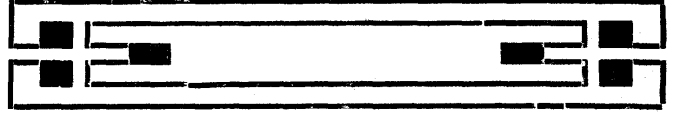
عموم انسانلر آراسنده بولغان معامله گده کوب تعلق یوقدر . بو غلبه اصل اسلام دیننک اوزینه توگل . بلکه اسلام دینده مز دیب یوروچی بنده نرگه در . اسلام دینی هیچ مغلوب اولدینی یوق . قایسی بره ولرنک قویاشنی «الله» دیولری برله الله تعالی گه هیچ ضرر کیلما دیگی کبی بزنگ بوزوق و نچار اولوومزدن ده اسلام دیننه نقصان کیلدیکی یوق ، اول همان بتون و توزوک حالنده در . مغلوب بولسه شولایوق انسانلر مغلوب بولدی ، اسلام توگل . بوزولسه انسان بوزولدی . اسلام دینی بوزولدی یوق . ییکسه حلقق ییکار ، قوت ایسه حلقق طرفنده در . ولی الرحمن محمدی العابدی .

XVI

دنیا ده کوچ وقوت غالب؛ چونکه معیشت دنیاسنده بر قوتسز فقیر یا که بر حکیم و فیلسوف حق سوز سویله سه سوزی التفاتقه آئمی ، اما دولت ایسه نیقدر حقسز سوز سویله سه ده اول درست کورله . شوندی جزئی گنه اشلرده ده قوت و کوچ حکم سورگاج باشقه لرده ده شولای بولا چاغی اوزندن اوزی کورنوب طورادر . یونان حکیملرندن سقراط . حلققنی سویله وی سبلی جسکه آتوب عاقبت اولدرلدی . باشقه نیچه و نیچه حکیم و ادیبلر شوندی جزالر کورگان اولدرلگانلر . البته دنیا ده حلقق غالب توگل . اگرده حلقق غالب بولسه ایدی بوندی ذانلرغه موندی جفالر قیلماز ایدی . سیاح الدین عمروف . «توقای» ده فخریه طلبه سندن

XVII

حقیقت بلهن قوت و کوچنک قایسی غالب ایکاتی آزوب ایتورگه ممکن توگل . بولر برده جیشلماسلک ردهوشده بر برسنی قووالاب یوریلر . بر وقتده «حقیقت دیگانی ییکگان توسلی بولا . اوزاقده طورمی اول آستده قالا ، کوچ آنی ییکگان و اوستکه چغقان بولا . اما لغت معنارینی غنه اویلاغانده «حقیقت» و «چلق» دیگان نرسه کوب زماندن یرلی کشیلرنک کوربهک ثلوشنی اوزینه عاشق ایتکان و کوب کشیلر طرفندن نزلهنگان نرسه در . شولایده آنک غالب بولووی اوچون ، قوری حقیقت بولوویغنه یتمیدر . محمد (علیه السلام) ده ، «اسلام» دینی ده بتون دینلردن آرتقراق ایتوب حلققنی سویله رگه طرشقان بر دین بولسه ده ، قوت و کوچدن باشقه ، قوری حقیقت بولووی بلهنگنه ، اوزینک عالیگی قدرلی - اوک غالبک کورسه ته آلامدی . اما مدینه ده بر نیچه یلر طوروب قوت چیغاج ، قوت بلهن حقیقت برگه جیولغاج ، اوخشاشی اوچرالم . سدی بر غالبک کورسه تدی . «کوچ» و «قوت» که کیسهک ، بو ایکی سوزنک ایشتلوونده اوک غالبک سیزلوب طوراً ؛ چونکه غالب

پاتریارق حقنده ایضاح (*)

امام حجة الحکیم افندیگه !

اولا: شوشندی یونانی و یاخود لاتینی بولوب ده سوگرده دن فرانسزچه نمسه چه گه آلتان کله نرنک بیک کوبسینک آخرلرنده (بزنگ مضاءلرنک آخرلرنده بولغان شیکلی) اوچ دورت وجه جائز بولا، یعنی اوچ دورت تورلی ایتوله. مثلا شوشی پاتریارق کله سنی، پاتریارخ، پاتریارش، پاتریارغ، پاتریارک، پاتریارق صورتلرنده تلفظ ایتهلر. ثابا بو کله، تاریخ مقدسه و آنی اساس اتحاد قیلتوب یازلغان باشقه آوروپا تاریخلرنده پیغمبرلرگه اطلاق قیلونهدر. بو اطلاقنی روس آنسیقلویدیلری ده تصدیق ایتهلر. مین بو یرده سوزمنی تأکید ایچون هر ایکسی، سند و ماخذ بولورغه یارارلق ایکی دلیل نقل ایتهم:

۱) حضرت آده دن حضرت نوح غه قدر اسملری «تورات» ده مذکور بولغان اون ذاتقه «پاتریارق» دیب آیتوله در. تاریخ مقدسه بو پاتریارقلرنک احوالنه دائر بیک مفصل معلومات بار. بو کله نرنک اوزی، «پاتر» یعنی پدر کله سندن مأخوذدر. فرانسزچه ده پدر معناسنده بولغان «پهر» لفظی ده شوشی کله دن آلتان بولسه کیره ک. بو پاتریارقلرنک ارباب صلاح ایدکلرنده هیچ شبهه یوقدر. زیرا جمله سی (تاریخ مقدس تبیینچه) ابناء الله دن اولدقلری کی حضرت شیث، اخنوخ و نوح - پیغمبران کرام جمله سندرلر. مفصل تاریخ عمومی صحیفه ۲۶ (استاذ محترم مرحوم احمد مدحت افندی اثری).

2) Патриархъ, названіе старшаго въ родѣ, у еврейскаго народа, отъ Авраама до 12 сыновей Іакова. Затѣмъ имя П. приняли начальники с недріяна въ Тиверіадѣ и Вавилонѣ, а отъ нихъ это названіе перешло и въ христіанскую церковь, гдѣ егъ носили съ V-в. всѣ епископы, и теперь носятъ епископы константинопольскій, александровскій, антиохійскій и іерусалимскій. Въ западной церкви титулъ П. носятъ епископы венеціанскій и лиссабонскій. Своихъ П. имѣютъ церкви армянская, маронитская, яacobитская и абиссинская.

„Большая Энциклопедія“ 14 томъ стр. 749.

خلاصه قیلوب ترجمه سی: پاتریارخ اسمی اولا یهودی قوملرنک نسب لرنده آلارنک زورلرنه بیرلگان. بو اطلاق ابراهیم دن باشلاب یعقوبنک اون ایکنچی بالاسینه قدر کله در. سوگندن

(*) بو مسئله ایله آشنا بولور ایچون برنجی عدد «شورا» طشده غی ۳ نجی مکتوبنی کوررگه کیره ک. اداره.

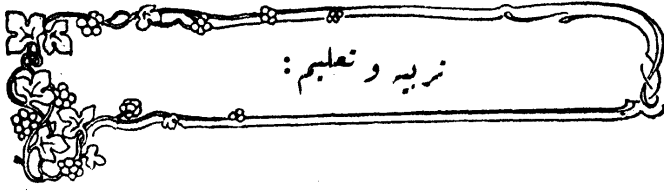
«پاتریارخ» اسمی «بابل» ده «سینیدریون» باشقلرنه بیرلگان. آنلردن اکثر خرسیان، دین باشقلرنه کوچکان. بشنچی عصرده بو اسمنی هر بر بیسقبوب اوستنده یورتورگه حقلی بولغان. حال حاضرده ایسه بو اسم استانبول، اسکندریه، بیت المقدس بیسقبوب پلرنه غنه بیرله در. همده غرب کلیساسنده اول اسمنی وینتسیه ولزبون بیسقبولری طاشیلر. بولاردن باشقه ارمن، مارونیت، یقایت و حبش قوملرنک ده پاتریارخلری باردر.

علاوه: بو پاتریارق کله سی ایله فارس لرنک «پیغامبر» و رو-سلرنک «پراروق» کله لری آراسنده حرف و تلفظ جهتدن بیک زور مناسبت بار. بناء علیه آرائرنده اشتقاق (صغیر بولماسده اکبر و یاخود کبیر) بار دیب حکم ایتمک ممکن بولسه کیره ک. یعنی بونلرنک همسینک ده بر اصلدن مأخوذ بولو احتماللری ده بیک بعید توگل. حجة الحکیم افندیگه شو استیضاحی مناسبتی ایله بزنگ ایسکی طاشلاندرق عقائد کتابلرمزده غی «اسماء الهیه توقیفی می توگلگی؟» دیگان فائده سز بر بحث خاطر یه کیلوب کیتدی. فقط پیغمبرلرنک اسملری و عنوانلری حقنده شوندی بر اختلاف یوق ایدی بوغای؟ شولای بولغاچ یوقاریده غی دلیللرمزنگ ایکسندن کوز جو موب طور دیغمز تقدیرده بیله ایسکی عقیده مزگه نظر آده پیغمبرلرگه رسول، نبی، پاتریارق شیکلی کله لرنی اطلاق ایتو ایچون برر دلیل و منبع ازله مک بیک اول قدر اوک مهم و ضرور بر اش بولماسه کیره ک. مثلا اولده عجملرنک و یاخود آنلردن بررسینک رسوللرگه سوز ایتلوچی معناسنده بولغان «پیغامبر» لفظینی اطلاق ایتولری نیچک درست بولغان بولسه بو کون ده بر تانارنک پیغمبرلرگه مثلا: «ایلیچی» یا که «یولچی» دیب اسم بیروی ده، شولایوق درست بولسه کیره ک. (العبرة للمقاصد والمعانی لا للالفاظ والمبانی).

عالم جان الادریسی .

دین عالم لرندن بر اوتیج

اوز دینلرن خلقنک کوکلینه نق اورناتو، وقلبلرن دینلرنه بایلاو اوچون دین باشقلری وروحانی اداره لر اوز دینده شلری اوچون «دینی مطالعه» کتابلری نشر ایتهلر و کتابچیلری شول کتابلرنی آرزان بهاغه عوام آراسینه تاراتلر. بو زمانلرده شول اشنی مکتب واسطه سیبه اورنینه کیتره لر. مکتب کتبخانه لری اوچون چغارلغان دینی مطالعه کتابلرنک سانی یوقدر. دینی مطالعه کتابلرنک مندرجاتی البته دینی وروحانی کشیلرنک تراجم احوالندن عبارت بولادر. مالاغراموتنی بر روس بلهن دین توغریسنده سوبله شه ک

مکتب مسئلہ سی

بعض بر سبیلر بونچہ بوندن سوک تیز آرادہ «مکتب مسئلہ سی» ایله شغللہ نوگه میکا ممکن اولمادیغندن «رشدی مکتب» هم «دارالمعلمین» اوچون توزومه گه باشلانغان پروگرام مسوده لرینی اداره گه تابشرام .

مینم فکرلرینی آکلاوچیلر بولور؛ اوزم بولماسام، شول ذاتلر بو پروگرامنی آخرینه قدری یتکررلر.

رشدی مکتب .

رشدی مکتبنی بترگاج طوغریدن طوغری. پروگرامی آستده راق ذکر اولنه حق «دارالمعلمین» گه کرو ممکن؛ بر مقدار روسجه حاضرله نوب حکومت نك اوشبو مکتبلرینه امتحان طوطوب کرو ممکن: غارادسکوی اوچیلیشچهلرنك یه سوکئی صنفینه کرو. یه بتون مکتبندن امتحان طوطو ممکن (غارادسکوی اوچیلیشچهدن سوک سیریدنی سیلسکوک-خوزاستونینی، سیریدنی تیخنیجسکی. ریجنوی اوچیلیشچهلرگه، اوچیتلسکی اینستیتوت لرگه کیتارگه یول بار)؛ گیمنازیا حضورنده اوچیتللسکگه امتحان طوتو ممکن؛ فیلدشرسکی اشقولارلرگه کرو ممکن. بو مکتبلرنك بعضیلرینه بونده پروگرامی کیتورله چك رشدی مکتبنيک یرگان معلوماتی کوب (مثلا، فیلدشر سکیگه)؛ شونك اوچون آندیلرینه رشدی مکتبنی بترمه سدن اولده، امتحان طوتوب کرو ممکن .

«رشدی مکتب کلرنی حاضرلی» دیگان سؤالگه «رشدی مکتب دارالمعلمین له هم حکومت مکتبلرینه کروچیلر حاضرلی» دن باشقه جواب یره آلمیم .

رشدی مکتب پروگرامی .

۱ نچی صنف: تورکی - آظنه سینه ۳ ساعت (تورکی صرف نحو؛ املا - انشا؛ اوقو- سوبلهو). دین - ۲ ساعت .
Этимология, диктовки, чтение, ۳ ساعت - Русский язык
разказъ, разговоръ حکومت اورتا مکتبلرنك برنجی صنفی پروگرامی . تورکی صرف - نحو
Этимология دن بر- ایکی - اوچ درس آلدن باررغه تیوش). طبعیهیات - ۲ ساعت (علم نباتات).
تاریخ - ۴ ساعت (تاتار هم روس تاریخی). جغرافیا - ۲ ساعت

اول اوزلرینك الله یتقدرایز کیلرینك حاللرن، دینی خدمتلرن، دین یولنداغی همتلرن ساناب کورسه ته آادری. اول موثریق تگی اولیاسینك هر بر اشن اوزینه اورنهك ایتب توتارغه ترشا وشونك ایله ییانادر. بز مسلمانلر. خصوصاً عوام خلقمز دینی وروحانی مطالعه کتایندن محروممز بز نك نه مکتب کتبخانهلری اوچون ونهده عوام خلقمز اوچون دینی مطالعه کتایمز یوقدر. یازو تانوغان عوام خلقی. خصوصاً اورتا حالیلری قوللری تیگن بوش وقتلرده اوستهل آرتنده مطالعه ایله اوطروب انشراح صدر ایته سیلری کیکه در. لکن کتاب یوق. آتی بارماق. محمدیه وامثالی کتابلر خلقمز نك تمام روحن سوندردی. دیندن چغاروب بتردیله. مناقب امام اعظم کبی کتابلر اول ذات محترمك بر ایاغی اوزرنده یارتی قران ختم ایتدیکن سویله یلر. مونده ایسه عوام اوچون اولگی آلورلق نرسه یوقدر. بز نك اوچون اسلامیتکه یوک خدمتلری تیگن کشیلرنك مثلا: اصحاب کرام. وفقهای عظام نك تراجم احوالینه دائر مطالعه کتابلری ضروریدر. ایك برنجی درجهده ام المؤمنین حضرت عائشه (رضی الله عنها) نك مناقبی کیره کدر. برنیچه جهندن ایك کیره کبی: (۱) حاضرده بزده حریت النساء و حجاب مسئلهلری قوزغالغان بولب شولرنك حل قلنا تورغان زمانیدر. حضرت عائشه آنامزغه یرلگن حریتدن وانك یورش- تورشدن، اش وسوزندن اولگی آلور ایدی. (۲) ملت نك تربیه سی (یعنی تربیه لی بولوی) قاتن- قزلرنك تربیه سینه توقایدیر. حضرت محمد (علیه السلام) حضرت عائشه نی یاشله ی آلب نیچك تربیه قلدی. و بو تربیه دن اسلامیتکه و مسلمانلرغه نه کبی تاثیرات بولدی- مونی حضرت عائشه نك مناقبندن اویره غه لیمز. (۳) عائشه آنامزنی یاشله ی آغان- فلان توگن دیب حضرت رسول حقنده شبهه عرض ایتوچیلر بارلنی کورنده در. خصوصاً «توغز یاشلک بالا ایله زفاف» مسئله سینی آله سورده لر. اگر حضرت عائشه آنامز نك مناقبی فن تربیه (воспитані) نقطه نظرندن یازلسه اول توغروده کوب شبهلر تازارور ایدی. «صوفی»

شورا: یاش عالملردن بری. الوغ صحابه لر نك ترجمه حاللری حقنده بر کتاب یازدیغی خصوصی صورتده بزگه معلومدر. سز یازغان نرسهلر حقنده سوز سویله مک آنک پلانیته خلاف توگل. انشاء الله شول آدم بو طوغروده دقت قیلور.

عبرتهلی سوزلر

سوز نك درستلگی آند ایله توگل، بلکه آند نك درستلگی سوز ایله یلنور.

دارالمعلمین پروگرامی .

اوقاده نغی دارالمعلمین پروگرامی حقیقده لائحہ توزوجی کامیسیہ گہ باغشلا نا .

دارالمعلمین - رشدی ہم ابتدائی مکتبہ گہ معلم حاضرلی .
دارالمعلمین گہ، پروگرامی اوستندہ کورسہ تلمش رشدی، مکتبہ صوکی
صنفتدن شهادتنامہ آغان یگنر آناجق (بولار تلمسہ شول مکتبہ رده
اوقوسون تلمسہ جیتدن کیلوب شول مکتبہ پروگرامندن امتحان
طوتقان بولسون -، باری بر) .

دارالمعلمین ۴ شعبہ گہ بولینچک :

(۱) دینی شعبہ :

(۲) ادبیات ہم تاریخ شعبہ سی :

(۳) طبیعیات شعبہ سی :

(۴) ریاضیات شعبہ سی .

هر شعبہ نك دو امی ۲ سنہ بولاچق .

دارالمعلمین ده اوقوتو- بولگا قدری ابتدائی ہم رشدی مکتبہ رده
گگی کبی система урочна بله توگل . بلکه лекціонная система
بله بولاچق .

(۱) کیرک بولغان دینی درس لردن باشقه، دینی شعبہ ده، سویله
شرک درجہ ده عربچه اوقوتو تیوش ؛ اصول تریه ، اصول تعلیم،
حفظ صحت هم علم القوانین (законовѣдѣніе) روسیہ نغی . تانارچه
اوقتلور .

(۲) ادبیات شعبہ سنده تانار صرفی ، نحوسی قواعد ادبیہ سی
هم تانار ادبیاتی مکمل اوقوتلور؛ تانار هم روس تاریخی ، تاریخ
عمومی مکمل اوتلور؛ اصول تعلیم . اصول تریه ، حفظ صحت
هم علم القوانین .

(۳) طبیعیات شعبہ سنده علم نباتات ، علم حیوانات («کشی»
آیرم دقت ایله) ، علم معادن ، علم الارض . جغرافیا مکمل اوتلوب .
جغرافیای سیاسی دن معلومات بیریلور . کیمیا مکمل اوتلور . اصول
تریه ، اصول تعلیم ، حفظ صحت . علم القوانین .

(۴) ریاضیات شعبہ سنده حساب . جبر ، مثلثات ، ہیئت ،
فیزیقا کیمیا مکمل اوتلور . باشقه شعبہ رده بولدیغی کبی بونده ده
اصول تعلیم . اصول تریه ، حفظ صحت هم علم القوانین اوقتلور .
بونده کورسہ تلگان لیکسیه لردن باشقه ، هر بر شعبہ ده اوزینه
مخصوص درس لردن عملیات صنغی (практическія занятія) هم
مثال صنغی (образцовые классы) بولاچق . ناراضی .

(دورت قطعہ آریا . آفریقا ، آمریقا هم آسترالیامکمل اوقوتلور).
حساب - ۳ ساعت (عدد تام نك کسر عادی . کسر اعشاری نك جمعی .
طرحی ، ضرب هم تقسیمی . همه تعریفلی هم قاعده واوزگارشرلی
ایله . بونکله برابر البته حل مسائل) . حسن خط - ۲ ساعت .
رسم - ۲ : Чистописаніе - ۲ : آطنه سینہ ۲۵ ساعت درس .

۲ نچی صنف : تورکی - ۴ ساعت (تانار نحوسی ؛ املا -
انشأ ؛ ایوده هم صنغده تصنیفلر (сочиненіе) یازارغه موضوعلر
بیرو؛ تانار محرز لرنک اثرلرن اوقو هم شولارنی قصقه چغنه سویله تو).
دین - ۲ ساعت . Русскій языкъ - ۴ ساعت . حکومت اورتا
مکتبہ لرنک ۲ نچی صنف پروگرامی (Синтаксисъ; диктовки

излсженія) طبیعیات - ۲ ساعت (علم حیوانات) . تاریخ - ۴
ساعت (قرون اولی هم قرون وسطی) . جغرافیا - ۲ ساعت (یاورویا
مکمل اوتلور) . عربچه - ۲ ساعت (عربچه قرائت کتابی اوقوتو،
شونده نغی یات سوزلرنی آیرم دفترلر گہ کوچرتوب یادلاتو؛ جمله لر،
واق - توبه ک حکایه لر ترجمه قلدرو) . جبر - ۳ ساعت . حساب -
۳ ساعت . رسم - ۲ ساعت جمعسی آطنه سینہ ۲۷ ساعت درس .

۳ نچی صنف : تورکی - آطنه سینہ ۴ ساعت قواعد ادبیہ ؛
انشأ تصنیف (сочиненіе) لر؛ تانار محرز لرنک اثرلرن اوقو هم
سویله تو) . دین - ۲ ساعت . Русскій языкъ - ۴ ساعت (Теорія
словесности; изложенія, сочиненія; чтеніе русских
авторовъ и пересказъ прочитанныхъ произведеній)

طبیعیات - ۲ ساعت (علم الارض بله علم معادن) تاریخ - ۲ ساعت
(قرون اخری) جغرافیا - ۲ ساعت (روسیه مکمل اوتله چک) .
عربچه - ۳ ساعت (صرف ؛ عربچه اوقو- ترجمه قیلو؛ سؤال
وجواب طرزنده سویله شو) . جبر - ۳ ساعت . هندسه - ۳ ساعت
(مسطحه قسمی) . حکمت طبیعیہ - ۳ ساعت .

۴ نچی صنف : تورکی - ۵ ساعت (تاریخ ادبیات ؛ ایل
ادبیاتی ؛ یازو باشلانو؛ بورونغی تورک یازما ادبیاتی ؛ تانار (؟) یازما
ادبیاتی) . دین - ۲ ساعت . Русскій языкъ - ۵ ساعت (Исторія
словесности; народное творчество; письменность и т.д)

طبیعیات - ۲ ساعت (کشیک بدن، اعضالی هم آلارنک
خدمت لری) . عربچه - ۳ ساعت (نحو؛ اوقو- سویله و؛ سؤال -
جواب طرزنده سویله شو) . تاریخ - ۲ ساعت (قرون جدیده) .
هندسه - ۳ ساعت (هندسه مجسمه) . فیزیقا - ۳ ساعت . کیمیا -
۲ ساعت (کیمیادن اساسی معلومات) . هیئت (Космографія) -
۲ ساعت . مثلثات - ۱ ساعت (ایک اساسی معلومات جمعسی آطنه
سینہ ۳۰ ساعت .

تفیدگه جواب

معتبر «شورا» مجله علمیه سینک ۲۴ نچی عددنده، بزم بو-
غرضلان اسبیزدی حقنده، محترم میرزا عبدالرحمن افندی طرفندن
یازلمش بر انتقادنی او قودق. بویله صاف وجدانی روشده، شخصیت
دن خالی، ادب و انصاف دائره سنده گنه انتقاد ایدوینه منوینت اظهار
ایده من. شویله ایسه ده مسئله آچیراق آکلاشلسون ایچون بو
افدیگه بر آز جواب یازارغه توغری کیلدی. بو مسئله نی باشلاب
قوزغاتوچی و پروگرام توزو کامیسیه سنده بر اعضا بولدیغ جهته
هم ده بو اسبیزدی باشقه چه ده تفید ایدوچیلر اولاچغندن بو جواب
عبدالرحمن افدیگه جواب اولدینی کبی تگیلر ننگ ده اکثرینه جواب
اولوی احتمال اولدیغندن، اوزونراق یازدم.

منتقد افندی مسئله ننگ اهمیتینی بیانندن سولک: «محترم وقت
غزته سنده بوغروصلانده مکتب مسئله سی حقنده اسبیزد بولو خبری
کوریلور کورماز، مکتب او قو و او قو ایشینه قاتناشی بار کشیلر
هر قایوسی کوزلرینی بوغروصلان او یازینه یونالدردیلر. هیچ بولماسه
بو اسبیزد دن برر فائده چقمزامی؛ بونده مکتب پروگراملری
اطرافلیچه مذاکره ایدلوب یولغه صالتور دیه امیدلندیلر. لکن
آنچو تقه قاراغانده، جمعیت بزم کوتوب طورغان پروگرام و کتابلر
حقنده یاکی بر نرسه برمه گانگی آکلاشادی» دی.

بو سطرلردن بزم آکلاومزغه کورد، بو افندی بزم اسبیزد
دن، هر جهندن مکمل بتون روسیه ده گی مکتبلرگه یارارلق عمومی
بر پروگرام توزولونی کوتکان بولورغه کیرهک. لکن بو قدر بیوک
مسئله نی حل ایتمک، بوندی کچکنه گنه رایونغه مخصوص کچک
بر جمعیتک وظیفه سینه نسبتا امکان خارجنده در. بزم عمومی پروگرام
دیه تعیر ایتسه کده - بو سوز اوزمننگ او یازگه قارابغه تعیردر.
یوقسه ۲۰ میلیوندن زیاده مسلمانلرنگ مطلبلرینه موافق روشده
عمومی پروگرام توزومک بزم وظیفه دگل ایدیکنی بزم باشدانوق
یک آچیق بله ایدک. شونک ایچون بو افندیگ بو اسبیزد دن -
وظیفه سندن طش بیوک نرسه لر امید ایدووی بزم گه عجب رهک طیولدی.

اصل پروگرامغه اولان انتقادینه کیسهک: برنجی صنفده
اصول مدیه دن «معلم اول» رساله سی قبول ایدلووی ایسه، کوب
یلر اوقتوب بو حقده تجربه کورگان ذاتلرنگ اکزی بو اصولنی
فائده لی طابولری صوکنده غنه بولدی. اصول صوتیه ایله تعلیم
ایتکانده باشدانوق حرفلرنگ دورتار توسی طاوشلرینی، بر
نرسه بله گان یاش بالارغه توشندرو یک آغر و آنلرنگ ذهنلرینی
چواتو بولا دیوب طابلدی. اصول مدیه ایله تعلیم ایتکانده بالار
اوزلری طوعادینی حالدده توشنوب کیتولری تجربه لر ایله معلوم اولدی.

درست بونده ده حرفلرینی تحلیل گه دوغری کیسه ده بالار بر آز
اوقوغاچ، آزرارق ذهنلری آچلغاچ باشلاندر. بو ایسه اصول صوتیه
ده گی کبی آغر اولمادیندن اولگیسی اختیار ایدلدی. همده کتابنگ
۱۷ نچی مرتبه طبع ایدلووی بو اصول، روسیه ننگ کوب معلملری
طرفندن مقبول ایدیکنه آجق دلیل اولسه کیرهک.

برنجی صنفده «حساب - بوزگه قدر صان بلو» دیولسه ده
شول عددلرینی ترقیم هم ذهنه گنه جمع طرح ده شونده داخل ایدی.
پروگرام طبع ایدلگانده بیوک و اقلاو بو واسون دیه اجمال ایله یازلمش
ایدی. لکن بوندن آرتقنی بزم قریه بالارینه یوکلاتو البته آغر
بولادر. بزم مکتبلرینی شهرنیکلر ایله قیاس ایدرگه طوغری کیلی.
شهر یرلرنده ۸ آی اوقودقلری حالدده، بزم قریه یرنده کوب
بولسه ۶ آی بولاچق. (قرانده غی معلملر جمعیتی ده حسابنی
بویله ۱۰۰ گه قدر گنه قبول ایتمش). وقت مساعد اولمادیندن قرائت
عریه ایکنچی صنفغه قالدردلی. مکتبلر ایچون یک گوزهل ملی
شعرلر بارلغنی کامیسیه اعضالری یک آجق روشده بلدکاری حالدده
۲ نچی صنفده «کوبلی ایمان» قبول ایدلدی. بونک سببی ایسه
بودر: بزم بو پروگرامنی قریه یرنده گی بالار ایچون توزودک.
بونده غی عموم خلق، مکتب مدیرلری و جمعیتده حاضر بولمش
اماملر عموم بالالرنک دینی روحده تریه ایدولورنی موافق کوردیلر.
پروگرام توزو گانده بولرینی هر قایوسینی اعتبار ایدوب بولرنگ ده
خاطری رعایه ایدلدی. «خاطر رعایه ایدلدی» دیگاچده، بونده
کشی خاطرینه قارامازغه تیوش، دیگان بر جمله قلب که خطور
ایته در. درست، بو شولای. لکن بزم بارچه اشمز شول خلق ایله
بولدیندن، آنلرنگ هر بر مطلبلرینه قارشو کیسهک بوندی
عمومی پروگرام قبول ایتمک و بارچه مکتبلرینی بر نقطه غه جمع
ایتمک امکان خارجنده ایدی. ایشته اوشبو نقطه لرنی ملاحظه
ایدوب شول کتابلر قبول ایدلدی و پروگرام عموم دینی روحده
راق بولوب چقدی. اما بزم اصل مقصود حاضرگه بر نقطه غه
جمع ایتمک ایدی.

۳ نچی صنفده قرائت تورکیه دن: «معلم العبادات» رساله سی
قبول ایدلوی - منتقد افندیگ دیدیکینه کوره، پروگرام ده ایک کولنج
یر بو ایش. درست، بونده یازلمش ده آزرارق مساھله بولغان، رقم
آجق قوبلماغاندن ۲ نچی رقمی توشکان. اما اصلده ۳ نچی جزئی
قبول ایدلمش ایدی. بو ایسه معلملر جمعیتی طرفندن ده قرائت
کتابینه ۳ نچی صنفده قبول ایدلدیکندن بونده آرتق کوله رلک
اورن بولماسه کیرهک. بونده شوننی ده علاوه ایدرگه کیرهک: کامیسیه
اعضالری (گرچه وقت طار بولسه ده) هر کتابنی تعین ایتکانده
شول «فن» گه دائر همه کتابلرینی دیورلک قاراب اوزدردی،

توزولگان پروگرامنی ده اعتبارده توندق . واکثریتک مقصد و مطالبه موافقت حرکتی ده رعایه ایتدک . حاصل کلام ممکن مرتبه تفتیش و تدقیق صوکنده شوندا ی بر نرسه میدانغه کیتوردک . بونک صوکندهده بو پروگرامزهر جهتدن تیوش و مکمل . هر کمنگ مقصدینه موافق روشده بولوب حقماس ، بز بویه هر جهتدن تیوش اولونی دعواده قیلیمیز . بو بزم وظیفه مزده دگل . بالاده دنیاغه کیلگانه تمام تشوب طوغمادینی کبی بزمده بو برنجی مرتبه اولان یا کئی اشمز تمام مکمل اولان آماز . لکن بو پروگرام هیچ تغییرنی قابل اولماغان منگولک بر نرسه بولماو سبیل کیله چکده زمانه اجباری بونچه اصلاح ایدلور حاضرگه بزده بوندن ارتق ممکن اولمادی . بوگا قدر قرائت عربیه دن : ایجک . قرائت تورکیه دن : فضائل الشهور واستوانی اوقوب یوروبده . ایساب حساب سوچه گان . املا دگل کوجروب یازونی ده بلمه گان بر خلقتک بالاری ایچون بولوی ملاحظه ایدلکده حاضرگه بو قدرسی ده بزگه کفایه ایتسه کیرهک . بزم اصل مقصدمز بتون اویازده گی مکتبلرنی بر نقطهغه جمع ایتمک ایدی . باشقه لری انشاءالله تدیجاً اصلاح ایدلور . اما باشقه اورنلر ایله بزم اشمز یوق . بزم جمعیت آنلرغه اورنهک بولسه یثار . پروگرام اورنهک بولمسه بولماس . آنلر اوزلرینه اوخشاغانچه تیوش و مکمل پروگراملرده میدانغه کیتوره بلورلر . اشنگ قیون نقطهسی باشلاوده در . صوکندن آقرنلاب اصلاح ایدله چکنده شبهه یوقدر .

علی قریه سنده امام و مدرس : عاصم ولدانی .

شورا: اوشبو مجلس اعضا نندن اولغان آخوند عبدالهادی المنجیدی افندی طرفندن بر جواب آندی ایسه ده مضمونی اوشبو جوابغه یاقین بولدیغندن درج فیلهادی عنو بیورله .

مصرده قزلرغه خاص مکتبلر

(۱) **اوی تربیه سی مدرسه سی** . یاق مکتب بولوب درس مدتی ایکی یل . درسلا : قرآن ، آتاتلی (عریجه) ، حساب ، دفتر یازمق اصولی ، اخلاق . حفظ صحت ، اوی قارامق . کیوم نگو ، کیوم یامو . چیگو ، کر یوو ، اوتوکلوه ، آش پشرو . موندده قبول قیلنور ایچون ۱۲ یلشدن توبان و ۱۴ دن یوقاری بولماو شرطدر .

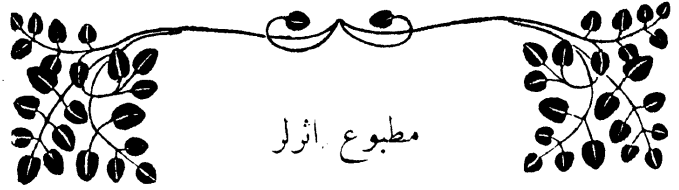
(۲) **دارالمعلمات** ابتدائی مکتبلر ایچون معلملر یتشدررگه مخصوص بولوب موندده هم اوی تدبیر قیلیمق علملری اوقوله در .

قرائت کتابلر نندن ده ۲۰ لهب کتاب آراسندن مذکور کتابنی انتخاب ایدوی یوقاریده غنی سبیلرگه مبنی بولدی .

منتقد افندی ۳نجی صنفده حساب ضرب و تقسیم مک که قدرمی ؟ دیه بر سوال بیرده در ۲نجی صنفده حساب مک که قدر ایدیکی آچق روشده بیان ایدلوب طوردیغنی حالد ، ۳نجی صنفده یندن مک که قدرمی ؟ دیه سوال اوزی برعبث بولسه کیرهک . ۲نجی صنفده مک که قدر اویره تله چک بولغاچ بوندن صوکلری میلیون غه قدر ایدکی اوز اوزندن آ کلاشلسه کیرهک دیوب بز بیک و اقلاماغان ایدک . شویله ایسه ده یوقاریده غنی روشده سواللر اولدیغندن بیک جزئیاتینه قدر جواب بیررگه مجبور اولدق . برنجی صنفده یوزگه قدر اولان ارقام هم ذهناً اعمال اریبه اویره تونی معلملرگه تفویض ایدلکندن ، فقط یوزگه قدر سان دیه عام روشده یازمش ایدک . ۲نجی صنفده طرح و جمع ، ۳نجی صنفده ضرب و تقسیم اویره نکاننده ده بونلرنگ اسملرنی گنه اویره تو بولماینچه هر صنف اوز درجه سنده گی مسئله لرنی حل ایدوب بارولری بدیهی بر اش اولدیغندن بو قدرسی ده آچق روشده آ کلاشلوب طورر دیه حل مسائل اسمیله یازلماغان ایکان . بنا علیه حسابدن بلگانلرنی عملی روشده تطبیق ایتدره بارو دیولسه بو هر صنفده بار . اما صحاح عددلرنگ قایو درجه سنده اولسه ده اعمال اریبه گه متعلق مسئله لرنی حل قیلیمق ایچون اولان اعمال اریبه نی آیره آیره بیک گوزهل روشده بلمک لازم اولدیغندن بویله حل مسائلنی ۴نجی صنفغه قویلدی . شول سبیل «بو قرارده بر بلمسز لک بار» دیگان جمله ننگ اوزنده بر بلمسز لک بار کبی حس ایدله در . املا قاعده لرنی ۲نجی صنفده تمام ایدو البته ایرته رهک بولسه کیرهک . چونکه ۸-۱۰ یاشنده گی بالارنگ قوه حافظه و ادراکلری آز اولدیغندن ، بونی احاطه قیلوب بتره املولری طبعیدر . شویله ایسه ده ۲نجی صنفده املا قاعده لری فی الجمله شفهاً اویره تله چک . «کلمه لرنی درست یازا بلو قدر» دیگان جمله گه بوداخل ایدی . قریه یرنده گی بالارنگ اکثری ۴ صنفنی تمام ایتکاج مکتبنی قویار . شونک ایچون بونلرغه صرف تورکی اوقتماو بر قصور اولمسه کیرهک . بو صرف تورکی ایسه ، صرف عربی گه مقدمه گنه اولدیغندن کیله چکده صرف عربی اوقولری مقطوع اولماغان شاگردلرگه بونی یوکلاتو ، بزمچه ارتق بر یوک اولوب ، تیوشسز اورنده باش و اطودن غنه عبارت بولاجق . صرف عربی اوقویاجلرینه رشدی صنفغه کرگچده باشده صرف تورکی اوقودوب آلو ممکن اولاجق . صرف تورکی قویلماونک سببی بودر . مونه منتقد افندیگه بولغان جوابلرم اوشبولدر .

اما بونده چنلاب اولیاب قاراغانده منتقد افندی اوستدن گنه قاراب تنقیدکه شروع ایتکان بولورغه اوخشیدر . یوقسه بز بو پروگرامنی ده کوزدن کیچر دک ، ۱۹۰۶نجی بلده قز اندغی معلملر جمعیتی طرفندن

مطبوع اثرلر

صنایع نفیسه‌گه رغبت قیلو و آنی تقدیر ایته بلو امتلرنک تریقرینه الک اثباتلی دلیل ایدیکنده شبهه یوق. صنایع نفیسه‌نگ الک بهالی نوعلرندن بریسی «گوزل یازو» در.

مدنیت درجه‌لرنک یوقاری طبقه‌لرینه کوتارلدیکلرنده «گوزل یازو» هنری اسلاملرنک اعتبارلرنده بولوب، مونی الوغ کمالات صانارلر وایه‌لرینه بیک زور اعتبار ایله قارارلر ایدی. گوزل یازوچیلر حقنده حتی آیروم کتابلر تألیف ایدلمشدر.

بورون وقتلرده «گوزل یازو» هنری بزلرده هم معتبر بولدیغنه و بو صنعتده ماهر آدملر یشدیگینه بازارلردن قالمش، بالارلر یرتوب اویناغانلرندن قورتولمش ایسکی کتابلر دلیلدر.

«آثار» نئی بازار ایچون تیکشردیکمزده مرتضی مفتی شاگردلرندن بعضیلرنک و عبدالرحیم حضرت اتباعندن بر طائنه‌نگ یازولرینی کوروب گوزل‌لکلرندن حبران بولغان ایدک.

مولردن صوگ خوش خط هنرنده ماهر آدملر مز جمله‌سندن لطف‌الله مخدوم، محمدعلی محمودف، حسین افندی فیضخانی، موسی حاجی رسولف، حسن داملا (قاسمنک)، مصطفی (چوتای)، خواجه جان مخدوم (ترویسکی)، مک افندی (مشهور مقرئی) و باشقلر ایدی. آچو قراقلی عثمان نوری افندی، الیاس میرزا باراغانسکی، به‌الدین افندی (اوقا)، قوام قاری بو کونگی خطاطلر مزنک معتبرلرندیلر.

«تنگان» شهرده اسحاق تورد مطبعه‌سنده باصلمش اثرلردن، شول طرفلرده گوزل یازونک رواجده ایدیکی آکاشلور «تاشکند» مطبعه‌لرنده باصلمش بعض بر مرغوب قلملر کوردلی.

«گوزل یازو» هنری صنایع نفیسه‌دن بولغان بردن برهنمز، ایسکی بابالردن قالغان تاق (تک) یادکارمزد. شونک ایچون مونی قولزدن اچقندرمازغه بلکه محکم صاقلاب صوگلرغه، خاقلر مزگه میراث قیلوب قالدیرغه تیوشلی ایدی.

صنایع نفیسه‌گه تطبیق ایدلورگه تیوشلی هنرلرنک بری مطبوعاتدر. مدنی قوملر مطبوعاتلرینی اوشبو صنایع نفیسه نیکرلرینه بنا قیلورلر و آکا رعایت ایدلرگان مطبوعات‌غه پچان وصالام درجه‌سنده اولسون بها قویازلر. تریه‌سز و صناعت نفیسه‌گه رعایت ایله باصلمش کتابلر آراسنده‌غی فرقئی هر کیم اوزی تجربه قیلوب بلور. اولگیلری زور ضرورت بولمادیغنده قول‌غه آناهزلر، صوگیلری ایسه ضرورت بولمادیغنده قولدن توشرلمازلر.

شونک ایچون مطبوعاتزنک ممکن قدر صنایع نفیسه اصولیه بنا قیلنوی مطلوبدر. آز آز بولسه‌ده شوکا تابا حرکت ایتارگه، تاراقان یوروی قدرگنه بولسه‌ده شول یول ایله یورگه تیوشلیمز. مطبوعاتزنک ممکن قدر صنایع نفیسه آراسنده‌غی مناسبتی بر وقت چیتلر تیکشدرلر، احتمال‌که برر شهرده بوکون تیکشردده طورغانلردر و شوگا بنا ایدوب بزنگ حقمزده عجیب و غریب حکملر چیقارلر. لکن شوگا قدر اوزمز هم تیکشروب اوتسه‌ک ضرر بولماز ایدی.

توبانده‌گی مقاله بتون مطبوعاتزنر حقنده توگل بلکه بعض بر غزته و ژورناللر مز خصوصنده غنه بولسه‌ده مطبوعات ایله صنایع نفیسه‌نگ مناسبتی حقنده یازلمشدر. اوزون وقتلر مطبعه‌ده خدمت ایتمش بر میتراپاژ-فاکتور طرفندن یازلدیغی ایچون جزا‌توگل بلکه تجربه‌گه بنا قیلندیغنده شبهه‌مز یوق. هنرلر مزنی اصلاح و ترقی قیلدررغه سبب بولسون ایچون بز، شول مقاله‌نی بویرده عینا درج قیلامز. مقاله‌نگ غزته‌لرنک مساکلرینه، تحریر جهتلرینه اصلا تعلق یوق، یالک‌رطیع جهتلرینه گنه‌عائدر. مونی ایسه خاطر لرگه توشروب کیتارگه مجبور بولدی.

* *

مسلمان غزته‌لرینه اوستدن بر قاراش .

بزنگ مسلمان مطبعه‌چیلری، غزته و ژورناللرنک نفیسلک جهتینه هیچ اعتبار قیلیمیلر. مثلاً نابورده، سوز و یول آزارلی تیگر آیرلماو؛ یاخود کرکدن آرتق آیریلوب یاکه قسلوب حیولو؛ مقاله باشلرنده، اوشانداق روسچه تاتارچه جیغان اعلانلرده اسلوبنک یوقلغی؛ بارابان‌نک تیگر باصماوی؛ قراسقه‌نک یخشی چقماوی؛ بعض یرلرده نابورنک بر یاقعه‌اوشوب اوقوماسلق درجه‌چقمی قالووی. بزنگ غزته‌لرده هر وقت کورنوب طوراً. بعض محررلرده آزغنه ماتیریان ایله غزته‌لرینی طوتوررغه طرشوب سوز و یول آزارلینی آرتق آچدروندن باشقه کاغدنک چیتلرنده‌ده بوش اورون قالدروب (درستن ایتکانده سوزلری آز بولسه‌ده غزته‌لرینی زور کورساتر ایچون) ئله نی قدر کاغد اسراف قیلالر. بو حقده مطبعه و محررلرنک خدمتلرینی آچق کورساتر ایچون قایسی غزته‌کم مطبعه‌سنده باصلغاتی آیروب یازونی مناسب کوردم:

۱) پیربورغده «نور» غزته‌سی اوز مطبعه‌سنده باصلوب ایسکوستوا جهتینه هیچ اعتبار قیلیمی. حروفاتی (لیمان حرفی) یخشی غنه بولسه‌ده بعض حرفلری (ج چ ح خ ز ج ... لر) یتشمی؛ کیلوشسز اورونده تیرهلر (-) قویوب سوز آزارلینی آرتق کوب آچوب، قسقه‌غنه سوزنی‌ده (سوز باشی بولغانده) بر یولنه

۵) قزانده «قویاش» غزتهسی اوز مطبعه‌سندده چیستانا هم ماطور باصلا . مگر مونگده باشقه غزتله کبگوك يوللری تیگر کیلمی، اعلانلر تیکشربوب حالتی . کاغدینک زورلغی $\frac{1}{4} \times 20 \times 30$. نابوری $\frac{1}{4} \times 18 \times 28$ کوادرات‌غه ۷۴ یولدن (۵ باغاناده) اشله نه .

۶) آسترخانده «ایدل» غزتهسی اوز مطبعه‌سندده باصلوب کاغدی $\frac{1}{4} \times 20 \times 30$. نابوری $\frac{1}{4} \times 18 \times 28$ کوادرات‌غه ۷۳ - ۷۷ یوللرده باصلوب نفیسلک و چیستانلق‌غه هیچ اعتبار قیلنمی ؛ یول آرالی تیگر آیرلمی ؛ بر باغاناسندده ۷۳ یول بولسه ۲ نچی باغاناسندده ۷۵ یا ۷۷ بولا . اعلانلری استیل‌سز حیولا . و تیکشربلیچه سالونا . قراسقهسی یک ناچار بولغانغه کاغدینه جایلوب یک‌ده یامسز کورسه‌ته .

۷) باکوده «صدای حق» غزتهسی اوز مطبعه‌سندده باصلوب بوده باشقه مطبعه‌لر کبگوك . ماطورلق چیستانلقغه قارامی ؛ حروفاتی آجق . یخشی بولسه‌ده یول و سوز آرالی تیگر آیرلماغانغه کورکام کورغی . مقاله باشلری ایله مسز زور حرفلر ایله جیولوبده یاقلرینه کیلوشمه‌گان بیزه‌کلر قویلووی نابورنی یک‌ده یامسز کورسه‌ته . اعلانلری یک زور غایت قالون رامقه‌ده اشله‌نوب غزته‌نی تیزره‌ک طوطررغه طریشیلا . کاغدینک زورلغی $\frac{1}{4} \times 18 \times 28$ ، نابوری $\frac{1}{4} \times 15 \times 26$ کوادرات‌غه (۴ باغاناده) ۶۸ یولدن اشله نه .

۸) باکوده «اقبال» غزتهسی اوروجوف مطبعه‌سندده یاریسی غنه تیگر و یخشی باصلا . مگر اعلانلری کیلوشسز جیولوب ، تیکشربوب سالناوی ، غزته‌نگ ماطورلغینی جوبادر . کاغدینک زور-لغی $\frac{1}{4} \times 23 \times 33$ ؛ نابوری $\frac{1}{4} \times 21 \times 29$ کوادرات‌غه ۷۶ - ۷۸ یولدن (۶ باغاناده) باصلمقده‌در .

۹) تومسقیده «سیریا» غزتهسی سیرسکی تاواریشتوا مطبعه‌سندده ، صحیفه‌سینک زورلغی $\frac{1}{4} \times 20 \times 29$. نابوری $\frac{1}{4} \times 18 \times 28$ کوادرات‌غه ۷۳ یولدن (۵ باغاناده) چیستانلقغه باصلسه ده مونگده نابوری باشقلرنقی کبک اعتبارسز جیولوب ، اعلانلری قارالوب اورنلرینه صالمنی .

۱۰) ایجدی روسیه‌ده ایسکوستوا ایله اشله‌نه طورغان غزته بولسه اولده اوز مطبعه‌سندده باصلغان یالغز «وقت» غزته‌سیدر . نابوری یخشی حیولا ، یول آرالی تیگر آیریللا ، اعلانلری ماطور اشله‌نه و تیکشربوب سالنا . قراسقهسی تیگر چقا . مگر حروفاتی ایسکروب بعض حرفلر جقمی قالغان بولغالاسه‌ده مطبعه‌نگ یخشی خدمتی آرقاسنده غزته‌نگ ماطورلغینی صاقلی آلا‌در . کاغدینک فارماتی $\frac{1}{4} \times 21 \times 31$ ، نابوری $\frac{1}{4} \times 19 \times 29$ کوادرات‌غه ۷۶ یولدن (۵ باغاناده) باصلمقده‌در .

* * *

زورنالردن ایگ رعایه‌سز باصلغانلری سامارده «اقتصاد» ایله

قویلغانلر کوب کورنه ؛ باصلووی اوشانداق بعض یرلری ۲ نچی یاغندن اوقورلق قاتی باصلغان . بعض اورنلری بتونلهی اوقوماسلق ، جقمی قالغان بولا . کاغدی غایت یخشی بولوب اورتاق بولکه گچ زورلغی $\frac{1}{4} \times 24 \times 35$ ، نابوری $\frac{1}{4} \times 19 \times 28$ کوادرات‌غه ، ۶۰ یولدن (۵ باغانا) باصلا . دیک غزته‌نگ هر صحیفه‌سندده برر باغانالق ، اوچلرنده هر باغاناده اون ایکشار یوللق ، یول آرالی‌ده باشقه غزتله کبک ایکشار پونقطدن‌غه قالدرغانده دخیده ۱۶ شار یوللق بوش اورون قالغان بولا . ایجدی شولارنک بارینی جمع قیلساق ۸۰۰ یوللق اورون اسراف قیلونغان بولا . سوز آرالی‌نی آرتق آچو بو حسابقه کرمی . (مگر غزته‌نگ باش و اعلانلریده تیکست حسابندن صالندی) .

۲) باغچه‌سرایده «ترجمان» غزتهسی اوز مطبعه‌سندده باصلوب بوده اسلوب جهتینه اعتبار قیلمی . کاغدینک فارماتی اورتاق بولکه ب $\frac{1}{4} \times 16 \times 23$ ، نابوری $\frac{1}{4} \times 12 \times 21$ کوادرات‌غه ۴۹ یولدن (۳ باغاناده) بولوب کاغدینک چیتلرنده ۲ کوادرات ، اوچلرنده ایکشار یوللق ، هم یول آرالی‌ده آرتق آچوب هر باغاناده آتیشار یوللق ، بارن جمع قیلغانده ۱۹۴ یوللق بوش اورون قالغان بولا . قراسقهسی یک بچراق باصلا .

۳) قزانده «یولدهز» غزتهسی امید مطبعه‌سندده باصلوب کاغدینک زورلغی $\frac{1}{4} \times 20 \times 30$ ، نابوری $\frac{1}{4} \times 18 \times 28$ کوادرات‌غه ، ۷۴ - ۷۵ یولدن (۵ باغاناده) بولوب تیگر حیولا و چیستانا باصلا . مگر یوللری بر برسی طوغروسینه کیلمی ؛ بعض صحیفه‌لری‌ده اوزونراق یا که قسقه‌راق بولا . اعلانلری اوشانداق یخشی جیولسه‌لرده تیکشربوب تیوش اورونلرینه صالمنیلر ؛ مثلاً بعض باغانالرده کیشه‌لی یا که قارا رامقلمی اعلانلر‌غه بولوب ، ۲ نچی باغاناسنده کیشه‌سز یاخود رامقه‌سزلری صالونا . قولغه آوب قاراغاچده اعلانلر قسمی‌نگ کیلوشسز لگی یعنی ایسکوستوانک یوقلغی کورنه .

۴) قزانده «بیان الحق» غزتهسی اوز مطبعه‌سندده باصلوب روسیه‌ده‌گی غزتله‌نگ ایگ بچراق باصلغانلر ننددر . کاغدینک زورلغی $\frac{1}{4} \times 23 \times 34$ ، نابوری $\frac{1}{4} \times 21 \times 30$ کوادرات‌غه یول آرالی قسلوب بعض نومری ۸۵ ، بعضی ۸۷ یولدن (۶ باغاناده) باصلا . مقاله باشلری غایت زور قارا حرفدن جیولوب حرفلری و اطلوب بئکان یا که جقمی قالغان ، حتی یندی حرف ایکانی آکلانمی طورغان بولا . اعلانلری برنچی ۴ نچی صحیفه‌لر‌گه صیمیچه ۲ - ۳ نچی بیتلر‌گه‌ده بایتاقغه چققان بولا . استیل‌سز ، روسجه - تاتارچه‌حرفلرده ، ایله‌مسز قارا رامقه‌لرده ، بوزلوب - و اطلوب بئکان یا که بر باققه آوشوب جقمی قالغان ؛ قراسقهسی اوشانداق بعض یرده آرتق زیرنی ، بعض یرده بتونلهی قراسقه‌سز دیه‌رلک آق باصلغان بولا .

ترویسکیده «آیقاب» ژورناللریدر. «اقتصاد» اورنورغده کریمف حسینوف مطبعهسنده باصلوب مقاله باشلرنده. حتی بعض صحیفهلرده ۲ - ۳ یرده کیلوشسز و مناسبتسز زور بیزهکفر قویلووی. و بعض مقاله آخرلرنده صحیفهنگ یارتیسی قدر بوش اورون قالدروب مناسبتسز بیزهکارایله طوطرلووی. اورون غایع بونو اوستینه ژور- نالنگده ماطورلغینی بتونله ییارددر.

«آیقاب» ژورنالی ترویسکیده «اینرگیه» مطبعهسنده باصلوب اوشانداق مقاله آرازینه ایله مسز بیزهکفر قویلوب شول بیزهکفرگه مقاله باشلری یابشوب طورغان کبک یاقن طورووی، بیزهکفرگه شوندی چککنه (۸ × ۱۲ کوادرات) ژورنالغه ۷ - ۸ یولدن فیلهتون قویوب باشندن آخرینه قدر صحیفهلر ایکی قاتلی بولوب کورنووی. ژورنالی بوزوغنه توگل حتی کولچ یاصیدر.

ایک ایسکوستوا ایله ماطور قیلوب باصلغان ژورناللردن برسی اورنورغده «شورا»، ایکنچیسی قزانده «آک» در. «شورا» اورنورغده «وقت» مطبعهسنده. استانبول حرفی ایله چیستا وایک کورکام باصلغانلردندر. «آک» ایسه قزانده خاریطوقف مطبعهسنده، کتاب وغزتله باصلا تورغان ۱۶ نجی کیگل حرفلرنک بعض لرینی توزه توب ۱۲ کیگلگه اشلهنگان یاگی حرف ایله ماطور روشده باصلادر. بو حرف غزتله ایچون ماتیریلانی کوب کرتورگه مساعدهلی هم اوقورغه آچق و کورنوشلی بولدقندن ایکن یخشی و فائدهلی حرفدر.

غازی آباد. «بیر هم حیات تاریخی» نام کتابده کوکدن طاشلر توشووی خصوصنده یاخشینه معلومات برلگن. شول مناسبت ایله «حجر اسود» حقدده (ص ۷۷ جز ۱): «بر نیجه یوز یلر مقدم، عربستانده کوکدن توشکن قاره تاش (حجر اسود) کعبه مکرمه نک طاش استیناسیک اچینه قویولغان و میلونلرجه آدملر طرفندن حرمت و تعظیم قیلنه - زیارت ایتلدر. بو بونداین جو هوادن توشکن قدرلی نهرسه لرنک علمی جهتی، حاضرگی کونده تیکشرمکده اولوب بزرگه هر کون یاگا یاگا عجائب معلوماتلر بیروب تورادر» دیب یازادر. دیک حجر اسود کوکدن توشکن بر طاش ایکن - بو شوای. شوای بولغاچ مذکور حجر اسود نی ایچون بز مسلمانلر قاشنده مقدس سانالا، بونک سببی نی ایکن؟ یاخود باشقه بر غائبانه سری باری؟ شول حقدده «شورا» ده جواب بیرلونی امید ایدوب قالدق. (بو البته دینی ایمهز هم دینگه تعلق ده یوق فقط، تاریخ عاشقی بولدیمزدن اصلینی بله مسز کیله.) غ. عثمانی.

شورا: حجر اسود، طوافی باشلارغه یلگ و طوافلرنک عددرلی معلوم بولسون ایچون رکن یمانی اوزرینه قویلمش بر تاشدر. کعبه نی باشلاب بنا قیلوچی ابراهیم پیغمبر بولسه ده، آندن سوک کوب مرتبه تعمیر ایدلدی. حتی نگرینه قدر سو تولوب کوبسنجه یاگا تاشلر قوشلوب بنا قیلندی. بو کونده کعبه ده شبه مسز ابراهیم پیغمبر یادکاری اولغان نرسه اوشبو حجر اسود بولوب باشقلرینی تعیین قیلوب ابراهیم پیغمبر اثری دیورگه ممکن توگل. حجر اسود حرمتلو بولسه آنک حرمتی کوکدن توشدیک یا که ابوقیس تاوندن چقدیغی ایچون توگل، بلکه الله تعالی نک الهامی ایله ابراهیم پیغمبر طرفندن اختیار قیلنوب شول اورنغه قویلدیغی ایچون (امر تعبدی) در. پیغمبر لرنک حرمتلو بولقلری، ماده لری باشقه بولمق سببندن توگل (چونکه ماده ده باشقلق یوق)، بلکه الله تعالی نک، پیغمبر لک خدمتینه صایلاوی (اصطفا) ایچوندر. حجر اسودده گی حرمتده اوشبو قیلدندر. اوزینک باباسینک اثری و حرمتلو الوغ بر پیغمبر نک یادکاری بولدیغندن حضرت رسول الله مونی اویش ایدی. ایدی رسول الله نک اوشبو عملینه موافقت یوزندن امت هم او بهدر. بو او بودن «مقدس» لک معناسینی آکلارغه یارامی.

♦♦
عربچه صرف. رحیم جان الادریسی اسمعی بر کسه طرفندن ترتیب ایدلوب «معارف» طرفندن نشر قیلنمشدر. عربچه صرف اوقوتوچیلر تجربه قیلوب قاراسلر ضرر بولماز. حتی ۲۰ تین.

♦♦
قویون دفتری. استرخان شهرنده عبدالرحمن افندی عمروف طرفندن اوشبو ۱۹۱۳ نجی سنه گه مخصوص نشر ایدلش کالینداردر. بازار ایچون آیروم کاغدلر قویلدیغی اوستینه، تیمر یول حقلری، پاراخود بهلری، پوچته و نلغراف خصوصنده غی کیره کی نظاملر، هر توری اولچاولر، آخه حقلری و باشقه کوب نرسه لر بار. پوچته سی ایله حتی ۱۶ تین.

♦♦
جغرافیای ریاضی یاخود عالم شمس. رشدی مکتبدر ایچون یازلمش بو کتانبک نیندی نرسه دن بحث ایتدیکی اسمندن معلوم. مؤلفی «قارغالی» ده مدرسه عثمانیه ده اعدادی صنف معلمی محمد رفیق افندی بولوب ناشری ده «برادران کریموفلر» در.

بلکه اوغلى ابو حفص صغيردن آيرما ايچون بىرلشدر. بو ابو حفص حقهده: «امام بخارى صارق ايچاگندن سوت ايچوچى ايكي بالا آراسنده رضاع (ايچاگ طوغانلى) ثابت ديه فتوى بىردىكى سىبىدن، ابو حفص كىير آنى بخارادن سوردردى» ديه بر خبر شاع. بزنىك بخاراشهرندن سورلوى موندى نرسه ايچون توگل، بلکه باشقه بر ماجرى سىبىدن ايديكى معلومدر (كتب سته اسملى رسالهده ذكر قىلمش . ۲) بخارىنىك متفرد بولغان مسئلهلرني يازوچىلر موندى بر فكرده اولديغنى بيان ائمه گانلر. وطنندن سورلورگه سىب بولغان مسئلهنى بو يازوچىلر البته ايشتمى قالمالز ايرى . ۳) بخارىنىك بخاراشهرينه قايتديغنده ابو حفص كىيرنىك سلامت بولوى مستبعددر. چونكه ابو حفص كىير ۱۵۰ ده ديناغه كىلمش ايدي. بخارى ايسه موندن ۴۴ يل صوگ ديناغه كىلدى ۱۵ ياشنده وقتنده بخارادن كىتوب عمرينىك كوبرك الوشنى چيت يرلرده يوروب اوزدردى. ۴) صارق وصغر ايچو سبىل سوت قارنداشلگى (رضاع) ثابت ديه، كتاب سنت علملرينه ماهر، اصحاب وتابعين مسلكلرى ايله آشنا ذاتلرنىك هيچ برى، خصوصا بخارى سويله ماز. غنايه، فتح القدير صاحبلى الديلر دىمىز، بلکه اوزلرنىك ياخشى كوكلىللكلرى سىبىدن اداغانلقلرني ظن ايتمز .

ترويسكى: «وما التائيت لاسم الشمس عيا* وما التذكير فخرًا للهلل» بيتنى كم سويله مشدر: «شورا» ده يازسه ايدي . حبيب جمال حسينه .

شورا: سيف الدوله آناسينىك مرثيه سنده متبى سويله مشدر. بونىك يوقارى ياغنده غى بيت: «ولو كان النساء كمن فقدنا * لفضلت النساء على الرجال» . موندن مقصود كز احتمال عربلر قاشنده خاتونلرنىك اورنلرى حره تلو بولديغنى استشهد ايتمكدر. فقط متبى مونى آندى قصد ايله توگل بلکه سيف الدوله دن برر نرسه آوب بولمازمى؟ ديه سويله مشدر. بر وقتلر «مشهور آدملر» فصلنده متبى ترجمه حالىنى يازارغه حاضرله غش ايدك . او قوچىلرنىك ياراتولرنده شبهه قىلديغى سبىل فكرمزدن دوندىك . اگرده يازغان بولسه ق احتمال بو بيتلرنى شونده بيان ايتمش اولور ايدك .

ايمانقل: شاگردلر مز، مدرسه لرده وقتلرده، ديناغه چيقده قىلرندن صوگ . فداكار بولمقچى، مكتب و مدرسه لر حقهده عجيب روشده خدمتلر ايتمكچى، خلقنى آغارتمقچى بولالار. اما او كاز آوب بر محله گه اورناشدر قىلرندن صوگ، بتون ايدىلرندن واز كىچوب اولگى خبر سزملا رنىك برى اولوب قالالار. بزده فكرده ثابت بولمقنىك وطوغرو . سى ده درست اديال بولمقنىك سبى يىندى نرسه در؟ ذاكر معاذى .

شورا: بو مسئله ايله حاضرگى كونده بتون اسلام دنياسى مشغولدر. مصرده الوغ ژورنالردن برى: «ايشانلرنىك نفوذلى بيك قوتلى ايدىكنى كوردىكمزدن صوگ بولر واسطه سى ايله مسلمانلر آراسينه علم، فكر تاراتورغه ممكن ايكان ديب آرامزدن اى ياخشى وخدمتى برادمنى ايشان ايتوب، شونىك آرقلى مسلكمزدنى نشر قىلورغه قرار بىردك . مذكور آدم كوب يانولرمزدن صوگ مرادمزدنى قبول ايتدى و اى كه كرشدى . اجتهادمزد سىبىدن زاكازمزد تيز قام بولدى . آدمز ايشان بولدى، لكن آچه ورياست لذتىنى بلدىكندن صوگ تام شوگا بىرلوب كىتدى و باشقه ايشانلردن ده يامان صورتده ديناغه اسير بولدى و وجدانىنى ساتدى . بزده اوزى ايله علاقه مزدنى كىسدك . قولمزدنى سلتب، حالندن، اللهغه استعاذه قىلدىق» ديه يازغان ايدى .

از ژوبرنى غلاوسكى: عبدالحى اللىكنوى «فوائد بهيه» اسملى اثرنده: «ابو حفص كىير (احمد بن حفص) امام محمد بن الحسن همده شمس الائمه دن او قودى» دىشدر . «شمس الائمه» ديه مشهور اولان حلوانى، سرخسى، كرددى كىيلرنىك زمانلرى، صوگ بولوب اوزلرى ابو حفص كىيرنىك شاگردلر نرسه شاگردلر در. بو تقديرده ابو حفص استاذى اولان شمس الائمه كم بولادرد؟ مرجانى حضرتلرى «منتخب الوفيه» اسملى كتابنده بو ابو حفص نى ذكر قىلما دىغنىك سبى نهدر؟ امام خطيب محمد حافظ يكبايوف

شورا: ابو حفص استاذى اولغان «شمس الائمه» مشهور توگل شمس الائمه لردن بر ذات اولورغه ممكن . خلقلر مونى اوشبو روشده توجيه ايتسه لر كىره كىر. لكن بزنىك خصوصى فكرمزدن كوره، ابو حفص كىير استاذلرى آراسنده شمس الائمه لقبنده آدم ذكر قىلنوى قلم خطاسنددر. اوشبو سبىلر ايچون: ۱) ابو حفص كىير عراقده تحصيل ايتدى، حلبوكه عراق عالملرنده موندى الوغ وسلطنت عنوانلر بىرلمك عادت توگل . ۲) ماوراء النهر عالملرنده آندى لقبلى بولسه ده بوده ابو حفص كىير زمانندن صوگ بىرلورگه باشلامشدر. حتى اوزنىك كىير . دىكان صفقى ده تعظيم ايچون توگل

مطبوعات مبرمہ سی

الف: ملتى اصلاح قیلورغه جنوب تورکلى اوستدن باشلا غانلر ایدی، اما بزنك شمال تورکلى ایسه آستدن (نیگردن) کرشدیلر و ترقی یولندهغی برنجی آدمولرینی « ابتدائی مکتب » لردن باشلا دیلر. زمان و احوال مساعده سینه کوره شول مکتبلرینی اصلاح قیلوب و کویاتوب شغلله ندیلر. غصیرینسکی . داملا عالجان و باشقهلر بو مسئله نك معنوی جهتی طوغروسنده خدمت ایتسهر، احمد و غنی بایلر . نعمان و زاهدالله (هم نعمت الله) حاجیلر و بونلر نك ایددشلى مادى جهتلرینی قارادیلر . بونلر نك بارسینه ده ملتک خیر دعاسی بولسون ! شوشندی آدملر نك همتلری آرقاسنده ابتدائی تعلیم مسئله سی یولغه قوبولدی . اوشبونک سببندن یاش اوسمرلر یازو تانی ، کتاب اوقی باشلا دیلر؛ ادبیات، ملی منفعتلرینی آکلایو تارالا . بو اشلردن : « ایندی بزگه اورتا مکتبلرده کبرک ایکن » دیگان بر فکر طوغدی؛ اماملر و معتبر آدملر جیولوب اورتا مکتب حقنده سویله شلرو؛ « قازان شهرنده مسلمان قزلری ایچون بر گیمنازیه آچارغه وقت! » دیه بونک چاره سینی کوررگه حاضرلنلر. نیگردن اصلاح قیلونک اصولده الك قزلرینی اوقوتو؛ ملی روحلی آنالر یتشدرودن عبارتدر.

افدام (استانبولده چغا طورغان تورکیچه غزته) : اوشبو صوغشده هندستان مسلمانلری . خلافت مرکزینه اولغان محبتلرینی و یاردملرینی کامل درجه ده یرینه کیتوردیلر. زکات، قربان و باشقه واجب و نقل صدقه لرنی صوغش مصرفینه بیرلسه، اوستدن فرض توشه چگی ایله هند علملری شرعی فتوی اعلام قیلدیلر. « موهور » شهرنده ۶۰۰ قدر مسلمه الوغ بر مجلس یاصاب اعانت جیدیلر و بوغازلایه چق قربانلرینک حققرینی صوغش مصرفینه ییاروب قربان بوغازلامازغه قرار یریدیلر. بایرامده کیوخازگه ، آش صو یاصامازغه ، شادلاغازه اتفاق قیلدیلر. حتی مجلسده حاضر بولور ایچون یراق یرلردن آت ، آرا ایله کیلوچی خاتونلردن کوبلر، آت آزابلرینی اعانت قیلوب اولزلی جهیه و قایتوب کیتدیلر.

الاهرام (مصرده چقا طورغان عربچه جریده) : تورکیا باشینه ۱۸۲۷ نجی یلده بر مصیبت کیلگان ایدی . شوندن صوگ بگه تزلگان توعهلر روشنده مصیبتلر بر بری آرتدن تزلوب

کیلورگه باشلا دیلر . ۱۸۲۷ده « نوارین ۴ده برنجی مرتبه اوله رق تورکیانک فلوتی هلاک ایدلدی . شوندن صوگ تورکیانک بنجی هر کون و هر ساعت توبان کیتوب طورادر . فلوطی بولمادیغی سببلی یراق یرلرده گئی ملکلری باشقهلر قولینه کررگه باشلا دی . « نوارین » واقعه سندن صوگ تورکیا ایچون بیک یاخشی فلوت سالورلق و قتلر بولدی ؛ اگرده تورکیا دولتی باشقهلر قیلندن دنیاده طوررغه و باشقهلر مثالنده عزت و حرمت اوزرنده یاشارگه نیت ایتکان بولسه ایدی فلوت صالمق مسئله سنده بو قدر مساهله قیلوب طورماغان بولور ایدی . سلطان عبدالعزیز . فلوت طوغروسنده یاخشی غنه اجتهاد ایتکان و بو الوغ اشنگ یولینه کرگان ایدی ؛ سلطان عبدالحمید تحت گه چیقدیغندن صوگ بو مسئله گه بتولله ی التفات ایتادی . دستور اعلان قیلدیغندن صوگ غنه بولسه ده تورکیا حکومتی فلوت مسئله سینه اهمیت یرگان بولسه ایدی . طرابلس و بالقانلر کیتمک توگل، حتی بو طوغروده صوغشلر چیغارغده احتمال یوق ایدی . دولت مساهله ایتدی . تیجه ایسه بو کونگی اشلر بولوب چیقدی .

تجارت و صنایع (تورکی تلی ایله « یرلین » ده چغا طورغان مجموعه) : الک وقتده مسلمانلر اولزلی آچه صوقادیلر ، موگا حاجت اولا باشلا دیغندن صوگ یهود ، ایران و روم ماهرلرندن آچه صوقدررغه کرشدیلر . ساسانلر نك درهم « اسملی آچه لرینی هیچ اولزگرتی صوقدردیلر . مونک بر یوزنده کسری صورتی و ایکنجی یوزنده اوت عبادت خانه سی ایله آنک ایکی صالحیسینک صورتلری بولور ایدی . حضرت عمر ، اوشبو روشده صوقدرمش آچه لرنه یالکڑهجری تاریخ غنه آرتدرمشدر . بعض وقت ، صوغلمش شهرلر نك اسملری قوبلور ایدی . حضرت عمر نك روملرغه تقلید قیلوب صوقدرمش آچه لری ده بار . برنجی مرتبه اوله رق عربی سوزلر یازوب آلتون تنکه صوقدروچی خلیفه ، معاویه در . حضرت معاویه ، اوزینک آچه لرنه ، چاچی آلدن ایکی طرفغه آیرلوب اوک قولنده قلیچ بولدیغی حالده طوغری قارالوب یاصلمش صورتینی توشرقتش . لکن آلتون تنکه لرنینک اولچاولری ینگل بولدیغندن عبدالملک زماننده اولچاو اصلاح قیلنوب ، یاگا آچه لر صوغولورغه باشلاندىغنده معاویه نك آلتون تنکه لری بوزولوب ینه دن صوغلدیلر . اما صورتلی باقر آچه لری بو کونده هم سلامتدر . فقط اسمی یوق .

تورک یوردی (استانبولده تورکی تله چیغا طورغان ژورنال . یاش علملرمزدن حلیم ثابت افندی موند اوشبو سوزلرینی یازمش) : نیمه فکر مچه حجاب مسئله سی ، شرعی گنه توگل ، بلنکه مونک ایله برابر قومیت ، محیط و تریه دن عبارت بولغان « حس »

الہدایۃ . مصر دہ عرب تلندہ چیقا طورغان دینی مجلہ):
 خلیفہ لک یورتینہ کیلگان فلاکتلردن ہندستان مسلمانلری یک
 اثراندیلر . اعانت حیار ایچون دہلی ، کالکوتا ، بمبای ، امرتسار ،
 لاهور ، کراچی ، مدراس . رانکون کبی الوغ شہرلرندہ جمعیتلر
 تأسیس قیلندی . حتی اشچیلر . خدمت قیلوب الغان آچہلرندن بر
 قدرنی اعانت صندوقلرینہ تاپشروب طورالر . ال کسکوکللی اش
 شولدرکہ مسلمانلر و تیلرنی اوز طرفلرینہ میل ایتدردیلر و شول
 سببلی و تیلر مسلمانلر ایله قول طوتوشوب برلکدہ اعانت حیلر .
 و تیلر نیک «بمبای» شہرندہ گی مستر و اہودرداس اسملی بایلیری یالکز
 اوز اوستندن گنہ استانبولغہ ہلال احمددہ خدمت قیلور ایچون بر
 ہیئت یازہدر . و تیلر ایله بوروشدہ دوستلاشلوری ایچون مسلمانلر
 اوزلری یک شادلانلر . حتی «کانکروس» اسملی ، صرف و تیلردن
 عبارت بولغان بر جمعیتدہ خطیلری : «بزنگ تودک قارنداشلرمز
 باشلرینہ الوغ قضا کیلدی ، آنلرغہ یاردم بیرمک بو کون بزنگ
 وظیفہ مزدر ، بز مونی کامل غیرت ایله ادا قیلورغہ تیوشلیمز» دیہ
 خلقلرنی تحریض قیلمشدر .

العدل (استانبولدہ عرب لسانندہ چیقا تورغان جریدہ):
 آوروپا و آمریقالولر نیک عقللرنی حیران قیلورلوق روشدہ ترقی قیلولری
 ہر کم گہ معلوم . مونک سببی ایسہ آنلر علمنی احترام قیلدیلر ،
 علم اورنلرینی توزہ تیدیلر و اوز قوملرینی اوقوندیلر . شاگردلر نیک
 عمرلرینی (کتاب دیباچہ لری ، بسم اللہ ، حمد بحثلری ، ورتبہ
 ضمیرلری ایله توگل بلکہ) حقیقی فلر گہ صرف ایتدردیلر . شونک
 ایچون شاگردلر نیک بتون فکرلری وامللری وطن ہم ملت محبتی ،
 ملت و انسانلرغہ خدمت ایتمک ایله طولوغ بولا و دنیاغہ چیدقلری
 ایله اوشبو امللری بوینچہ حرکت ایتلر . بونلر نیک عکسچہ بز
 مسلمانلردہ یونلی باشلی بر مدرسہ بوق ، مدرسہ اسملی نرسہلرمزدہ
 کوکل زینتہ لریک علم و معرفت بوق . ایدی شاگردلری اوشبو
 روشدہ بولغان ملتنگ استقبالی نیچولک تآمین ایدلسون ؟

کوکب آفریقا (جزائر شہرندہ عرب جریدہ سی) .
 (بو جریدہ ہمیشہ رمضان آبی حقدہ غی نزاع ایله شغلنہ . ادبی ،
 تجاری ، فلاحی ، صناعی اولغان ہفتہ لک جریدہ اوشبو مسئلہ ایله
 بو قدر مشغول بولسہ دینی ژورناللر . کونلک غزتہلر نیک نی قدر
 شغلنمک لری لازم کیلہ چگی اوز اوزندن معلوم . « علما مجلسی »
 اسملی مجلسلر گہ جیولوبدہ « متدین حضرتلر » لقب فاخرینی
 تاشوچیلر نیک سوزلری نی درجہدہ بولاچغنی ہر کیم اوز اولچاوی
 ایله بلور . « العلم نقطۃ کثرھا الجاہلون » . جزائر ، تونس ، بخارا

نیکدہ قاتوشی بار . شونک ایچون بو مسئلہ نی ہم شریعت ہم حس گہ
 بنا قیلوب حل ایدر گہ تیوشلی . بو طوغرودہ شرع شریف طرفندن
 امر ایدلگان نرسہ « تستر » دن بیگرہ لک « حجاب » در . چونکہ
 « تستر » عورت اورنلر نی اورتک دیک . بولدیغی ایچون خاتونلرغہ
 غنہ توگل بلکہ ایرلر گہدہ فرضدر . حالبوکہ عورت توگلکدہ
 خاتونلر نیک یوزلری ایرلر یوزلری ایله بر حکمدہ در . شرعی
 « حجاب » نی بیان ایتمک حقدہ اہل اسلامدہ ہر قوم اورنلر نیک
 عرف و عادتلری . معیشت و حیاتلر نیک تأثیری ایله بر برینہ مختلف
 یوللر ایله کیتمشلر . شہرلردہ طوروجی عربلر ، عثمانلی تورکلری ،
 ایرانلولر ، بخارالیر ، ہندیلر « حجاب » نی شرعی معناسینہ کوردہ
 تار و قسان بولغان « تستر » ایلہ تفسیر ایتمشلر . بونلرغہ کوردہ یوز
 و کوز ہم قوللر عورت اولوق لازم کیلور . شونک ایچون بونلر نیک
 خاتونلری حتی یوز و کوزلرینی دہ قاپلارلر . حتی بعض یرلردہ اورا
 ملرغہ چیقوب یورودہ حجابغہ منافی سانالور . اوشبونک ایچون
 بخارادہ خاتونلر اوی توبہلرندن یوررلر ایش . استانبولدہ اوراملر
 تار بولدیغندن حجاب ، یرینہ کیلسون ایچون ترزہ لر گہ چلترلر
 قویلمشدر . اما صحرا عربلری ، اوللردہ غی تورکلر . روسیہ
 مسلمانلر نیک اول خلقلری یک یات پاکہ اشانچسز آدملردن گنہ
 یوز کوزلرینی اورتورلر . قازاقلر و تورکمانلر ہم دہ شمالی قافقاز
 مسلمانلر ندہ بوروشدہ نرسہلر ہیچ یوق . بونلرغہ کوردہ « حجاب » ،
 چیتلر ایلہ یالغوز قالمودن و حیت ایرلر ایلہ ہیچ تارتلمی قاتشوب
 یورمازدن عبارتدر . قرآن وحدیت معنالیینی آگلاودہ عرب و تورکلردن
 توبان درجہدہ بولماغان غازی غومقلر حجاب ایتلرینی بو کونگی
 عربلر . تورکلر و عجملر روشندہ آگلامازلر . بر وقت غاز قالدہ قنی
 جان بیرو ایلہ برابر کورگان غازی غومق خاتونلری طشدہ یوردیکلر ندہ
 یوزلرینہ اصلا پردہ قویازلر . اما ناموس و عفتلرینی صاقللاو طوغرور
 سندہ چایان . شال . و چارشافلر گہ تورولوب یورمکدہ بولغان
 خاتونلردن یک یوقا دیلدر . بو کون تستر گہ ال رعایت ایدوچی
 عثمانلی تورکلری ، عرب و عجملردہ گی فحش ہیچ بر قومدن توبان
 درجہدہ توگل . حتی عجملردہ گی فحش حاضر ندہ فرانسزلر درجہ سینہ
 ایرشوب باردیغی روایت قیلنور . یوزلری آچیق یوروجی غازی
 غومق خاتونلر نیک معصوملق درجہ سندہ صاف و عقیف بولولرینی ،
 حجاب کہ ال رعایت قیلوچی ایرانلولر نیک فحش استاذلری بولغان
 فرانسزلر درجہ سندہ عفتسز بولولرینی کوردکم سببلی ، یوقسہ حجاب
 ایتلرندن مقصود اصلی ناموس صاقلامق و عقیف بولمقی ؛ دیہ
 خاطر مہ کیلور . حجاب حقدہ غی ایتلر گہ ایمان کیتوردیکم سوکندہ بو
 طوغرودہ بر حکم بیرر گہ اقتدارم یوق ، شونک ایچون توقف ایتہم .

و خودند. مصر و هندستان کی مملکتوں تک توشولرینہ توگل. بلکہ مدینہ و مکہ لرنک چیت قولرغہ کیتولرینہ عجب قیلورغہ اورن بوق).

نور: روسیہده تورلی جنس گه آیرلغان تورک قومی ایچون هر بر جنس آکلارلق روشده عمومی بر لسان تشکیل قیلو مسئلهسی موندن بر نیچه سنهلر الک میدانغه چقغان ایدی. بر طرف تلنی برله شدرو فکرنده. ایکنجسی موگا خلاف کوردلی.

بز نکچه بو تل مسئلهسی «قدیم، جدید» نزاعلری قیلندن وقت و فرصت غائب ایتودن عبارتدر. بو مسئلهنی میدانغه چغارو ایسه محال درجهسندده مشکل اولوب عصرلرغه محتاجدر. بالفرض میدانغه کیتولریدیکی تقدیردهده آندن کوریله چک فائده هر کمنگ اوز آنا تلنده کوردیکی فائدهدن کوب آرتق بولمایه چقدر. بزنگ حاضرگه قدر بر برمننی تانیمو اویلممز اوزمزمده هنر، معرفت هم آرامزده اختلاط یوقلغندن اولوب شیوهلرمنزک باشقه لغندن توگلددر. کیرهک کم ایله اولسهده تانیشور ایچون تلدن ییگرهک اختلاط لازم.

اوقا گویرناسندهغی روس سوداگری، اختلاط سایهسندده باشقردچه، اورنورغ. پیرپاول و باشقه قرغز کوب برلردهگی روسلر قرغزچه، استرخان بالفجیلری قالمقچه. تورکستانده روس و یهودی سوداگرلری تورک و فارسجه، قافقاز سوداگرلری آذربایجانجه سویله شوب آکلشدقلری کوز آلمزدهدر. مونگ آچق اختلاط سایهسندده گنه میدانغه کیلمش اولدیغنی هیچ کم انکار قیلماز. ایدی قومیت و دین، لسان و شیوه هم باشقه ییک کوب جهتلردن بر برسینه بتولهای

چیت و آیروم بولغان خلقلر، اختلاط سیندن بر برسینگ لسانی اوگره نوب، بر برسینی تانورغ و بو سایهده ییک کوب اشلر کوررگه موفق اولدقلری حالده بز روسیه مسلمانلری قومیتیز، دین و مذهمیز بر اولدیغنی حالده فقط استعمال ایتدیکمز لغت و شیوه سبیلی گنه بر برمننی تانی آلماینچه بارمز ایچون عمومی تل چغارغه مجبوریت کورو ییک تیزگنه قبول اولتورلق مسئله اولماسه کیرهک. بالفرض تللرنی برله شددرگه قرار ببردک. عموم تل اولق اوزره قایسی تلنی آچقمز: روسیه مسلمانلری آراسنده مستعمل تللردن برسینمی؛

اول حالده قایسی بر جنس اوزینگ آنا تلن اوستویت ایتوب باشقه بر جنس تلن قبول قیلورغه رضا بولور؛ قافقاز تورکلری: «الله من اوز دیلمی ویرمه» دبه چک. اورال بویی تاتارلری: «الله صاقلا-سون، اوز آنا تلمنی یوغالتورغ!» دبه چک. قریم تاتارلری: «کندی دیلمی غائب ایتمه یه وجدانم هیچ راضی دگلددر» دبه چک. قرغزلر: «اوی! اونه غلغانک!؟ تلمدی یوغالتاین دیسکبه؛ قوی، بولماس شرانم!» دبه چک. میشارلر: «بوق- برات! مین اوز تلمنی نیکامو نی دام» دبه چک. باشقهلرده شولایوق. اول حالدهنی اشلرگه قالا؛

قازان مسلمانلر بنگ خاتون قز حقدده فکرلری. قازان

مسلمانلرنده خاتون قز حقدده بولغان فکر، هر اون یل ایچنده اوزگروب طوروا و مونگ اولچاویده قز دیله وچی یوچیلر بولادر. مثلاً: هجری ایله ۱۳۰۰ تاریخنه قدر یوچیلر قزلرنی: «قولینه قلم طوتعی، روسچدهده مسلمانچدهده اوقی یازا بلمی، دیب مدح ایتکانلر. آندن صوگ ۱۳۱۰نجی یللرغه قدر قز ماقتاوچی یوچیلر: «مسلمانچه یازا بله، اما الحمدلله روسچه هیچ بلمی» دیب دیلیلر ایدی. موندن صوگ ۱۳۲۰نجی یللرغه قدر یوچیلر: «مسلمانچه ده روسچدهده یازا بله، اوزینی خولیلغانلردن مسخره قیلدرمازلق درجهده روسچدهده سویلی آلا» دیب ماقتار بولدیلر. ۱۳۳۰نجی یللرده یوچیلرنک مدحلری: «قز اوچ کلاصدن امتحان بوردی» دیکدن عبارت بولدی. ۱۳۴۰نجی یللردهده: «گیمنازیه نی آلتون میدال ایله بتردی» دیب مدح ایتسلر کیرهک. «بولدز».

پاریژده عائله احوالی. پاریژده هر یل ۳۰ مگ نکاح

و ۳۵۰۰ طلاق واقع بولادر. طلاق کوبرهک میلیونرلر ایله اشچیلر آراسنده بولوب، حکومت مأمورلری، عسکر هم ضیالی خلق آراسنده طلاق آز واقع بولا.

تیلیگرام یوروشی - تیلیگرام، چیق بورونچ، هر مینوتده

۱۷۰۰ میل بر یوری.

ایکی یوز یاشلک قارت قانادا مملکتنده خسته خانه گه

بر آورو قارت کیتورلگان. بو قارت تمام ۲۰۰ یاشنده اولوب کوزلری بتولهای صوقر و قولقلری هیچ ایشتمی، لکن عقل و ذهنی تمام یرنده ایکن. پاسپورطی ۱۷۲۳نجی یلده (موندن ۱۹۰ سنه الک) بیرلگان. خانونی اولگائینه ۱۳۰ یل بولوب طوقسان یاشنده بر اوغلی ۱۸۱۴نجی یلده اولگان.

ویزیتنی کارتچکالرنک تاریخی دنیانک هر بر مدنی

خلقلری طرفندن بیرام ویاگا یللرنی تبریک قیلو اوچون اوز آراده استعمال قیلنه طورغان ویزیتنی کارتچکالرفرانسیهده XVIنجی لیودویک زماننده میدانغه چقغان. موندن الک اون سیکرنچی عصر اورتالرندهده بو عادت بولغان. اول زمانده اوین کارتالرنی ویزیتنی کارتچکا اورنینه یورنکانلر. کیرهک سوزلرنی کارتاناک آرقا طرفینه یازالر ایکن. «نور».

اعلان. اعلان ایچون نه قدر آچقه صرف ایتولسهده ضائع

توگل، بلکه فائدهدر. فرنکلر اوشبو سرنی آکلادقلری ایچون

تورک سلطانیلرندن برینه هدیه ایدلمشدر.
 بو مجموعه نك هر کاغدی بیش ساتیمتره کیلگنده اولوب
 نفیس بویا و ایله جغرافیا شکللی توشلمشدر.
 موندن باشقه دخی قول یازما ایسکی . هند (سانسکریت) تلمده
 یازلغان بر لوحه بار. بونی ایران شاهلرندن برسی نك سلطان فاتح محمدگه
 «چالديران» مظهریتی وقتنده پردیگی ظن قیلنه در.
 کتبخانه ده صادق اچنده «ناغرای» اسملی بر کتاب بار.
 بونده سلطان فاتح نك صوغش فتنده گی فکرلری بیان ایتوله در. بو
 کتاب تورلی تونده حیوان تیرسندن عبارتدر.
 بر نیچه جلدلی بولغان بو کتاب نك بر جلدی اجرام سماویه
 گه دائر قانون حکمیه دن عبارت بولوب فارسجه در. بو کتابلر
 آراسنده ابن سینا نك نباتات حقتده غی کشفیات و تجربهلری یازلغان
 «قانون طبابت» اسملی زور اثر نك قوییه سی بار. بو کتاب ۲۰۰
 بیتدن عبارت بولوب هر بری بر تورلی اوسمکک یا بر بالقی یایسه
 باشقه بر حیوان رسمی بلهن تیزین ایتولگان. رسملر نك هر بری
 شول نرسه نك اوز تویسینه اوخشا طورغه طرشلوب تورلی بویا و
 بلهن یاصلغان. بو کتاب نك قوییه سی آروپا کتبخانه لرنده تابولسه ده
 اوشبو ایاصوفیه ده گی قدر اصلینه اوخشا تولغانی یوقدر. بو کتاب
 ۱۲۰۲ نجی سنده یازلمشدر. ترجمان . عدد ۵۶

حوادث

روسیه نك اچنده بوکونلر ده زور حادثهلر بولمادی. خریستانلر نك
 «مولد عیسی» بایراملری مناسبتی ایله تعطیل ایچون تارالغان ۴ نجی
 دوما . بیش هفته یال ایندیکنندن صوگ ۲۰ نجی ینوارده جیولوب
 اوز نك خدمتیه کرشدی.
 غ. صاوبت. صوگ مجلسنده تاوش کویچیلگی ایله خاتون قزلرغه
 آدوا قاتلق حق (پراواسی) بیرو لایحه سینی رد قیلدی .
 رومانوف فامیلیه سینک روسیه ده حکمدارلق قیلورغه باشلادیغینه
 کیله چک فیورال اینده اوچیوز یل طولو مناسبتی ایله الوغ بایرام
 یاسار ایچون بتون روسیه مملکتی حاضرله در.

* * *

جیت مملکتلر ده بولغان حادثهلر نك الوغسی تورکیا و استانبولده در.
 ۹ نجی ینوارده کامل باشا طرفندن جیولوش «بیوک شورای دولت»

سودا قیلورغه کرشدیکلر نده هر نرسه دن . قدم اعلانغه اهمیت
 بیرلر و اعلان آچمه سینی اصلی حاجتلردن صانیلر. مونلر نك اعلان
 طرغروسنده عجیب و غریب اصوللری بار. حتی تیمر یول اوتنه
 طورغان یرلرده آشلق و ایگونلک اورنلر ده باغانه غه اصلوب قویلغان
 اعلانلر کورله در. فرانسه ده بر شیفالاد فابریقه سی اعلان ایچون
 هر یل ایکی میلیون فراتق آچمه صرف قیله در. باچقه لرده گللر ،
 چاچکلر ایله یازلغان اعلانلر بار. تیاتر ده اوینا و چیلر، سوز مناسبتی
 ایله برینگ مالینی و مغازه سینی تعریف ایدوب ماقاب کیتلر . بو
 ایسه مغازه خواجه سی ایله اوشبو اوینا وچی آراسنده، حق برابریه
 قیلغان بر اعلان بولادر.

آدم بالالری نك کوبایولری. یر یوزنده هر یل ۱۰
 میلیون انسان آرتور. بو کونده یر یوزنده میلیارد یاروم قدر انسان
 وار. یر یوزینه ۶ میلیارد آرتق انسان صیارلق توگل . شو نك
 ایچون ۲۳۰۰ نجی سنلر ده بتون یر یوزی انسان ایله طولاچقدر.
اسلام خزینه لرندن بری. دنیانك ایك برنجی
 کتبخانه سی تورکیا ده در. تورکیانك مدار افتخاری بولغان بو
 کتبخانه نك بارلغی مشروطیت گه قدر معلوم توگل ایدی .
 بو کتبخانه ۱۱۴۲ نجی سنه دن ۱۱۵۸ گه قدر حکومت سورگان
 سلطان محمود زمانته تأسیس ایدلوب حاضرده آیا صوفیه جامع
 شریفی متعلقا تندنر.

کتابلر، اچکی یاقدن ییک ماتور و طشقی یاقدن عادی بالچی
 بلهن گنه صلا نوب یاصلغان بر بولمه ده بولوب باریسی ده ییک ایسکی
 زمانلردن قالما قول یازمه اثرلر، ایکی مک جلددر. کتبخانه گه مخصوص
 «اسامی کتب» یوق . روایتلر گه کورده مونده ییک ایسکی و قدرلی اثرلر
 باردر. کتابلر آراسنده اون ایکی دانه سی مسجد رسملری توشر-
 لگان قابل ایچینه سالونغان . بو قابلر اعلا جنس صدقن یاصلوب
 ایکی مک سنه لک ایسکی بولوب، قیمت تعیین ایتوله آلماسلق درجه ده
 زور بهالیدرلر. کتابلر نك همسینک یازلو تاریخی اوچ مک یلدن
 آرتق، بهالری اون ایکی، اون آلتی، اون سیکز مک صوملر طورلقددر.
 کتابلر آراسنده بر نیچه سی اورتا عصرلر ده تورکستانده غی
 ایسکی تورک تلمده یازلغانلر. حاضرده بو کتابلرنی اوقی بلوچی
 و تانویچیلر فقط تورکستان نك «خیوه» شهرنده طوروچی بر نیچه
 آدملر گنده در. بونلر ایچنده، آلتون ایله بیزه کله نگان بر حسن خط
 مجموعه سی بولنوب، «دیوان» دیولگان ایسکی تاتار شعرلرندن عبار-
 تدر. بو شعرلر ۹۱۱ تاریخنده تاتارلر نك ایك زور شاعرلری
 «حسین بیقرا» طرفندن اشاد ایتولوب، اوز قولی ایله یازلیدیغی
 مرویدر .

بو مجموعه بوندن بر نیچه عصر مقدم عجم شاهی طرفندن

قارامقسنزن صلح قيلمق فکرن دن عبارت بولدى. «لوندن» شهرنده گى وکيللر جمعيتينک اوچونچى مجلسنده کامل پاشا: «ادرنه» دن باشقه بتون «روم ايلي» ولايتلرينى دشمنلرغه بيررگه رضا بولدى. کامل پاشانک بو جوماردلغى بالقان حکومتلرينک کوکللرينى اوسدروب دخى يئک الوغ نرسهلر صوراولرينه ودولتلر نك مشرتک نوظه نرى ايله «ادرنه» ننگده يرلووونى توصيه قیلنوغه سبب بولدى. ائيدى، حکومت اوزينه تيوشلى اشنى اشله ماز ايسه اش اشله مک وظيفه سى ملتک اوز اوستينه توشار. اوز حقينى اوزى مدافعه قیلو ايله ملت بورچليدر. شوگا کوره ملت، بوکون اوز حقينى اوزى مدافعه و بورچينى ادا قیلدى. تورکيا ملتى «روم ايلي» ده بولغان حقلرندن واز کيچماز، بو طوغروده هر تورلى فدا کارلقلرغه حاضر در.»

اوشبو انقلاب وقتنده حريه وزيرى ناظم پاشا خطالق ايله مى ياکه قصدى صورتده مى اولدرلدى. گوده سى احترام ايله کوملدى. مونی، ياخشى بر آدم ائيدى، لکن صوغش وقتنده بختى بولمادى «ديب دوست و دشمنلرى فزغانلر.»

ياش تورکلرنگ حکومتلرى دوام قيله آلورمى يوقمى؟ بو انقلابدن برر خيرلى اش کورلورمى يوقمى؟ مونی زمان کورساتور. هر حالده «خورلق ايله ياشا وگه کوره عزت ايله اولمک ياخشيدر». اوشبو واقعه لر سببندن «لوندن» ده غى وکيللرنگ صلح مجلسلرى اولزلى. ۲۱ نچى ينوارده ايکى آراده صوغش باشلاندى. ۲۲ نچى ينوارغه قارشى کيچ ۸ ساعته ده بلغارلر «ادرنه» گه طوب آتارغه کرشدیلر.

ادرنه شهرى هم آطه نرنى ناشلاب بولسه ده صلح قیلورغه قرار بيردیکنده حکومته کونلمه گان انقلاب بولدى. کامل پاشا کابينيتى اش باشندن توشوب شوکت پاشا کابينيتى توزولدى (۱۱ نچى ينوار جمعه کون). اوشبو مناسبت ايله ياش تورکلر. اهالى گه بر خطاب نامه نشر قیلدیلر. تورکيا باشينه کيلگان فلاکتلر نك سببلرى آچيق بيان قیلنديغى ايجون مذکور خطاب نامه نك مهم يرلرينى مونده کوجره مز: «دولتمز. آفريقاى شمالیده موفقيت ايله صوغشديغنده آرناودلقده فته چيقدى. بونلر نى باصدررا ايجون ييارلگان عسکرلر نك بعض بر آفيسارلرى حکومته باش تارتدیلر. اوشبو وقت. مملکت ايجنده اختلال چيقيماسون ايجون سعيد پاشا کابينيتى استعفا قیلدى و آنک اورينه منگان احمد مختار پاشا کابينيتى يوشاقلىق ايدوب قانون اساسى غه مخالف اوله رق آرناودلق غه امتياز بيردى. مونک اوستينه ده اوشبو اختلالچيلر مرادينه موافق، اوتوز ميليون اهالى طرفندن صايلا نغان ملت مجلسنى تاراتدى. اوشبو اشلر سببندن ملت طرفندن برتاوش چيقيماديغن کوردیکلر نده دشمنلر، تورکيا ملت نك غام سونديكى و بتديكى ايله حکم ايتدیلر و جسارته نوب اوز مرادلرينى اجرا ايتمک پلانلرينى قوردیلر. بونک ايله گنه قالمى مختار پاشا کابينيتى بالقان حکومتلرينک تورکيا که قارشو اتفاق توزويدکيلرينى بله طوروب روم ايلنده گى يوز يکرمى مک نظامى عسکر مرنى تاراتدى و؛ مملکتنى عسکر سز قالدردى. روسيه حکومتى صوغشنى يازغه قالدرو حقتنده بالقان اتقاقينه کيکش بيرسه ده بلغار پادشاهى فرديناند: «بز، هيچ وقت مختار پاشا کابينيتى قدر يوشاق کابينيت اوچرانا آلامز» ديب صوغشنى آشقردى. مختار و کامل پاشلر اوز پلانلرينى گنيرالننى اشتاب پلانلرى ايله موافق يورتاديلر. اش باشينه استعداد سز و بولدمز قوماندانلر قوبوب، ييگولرى حقتنده بتون دنيا امنيت ايتکان عسکر مرنک «قرق کيسه» و «لوله بورغاس» ده بوزولولرينه سبب بولديلر. صوغش حقتنده اجتهاد قيله سى اورنده استانبولده تتولر ياصاتوب، حيتلى آدهلر نى حبسلر گه يابوب شغلنديلر. مونک سببندن خقللرده وطن محبتى و صوغش حسى سوندى. کامل پاشانک بتون اشى جاسوسلر ايله اش کورمکدن عبارت بولدى. عسکر مرنک «چتالجه» ده غالب کيلوونه التفات ايتمى، بالقان حکومتلرينه فائده لى صورتده متارکه ياصاديلر. کامل پاشانک بتون اشى تورکيانک فائده سينه و ضررينه

تصحيح

خطا	صواب	بيت	باغانا	يول
I		۶۷	۲	۳
بز موضوعى	بزگه موضوعى	»	»	۹
تورک	خصوصا تورک	»	»	۲۹
۱۷۷۰	۱۸۲۷	۶۸	»	۱۹
II	I	۶۹	۱	۳
III	II	۷۱	»	۵
بيارلگان	بيارلوبده	»	۲	۱۵

محررى: رضاءالدين بن فخرالدين.
ناشرلى: «محمدشاکر و محمدذاکر راميفلر»

«شورا» اورنهورغه اون بيش کونده بر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعه در.

ТАНКА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТРАНИЦЕ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
Адресь: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه نلى: سنه لك ۵، آلتى آباق ۲ روبله ۶۰ كاپك.
«وقت» برلن برگه آلويچلرغه:
سنه لك ۹، آلتى آباق ۴ روبله ۶۰ كاپك در.

مونه شونده غلى ايرلرنگ اشى باشلانا. يوقسه سلامت تش بله
كويى شىكر آشاسا گده. اول تش سلامت قالاچق. ناراضى.

اداره: ۳ نېچى مانه ۲ نېچى عددده ياكلش باصلغان.

اداره: عاجان افندينگ بو خصوصه غى جوايى باصلد يفتدن
سوك اوشبو مكتوبنى آدق. بر مسئله گه مناسبلى سوزلر بر عددده
بولسونلر ايچون اوشبو مكتوبنى كيله سى عددده قالدرمى اوشبو
عددننگ طيشينه بولسه ده باصونى موافق كوردك.

پاتريارخ، نى معناده؟

اوشبو يل اوچون بر نېچى نومر «شورا» ژورنالنده حجت
الحكيم افندينگ پاتريارخ، كلمه سينگ لغت معناسنده اشتباهسنه برر
جمله يازسه م عالم جان افندى اسمينه خصوصى مراجعتلر يته تعدى
بولماز ديو بله م.

«پاتريارخ»، يونان كلمه سى بولوب خارجى، اينستراتاى
لغت كتابلر نه قاراغانده اولنگى بولده праотець ديو ترجمه ايدلدىكى
كوزگه چارپله. محاورانده يورتنگان شول پرا ايس نك لغت
معناسى: اتانك اتاسى، بابا ديو، آنسه ده библия تعليماتنده
праотцы دن اسماعيل، اسحاق وغير كبي ييغمبرلر آتمقده در.
الحاصل، لغت استعمالنده پاتريارخ ايكي تولى آنه، برسى
ييغمبرلر گه اطلاق. مونسى پاتريارخ نك بر لغت معناسى
праотець بولوب، بييله تعليماتچه پرا ايس نك ييغمبرلر گه اطلاقدن كيله
(۱). ايكنچى، عموما محترم رئيس القوم معناسنده آنه. زمانغزده
يونانلر نك ايك بيوك روحانى رئيسلر يته (پاتريارخ) اطلاق لرى
شوندن كيله. شوشى قدر ايله پاتريارخ نك ييغمبرلر گه اطلاق اچق
ا گلانديغندن، حجت الحكيم افندينگ بر نېچى نومر «شورا» ده
استفسارينه جواب چغه ديو بله. لکن مونده كوتارلمى قالغان
كچره ك بر پرده بار. عالم جان افندينگ، ۳۳ نېچى نومر «شورا» مجله
سندگى شول طوفان حقتده غى مقاله سندگى «نوحنى حضرت ادمدن
اونونچى پاتريارخ، ييغمبر اولديغى قبول ايتسه ك» ديدىكندن پاتر-
يارخ نك مطلق ييغمبر معناسنده اولقى ا گلشلا، بو ايسه آلاى
تو گلدر. حضرت نوح نك اونونچى پاتريارخ اولمقندن اونونچى ييغمبر
ديو قبول قيلسه ق ايكي آرادغى پاتريارخ لر: لامك، متوشلخ،
اخوخ، يارد، مهلائل، انوش، شيت هم حضرت آدم نك عموما
ييغمبر ايدىكلرن اثباتقه احتياج توشه در. بنا عليه حضرت نوح،
ييغمبر معناسى ايله پاتريارخ بولسه ده، اونونچى ييغمبر نك بر قدر
ايضاح قه محتاج بولوب قالدرد. شونك ايچون اونونچى پاتريارخ
بولمقلىرى ييغمبر معناسى ايله تو گل، بلكه رئيس القوم -
родначальникъ معناسى ايله ديه سى كيله در. حضرت ابراهيم ده. سام دن
اون بر نېچى پاتريارخ حساب ايدله. لکن اون بر نېچى ييغمبر بولمقنه
تاريخ قناعت قيله مو؟
آخوند المسعودى.

حبيب اسحاق غه الله تعالى رحمت ايتسون!

يازوچيلر و ازقوچيلر مزغه «شورا» ده يازوچى بر ايدده شلر-
ينك آخرت كه كوچونوندن خبر برده م. بو ذات، قازان شهرنده
مدرسه محمديه معلملر ندىن حبيب اسحاق افنديرد. اوشبو يانوار نك
۲۰ نېچى كوتنده قازان شهرنده وفات بولوب ۲۱ نده دفن قيلدى.
اصلى مینزله اوايى «بركه ته» اولندن شريف الله اسمنده بر ادمنك
اوغلى ايدى. شول قريه ده امام طاهر افندى بن شاه مراد مدرسه
سندگى او قويدىغندن سوك اوشبو استاذينك دلالتى ايله «قازان» ده
محمديه گه باروب بر قدر يللر دوام ايتدى. بو كونده ده شول مدرسه ده
بعض درسلرده معلمك و بعض صنفلرغه مبصرلق قيله در ايدى.
الله تعالى جانينى راحت ايتسون يا قين و دوستلر يته صبر جميل بيرسون.

تابشماقلىر:

۴ دانه شريدىن بر بر سينه اوخشاغان اوچ بولمه ياصاگر و شول
بولملرنك بر بر سينه اوخشاغانلغىنى هندسه قاعده سى ايله اثبات قىلوب
جواب بير كز!

ايسمده يوق، سيزم، بلميم. بو، نرسه؟

اميرجان صدق.

اداره: تابشماقلىر نك جوابلرى كامل امضالر ايله بولورغه
تيوشلى. جوابلرى برلكنده بولمغان تابشماقلىر هم ده مطبعه ده اشله وى
مشقتلى و كوب مصرفلرغه محتاجلى بولغان شبكه وجدوللردن عبارت
تابشماقلىر باصلمىلر.

اداره رده:

- ۵ چيدن كىلكان مقاله لرنى كوبره ك درج قىلو مطلوب بولديقتدن
بو عددده «مشهور آدملر» بابى باصلمادى.
- ۵ فيضخان افندى داودف گه: مقاله كز باصلور.
- ۵ باى تورسونوف جنابلر يته: بو عددده صيمادىنى سببى مقاله كز
كيله سى عددده قالدى. «تيانشان طاوولر نك تيره ن چوقرلردن»
اسملى حكايه ايله «معارف» اسملى مقاله ده الداغى عددده قالدى.
- ۵ حرمتلو عبدالغنى افندى گه: نعمت الله حاجى حقتده يازغان
مكتوبكز بر قدر نقصانلرنى كاملله دى. يازو كز ايچون رحمت!

(۱) دال، تال، براك گاوز و غيه لغت كتابلر ندىن انتخاب ايله
۱۸۹۳ سنه پيتربورغه كاسپارى نام كسه طرفندن نشر ايدلگان اسلاوار
تالكاواتيل اسملى لغت كتاب نك Авраамъ هم Праотець كلمه لرن قاراغ كيره ك.
مسعودى.

Ш У Р О

№ 3.

ФЕВРАЛЬ 1 = 1913 ГОДА

اورنبرغده „وقت“ مطبعه سنده

هر تورلى رساله لر، خط بلانقه لر، اسچوت لر، كانوير تىر، دعوت زايىسقه لر، تىرىك هم وىرىت كارتچكه لر، يارلىق، كويتانسىه، آفیشه وليتوچقه لر باصارغه زاكاز قبول ايتوله . تله گان كشىلرگه تورلى بويوا ايله اشله نوبده وىرله . مراجعت ايچون آدرس:

Оренбургъ, типографія „ВАКТЪ“.

تاتار ادبیاتی

حفتده

بازامزده اوقیمز، اوقیمزده بازامز، لکن بزنگ بو اوفوموزغه و بازوموزغه باشقه ملت لر نىچك فارپار، بزنگ ادبیاتمزه نیندای بها قویالر بونی بلوب نوشنوب تور و بىك تىوش بولغانغه، ادمزكى افندی وليدی قلمی ايله قزاندە سینزورنوی کامبیتت اعضامی و اوچیتلسکی سببنار به معلمی مشهور ن. اسمارین نىك « تاتار ادبیاتی حفتده » دیگان فکری ترجمه ایتلوب « وقت » اداره سی مصارفی ايله باصلوب چقدی . بز دن اوستون بولغان ملت لر ادبیاتمزه نه کوز ايله قاراهاننى بلورگه تله گان ادبیات محیارینه توصیه ایتوله . حقى ۱۵، پوچطه ايله ۲۰ .

آدرس: Оренбургъ, контора ред. газ. „Вактъ“.

كترم اماملر دفتنه!

باشلر قویلور ايچون

مىترىكه دفتندن سؤيدىنيه بيرورگه فورماسى دوخاونى صابرانبه طرفندن باصلوب تصديق ايدلگان مىترىچىسكى اسبرافكه هم

سپيننى ويسىكه بلانقه لرى باصلوب چقدى .

بهارلى: بور دانىسى ۵۰ . پوچته مصرى ايله ۸۵ . نالوز ايله اصوم .

Адресъ: Оренбургъ, редакция газ. „ВАКТЪ“.

حيات و سعادت

مىترى علاءالدين عرفانوف

بخت و سعادت نرسه و آنى انسانلر نىك نه رويده آكلاولرىنى آچى ايتوب بارلغان بو مقاله « شورا » ده باصلغاندن صوگك آيروم رساله شكلىنده باصلوب چقدى . حقى ۱۰ نين، پوچطه ايله ۱۲ نين .

هر بر كىتابچيلرده صانولا .

آلدرو ايچون آدرس: Оренбургъ, ред. газ. „ВАКТЪ“.